

**ΑΝΩΤΑΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ
ΙΔΡΥΜΑ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ**

**ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ: ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ - ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΤΙΚΩΝ
ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΚΑΙ ΟΡΓΑΝΩΣΕΩΝ**

**ΠΤΥΧΙΑΚΗ:
Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΕΙΑΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ ΣΤΗΝ
ΤΟΠΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ. ΓΥΝΑΙΚΕΙΟΙ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΙ Ν.
ΤΡΙΚΑΛΩΝ**

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: ΠΑΣΧΟΥ ΙΩΑΝΝΑ ΑΜ:12666

ΕΠΟΠΤΕΥΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ : Κος Φύλακτος Δημήτριος

ΜΕΣΟΛΟΓΓΙ 18/11/2010

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ.....	2
ΠΡΟΛΟΓΟΣ.....	4
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 ^ο	5
ΕΙΣΑΓΩΓΗ:.....	5
ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΑΣ ΜΕΣΑ ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΑ.....	5
1.1 Η ΓΥΝΑΙΚΑ ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ.....	5
1.2 ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ.....	8
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 ^ο : Η ΜΕΙΟΝΕΚΤΙΚΗ ΘΕΣΗ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΑΣ ΣΤΗΝ ΕΡΓΑΣΙΑ.....	14
2.1 ΣΥΝΘΗΚΕΣ ΓΥΝΑΙΚΕΙΑΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ.....	14
2.2 ΦΥΛΟ ΚΑΙ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ.....	16
2.2.1 Διακρίσεις και επίδραση στη γυναικεία απασχόληση.....	22
2.2.2 Διακρίσεις στην αγορά εργασίας και μισθολογικές διαφορές.....	23
2.3 ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΣΤΟ ΜΕΓΕΘΟΣ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΕΙΑΣ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ.....	29
2.3.1 Επίπεδο εκπαίδευσης και συμμετοχή στο εργατικό δυναμικό.....	30
2.4 ΑΝΕΡΓΙΑ ΚΑΙ ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΣΤΟ ΜΕΓΕΘΟΣ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΕΙΑΣ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ.....	36
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ^ο : ΓΥΝΑΙΚΕΙΑ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ ΚΑΙ ΤΟΠΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ.....	38
3.1. ΤΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ.....	38
3.2. Η ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΑΣ ΣΤΗΝ ΠΟΛΙΤΙΚΗ.....	39
3.3. Η ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ.....	42
3.4. ΕΝΑΡΜΟΝΙΣΗ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ ΖΩΗΣ ΚΑΙ ΕΡΓΑΣΙΑΚΗΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ.....	44
3.5. Η ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΣΕ ΣΥΝΑΡΤΗΣΗ ΜΕ ΤΟΝ ΕΛΕΥΘΕΡΟ ΧΡΟΝΟ ΚΑΙ ΤΙΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΤΟΥΣ ΣΧΕΣΕΙΣ.....	50
3.6. Η ΓΥΝΑΙΚΕΙΑ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ ΚΑΙ ΟΙ ΝΕΕΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΕΣ.....	53
3.7. ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ.....	58
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 ^ο : ΓΥΝΑΙΚΕΙΑ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ ΚΑΙ ΤΟΠΙΚΗ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ.....	61
4.1 Η ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ ΚΑΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΤΗΣ ΥΠΑΙΘΡΟΥ.....	61
4.2 ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ.....	65
4.3 ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΣΤΗΝ ΤΟΠΙΚΗ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ.....	69
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 ^ο	76
Η ΘΕΣΗ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΣΤΟΥΣ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΥΣ.....	76
5.1 ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ.....	76
5.2 ΚΥΡΙΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΕΜΠΟΔΙΖΟΥΝ ΤΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΣΤΟΥΣ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΥΣ.....	77
5.3 ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΠΟΥ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΖΟΥΝ ΟΙ ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΤΗΣ ΥΠΑΙΘΡΟΥ ΣΤΗΝ ΧΩΡΑ ΜΑΣ.....	78
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6 ^ο	81
ΓΥΝΑΙΚΕΙΟΙ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΙ.....	81
6.1 ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΕΙΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ.....	81
6.2 ΑΝΑΠΤΥΞΗ/ΠΟΡΕΙΑ – ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ.....	82
6.3 ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΕΙΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ.....	84
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7 ^ο	86
ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΙ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΤΡΙΚΑΛΩΝ.....	86
7.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	86

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Για χιλιάδες χρόνια, οι σχέσεις των δύο φύλων ήταν αυστηρά καθορισμένες.

Η κοινωνία ήταν ανδροκρατική και η θέση της γυναίκας ήταν υποτιμημένη. Με το πέρασμα του χρόνου, παρατηρούμε αρκετές αλλαγές σχετικά με το ρόλο της γυναίκας.

Η βιομηχανική επανάσταση έφερε μεγάλες οικονομικές και κοινωνικές αλλαγές, με αποτέλεσμα η θέση της γυναίκας να διαφοροποιείται. Οι αντιλήψεις που ήθελαν τη γυναίκα στο «νοικοκυριό» και υπεύθυνη μόνο για την ανατροφή των παιδιών, άρχισαν να εξαλείφονται. Αυτό, ώθησε τη γυναίκα να ενταχθεί στην αγορά εργασίας, να διεκδικεί οικονομική, κοινωνική και νομική ανεξαρτησία, καθώς και ίσα δικαιώματα με τον άνδρα.

Στη σημερινή εποχή, η κοινωνική ανισότητα των δυο φύλων και οι διακρίσεις σε βάρος των γυναικών, εξακολουθούν να υπάρχουν. Οι γυναίκες αγωνίζονται για περισσότερη ισότητα και διεκδικούν τα ίδια δικαιώματα και τις ίδιες ευκαιρίες με τους άνδρες, για περαιτέρω εξέλιξη στην επαγγελματική τους σταδιοδρομία.

Κίνητρο της εργασίας αποτέλεσε το γεγονός ότι η θέση της γυναίκας διαφοροποιείται τα τελευταία χρόνια. Η γυναίκα της σημερινής εποχής θα πρέπει να επιτελέσει πολλούς ρόλους: πάνω απ' όλα είναι γυναίκα, σύζυγος, μητέρα, οικοκυρά και εργαζόμενη.

Σκοπός της εργασίας είναι η παρουσίαση της θέσης της γυναίκας στην αγορά εργασίας και ειδικότερα στην τοπική αυτοδιοίκηση. Επίσης, οι επιμέρους στόχοι είναι να μελετηθούν ο ρόλος της γυναίκας μέσα στην τοπική αυτοδιοίκηση και η δυσκολία της γυναίκας να κρατήσει μια εργασία λόγω της μητρότητας και των αυξημένων ευθυνών του νοικοκυριού.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο

ΕΙΣΑΓΩΓΗ:

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΑΣ ΜΕΣΑ ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΑ

1.1 Η ΓΥΝΑΙΚΑ ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ

Στην πορεία του χρόνου , η θέση της γυναίκας στην κοινωνία υπήρξε αρχικά υποτιμημένη¹. Μέσα στον όγκο της παγκόσμιας ιστορίας, το κεφάλαιο «γυναίκα» είναι το πιο μικρό σε έκταση. Άρχισε να γράφεται και να κωδικοποιείται από ιστορικούς και εθνολόγους, από τα τέλη του δέκατου ενάτου αιώνα, όταν η γυναίκα, συμβαδίζοντας με την ανάπτυξη της οικονομίας και την οργάνωση της κοινωνίας, άρχισε να διεκδικεί ενεργά την απελευθέρωση της από τα κοινωνικά και οικογενειακά δεσμά. Από τότε η μορφή της γυναίκας αρχίζει να διαγράφεται έντονα και να καταλαμβάνει βαθμιαία και σταθερά τη θέση της στο νεότερο κόσμο.

Πικρή και δύσβατη μπορεί να χαρακτηριστεί η διαδρομή της γυναίκας μέσα στις δεκάδες χιλιετηρίδες της ιστορικής εξελίξεως².

Για χιλιάδες χρόνια οι σχέσεις των δύο φύλων ήταν αυστηρά καθορισμένες.

Ήταν μία κοινωνία ανδροκρατική-πατριαρχική. Ο άντρας ήταν ο κυρίαρχος, η κεφαλή του σπιτιού και είχε κυρίως την ευθύνη της οικονομικής στήριξης της οικογένειάς του. Συγκεντρώνει όλα τα προνόμια σε κάθε ανθρώπινη δραστηριότητα: στον τομέα της πολιτικής και κοινωνικής ζωής, της οικονομικής δύναμης, της πνευματικής και καλλιτεχνικής δημιουργίας.

---

¹ <http://paroutsas.jmc.gr>

² Χουρδάκη, κ.ά., 1989

Οι γυναίκες είχαν αποδεχτεί το ρόλο του βοηθού και την εξάρτησή τους από έναν άντρα: πατέρα, αδερφό ή σύζυγο. Η κοινωνική θέση της γυναίκας εξαρτιόταν από την κοινωνική θέση του άνδρα από τον οποίο εξαρτιόταν η ίδια.

Επιπλέον, υποσχόταν στον σύζυγό της να τον υπακούει και να τηρεί την τιμή της. Το μοντέλο αυτού του γάμου χαρακτηρίζεται ως παραδοσιακό³. Οι γυναίκες ήταν οι σκλάβοι των ανδρών «άμισθες υπηρέτριες», χωρίς δικαιώματα. Ακόμα και σήμερα σε ορισμένους λαούς της Μέσης και Άπω Ανατολής, η γυναίκα φυλακίζεται μέσα στους τέσσερις τοίχους του σπιτιού⁴.

Ο πατέρας και ο κηδεμόνας της μπορούν να της επιβάλουν για σύζυγο όποιον άνδρα εκλέξουν αυτοί. Μέσα στην Πολιτεία (το Κράτος), η γυναίκα δεν έχει καμιά θέση. Ο άνδρας ασκεί τα πολιτικά του δικαιώματα, είναι ο απόλυτος αρχηγός της οικογένειας και αποφασίζει για όλα τα ζητήματα της οικογένειας. Το «φύλο», η «ιδιότητα» του άνδρα και μόνο του έδινε το δικαίωμα να είναι ο διευθυντής στο σπίτι και να ρυθμίζει κάθε σοβαρό θέμα και ιδιαιτέρα τα οικονομικά.

Εκείνο που ζητούσε στην Αρχαία Ελλάδα ο άνδρας από τη σύζυγό του, ήταν ο ήρεμος και μειλίχιος χαρακτήρας, η τυφλή υπακοή και η ικανότητα να κυβερνά αποδοτικά το σπίτι. Η γυναίκα όφειλε να σέβεται τη γνώμη του άνδρα της και να τον υπακούει. Το κύριο όμως προσόν της Αθηναίας, ήταν η αδιάβλητη πίστη της στο σύζυγο και η ισόβια αφοσίωση της σε αυτόν⁵.

Στην Αθήνα η γυναίκα ήταν κλεισμένη στο σπίτι μακριά από τα βλέμματα των ανδρών και δεν έβγαινε παρά σε πολύ σπάνιες ευκαιρίες, όπως για σημαντικές θρησκευτικές τελετές, σαν τα Παναθήναια. Ακόμα, και σε φιλικά σπίτια, σπάνια πήγαινε για επίσκεψη. Στις ευκατάστατες οικογένειες, η έξοδος από το σπίτι απαγορεύεται αυστηρά. Μονάχα στις φτωχές οικογένειες οι γυναίκες ήταν υποχρεωμένες να βγαίνουν από το σπίτι τους και να εμφανίζονται

---

³ Θεοδωροπούλου, 2004

⁴ Τάκαρη, 1978

⁵ Εγκυκλοπαίδεια Ιατρικός Σύμβουλος της Γυναίκας, Δουλκέρη 1986

δημόσια στους δρόμους. Και αυτό γινόταν επειδή η φτωχολογιά δεν διέθετε δούλους που θα μπορούσαν να κάνουν τις εξωτερικές εργασίες του σπιτιού.

Ενώ λοιπόν οι γυναίκες δεν έβγαιναν έξω από το σπίτι τους χωρίς τη συνοδεία δούλων, οι άνδρες είχαν τις γυμναστικές τους ασκήσεις, τις δημόσιες συζητήσεις, από όπου αποκλείονταν οι γυναίκες.

Τα βασικά καθήκοντα της Ελληνίδας γυναίκας ήταν να φροντίζει το σπίτι, να ανατρέφει τα παιδιά, να υφαίνει και να περιποιείται τους αρρώστους της οικογένειας.

Η γυναίκα ζούσε όλη της τη ζωή στο γυναικονίτη, που είναι εφεύρημα του αρχαίου ελληνικού κόσμου.

Επίσης η γυναίκα στην ελληνική αρχαιότητα παραμένει αμόρφωτη και διατηρεί την «εξουσία κλειδιών», δηλαδή την ευθύνη του νοικοκυριού. Αρκείται στο να μαθαίνει από τη μητέρα της ή από τις δούλες μερικά στοιχειώδη πράγματα για τη φροντίδα του σπιτιού και την διακυβέρνηση του νοικοκυριού. Αυτό περιόριζε και την πνευματική της ανάπτυξη, και την οικονομική της ανεξαρτησία και τα δικαιώματά της.

Ορισμένα στοιχεία που παρουσίασαν κοινωνιολογικές έρευνες που έγιναν στην Ελλάδα σχετικά με το θέμα, έδειξαν ότι στην ελληνική κοινωνία οι ρόλοι των συζύγων είναι έτσι κατανεμημένοι, ώστε ο καθένας να περιορίζεται σε «ειδική σφαίρα» δραστηριότητας, δηλαδή: νοικοκυριό, καθημερινό μαγείρεμα, πλύσιμο πιάτων, ρούχων για τη γυναίκα, και εξωσπιτική εργασία για τον άνδρα.

Επίσης ο διαχωρισμός μεταξύ των συζύγων στη λήψη αποφάσεων για οικογενειακά ζητήματα ήταν σαφής στα περισσότερα νοικοκυριά. Οι γυναίκες απέδειξαν ότι ήταν εκείνες που αποφάσιζαν για την αγορά ρουχισμού και ειδών οικιακής χρήσης και σπάνια για τη διαχείριση του οικογενειακού προϋπολογισμού των χρημάτων. Αντίθετα ο άνδρας αποφάσιζε για την επιλογή των φίλων ή τη χρησιμοποίηση του ελεύθερου χρόνου των μελών της οικογένειας.

1.2 ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ

Στη συνέχεια η χειραφέτηση της γυναίκας, η ανύψωση του μορφωτικού της επιπέδου, έδωσε στην Ελληνίδα μια «θέση» στην κοινωνία και έτσι σιγά-σιγά οι παραπάνω αντιλήψεις άρχισαν να εξαλείφονται.

Η αυξημένη ζήτηση εργασίας σε σχέση με μια ανεπαρκή προσφορά του παραδοσιακού εργατικού δυναμικού των ανδρών, ήταν εκείνη που ώθησε τη γυναίκα να περάσει το κατώφλι του «νοικοκυριού» της και να ενταχθεί στο χώρο της παραγωγής, γεγονός που είχε συνέπειες τόσο ως προς το επίπεδο κοινωνικοποίησής της, όσο και ως προς το επίπεδο των θεσμικών αλλαγών που έγιναν αναγκαίες.

Η βιομηχανική επανάσταση, συνέβαλε στην αναθεώρηση και κατάρριψη πολλών οικογενειακών θεσμών και ιδεών, και το φεμινιστικό κίνημα της δεκαετίας του '70, συντέλεσαν στην έξοδο της γυναίκας στον εργασιακό χώρο⁶.

Στην ανάπτυξη της βιομηχανίας και του εμπορίου, η παρουσία της γυναίκας έπαιξε καθοριστικό ρόλο και αυτό ουσιαστικά αποτέλεσε το «εισητήριο» για την αναγνώριση της συνεισφοράς των γυναικών αλλά και το έναυσμα για τις ίδιες τις γυναίκες να συνειδητοποιήσουν τη θέση τους μέσα στην κοινωνία.

Η βιομηχανική επανάσταση στάθηκε η αιτία να γνωρίσει η γυναίκα τον καινούργιο της εαυτό. Να ανακαλύψει την αξία της, που ως τώρα βρισκόταν σε μια υπολανθάνουσα κατάσταση, καταπιεζόμενη από παντού.

Η βιομηχανία προτιμούσε τη γυναίκα εκεί που μπορούσε να εργαστεί, κυρίως στους κλάδους υφαντουργίας και κλωστηρίου, γιατί το μεροκάματο είναι μικρότερο και τα γυναικεία χέρια αποδίδουν καλύτερα. Έτσι, από την αρχή της σταδιοδρομίας της υπάρχει η εκμετάλλευση της εργασίας της. Όμως

---

⁶ <http://paroutsas.jmc.gr>

το κέρδος της γυναίκας ήταν αλλού. Αρχίζουν να την υπολογίζουν σαν άνθρωπο. Η βιομηχανική επανάσταση επομένως, απελευθέρωσε τη γυναίκα και έβαλε τις βάσεις για μια περαιτέρω ανάπτυξη.

Εκείνο που έπαιξε σημαντικό ρόλο και έφερε μεγάλες οικονομικές και κοινωνικές αλλαγές, ήταν η μετακίνηση της οικονομικής δραστηριότητας της γυναίκας μακριά από το σπίτι και τον αγρό, όταν οι άνδρες εγκατέλειψαν ορισμένες ασχολίες που δεν είχαν πια ενδιαφέρον γι' αυτούς, μετά τη βιομηχανική κυριαρχία και τις νέες τεχνολογικές επιτεύξεις, για άλλες που τους πρόσφεραν μεγαλύτερα κέρδη.

Έτσι, η συμμετοχή των γυναικών στην παραγωγική διαδικασία, αυξήθηκε αρκετά μετά τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο, περισσότερο μετά το Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο και κυρίως κατά τα τελευταία χρόνια⁷.

Η ένταξη της γυναίκας στο χώρο της εργασίας και της παραγωγής την οδηγεί βαθμιαία στην οικονομική ανεξαρτησία και αυτοτέλεια και στη συνέχεια στο δρόμο προς την κοινωνική και νομική ανεξαρτησία. Μόλις η γυναίκα βγήκε έξω από το «φρουριό της» και μπήκε στην παραγωγή, τότε άρχισε να διεκδικεί ίσα δικαιώματα με τον άνδρα και να επιβάλλει τη παρουσία της στα κέντρα λήψης αποφάσεων. Να γεννιέται με άλλα λόγια το «φεμινιστικό κίνημα», το οποίο είχε σαν στόχο να καταργήσει την εξάρτηση και καταπίεση των γυναικών μέσα και έξω από το σπίτι.

Είναι ένα κίνημα που αποβλέπει στη χειραφέτηση, απελευθέρωση των γυναικών, στην ίση μεταχείριση ανδρών και γυναικών τόσο στην οικογενειακή τους ζωή όσο και στην επαγγελματική τους.

Το φεμινιστικό κίνημα του 19ου και του 20ου αιώνα μετέβαλε στις κοινωνίες μας ριζικά τη θέση της γυναίκας. Η μεγάλη και ουσιαστική συμβολή του δεν βρίσκεται στο ότι εξάλειψε τις ανισότητες σε βάρος των γυναικών. Γιατί τέτοιες ανισότητες εξακολουθούν να υπάρχουν. Βρίσκεται στο γεγονός ότι αμφισβήτησε στερεότυπα, ανέτρεψε αντιλήψεις και άφησε ακάλυπτες τις όποιες

---

⁷ Τάκαρη, 1978

ανισότητες εξακολουθούν να υφίστανται, δυσχεραίνοντας έτσι την αναπαραγωγή τους.

Έτσι, η γυναίκα κατάφερε να ξεφύγει από τα στεγανά στα οποία την είχε «κλείσει» το «ισχυρό φύλο» και να διευρύνει τους ορίζοντες της, και παράλληλα η μέχρι τότε ανδροκρατούμενη κοινωνία αφουγκράστηκε την ανάγκη να δοθούν στη γυναίκα ίσα δικαιώματα.

Αυτό αποτέλεσε το εναρκτήριο λάκτισμα προκειμένου να αρχίσει η ανοδική πορεία των γυναικών σε όλους τους τομείς της σύγχρονης κοινωνίας.

Σε σύντομο χρονικό διάστημα κατάφερε εκτός από τη θέση της «συζύγου», «μητέρας» και «νοικοκυράς», να κατακτήσει τους δύσβατους έως και απροσπέλαστους γι' αυτήν δρόμους της ατομικής και οικονομικής ανεξαρτησίας, της μόρφωσης και της κοινωνικής καταξίωσης. Οι Ελληνίδες με το παγκόσμιο γυναικείο κίνημα έχουν πετύχει να ψηφίζουν, να σπουδάζουν, να εργάζονται και να προσπαθούν να εξομοιωθούν όχι μόνο τυπικά αλλά και ουσιαστικά με τον άνδρα, αναλαμβάνοντας υπεύθυνο ρόλο στην παραγωγή και βγαίνοντας από την κατάσταση της ανευθυνότητας και καθυστερήσεως.

Η σύγχρονη γυναίκα, πλέον μπορεί να διεκδικεί με τις ίδιες αξιώσεις το δικαίωμα στην εκπαίδευση, στη έρευνα, την εργασία και την εξουσία. Δεν είναι τυχαίο το γεγονός ότι το ποσοστό των γυναικών που αποκτούν πρόσβαση στην τριτοβάθμια εκπαίδευση είναι κατά πολύ μεγαλύτερο από το αντίστοιχο των ανδρών.

Η ισοτιμία που ζητά η γυναίκα της ανήκει δικαιωματικά, γιατί ξέρει ακόμα και να πολεμά για να στηρίξει την ανθρώπινη αξιοπρέπεια.

Ακόμα και σήμερα, μόνη, πολλές φορές αγωνίζεται. Παλεύει με το σύντροφο, τη μάνα, τον πατέρα, το παιδί για να βρει τον εαυτό της και αφού καταλάβει ποιος είναι να τον αγαπήσει και να τον στηρίξει πρώτα για την ίδια κι ύστερα για την οικογένεια και την κοινωνία.

Για να πετύχει η γυναίκα τους σκοπούς της θα πρέπει πρώτα να βεβαιωθεί ότι έχει μία ισότιμη υπόσταση στην κοινωνία και να προσπαθήσει να

το γνωρίσει ή ακόμα και να επιβάλει την αναγνώρισή της στο κοινωνικό σύνολο. Αν αμφιβάλει γι' αυτό, τότε δεν θα μπορέσουν οι άλλοι να την μεταχειριστούν σαν ισότιμη.

Δίχως αμφιβολία, η δεκαετία του 1980, υπήρξε καθοριστική όσον αφορά τη συμμετοχή των γυναικών στο εργατικό δυναμικό. Η αύξηση που παρατηρείται οφείλεται στις μεταβολές των κοινωνικών αντιλήψεων, στην άνοδο του μορφωτικού επιπέδου, στις μεταβολές στα καταναλωτικά πρότυπα, στις πολιτικές και θεσμοθετημένες συνταγματικά πρακτικές που προωθούν την ισότητα, στην υφιστάμενη οικονομική κατάσταση κι στις νέες θέσεις εργασίας (και ποιοτικότερες) που προκύπτουν από αυτή, στην αύξηση των θέσεων εργασίας για τον τριτογενή τομέα της παραγωγικής διαδικασίας καθώς και στην βελτίωση ολόκληρου του επενδυτικού κλίματος, ως απόρροια της παρουσίας της χώρας στα Κέντρα λήψης αποφάσεων στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Ωστόσο, εμφανίζεται ποσοστό ανεργίας δυσανάλογο με τη συμμετοχή τους στο εργατικό δυναμικό ενώ και η διάρκεια παραμονής των γυναικών στην ανεργία είναι μεγαλύτερη από εκείνη των ανδρών.

Σύμφωνα με τις έως τώρα μελέτες μεγαλύτερο κίνδυνο συνεχίζουν να έχουν οι ηλικίες από 15-29.

Οι περισσότερες έρευνες καταδεικνύουν την απόσταση της νομοθετικής από την ουσιαστική εφαρμογή της ισότητας όσον αφορά την επαγγελματική καθιέρωση, ανέλιξη και εξέλιξη των γυναικών στην αγορά εργασίας. Παραδοσιακά, οι γυναίκες αποτελούν φθηνή εργατική δύναμη, με όχι και τόσο υψηλό ειδικό επαγγελματικό βάρος, που αυξάνεται η ζήτησή τους στην παραγωγική διαδικασία όταν υφίσταται ανάγκη. Ταυτόχρονα είναι πασιφανής η διαφοροποίηση στα δύο φύλα επαγγελματικά, μιας και σε κάθε περίπτωση ανάλυσης του επιπέδου της ανεργίας για μια δεδομένη χρονική στιγμή, γίνεται καταμερισμός της εργασίας ανάλογα με την διάρθρωση ανά φύλο.

Όσον αφορά την δεκαετία 2000-2010 αναφέρονται και πάλι αλλαγές στην επαγγελματική απασχόληση των γυναικών. Συγκεκριμένα, οι γυναίκες

αποτελούν το 35% των εργαζομένων και το 60% των ανέργων ενώ ταυτόχρονα και 68,5% των μακροχρόνια ανέργων. Είναι δεδομένο και βάση της συνολικής παραγωγικής δραστηριότητας που εμφανίζεται ανά την ελληνική επικράτεια για τα συγκεκριμένα έτη, πως η συμμετοχή στις θέσεις του πρωτογενή και του δευτερογενή τομέα εμφανίζουν πτωτική τάση ενώ αντισταθμίζονται από νέες θέσεις εργασίας στον τομέα των υπηρεσιών και του εμπορίου. Σύμφωνα με μελέτη της Γενικής Γραμματείας Ισότητας και του Υπουργείου Εσωτερικών (2009), οι μεταβολές της γυναικείας απασχόλησης συνοψίζονται στα εξής:

- 1) Αύξηση της συμμετοχής στο εργατικό δυναμικό
- 2) Αύξηση της απασχόλησης της κατηγορίας των γυναικών
- 3) Πτωτική τάση στα στοιχεία της ανεργίας για τις γυναίκες
- 4) Μεγαλύτερη συμμετοχή στις θέσεις εργασίας του τομέα των Υπηρεσιών, σε σύγκριση με τους άλλους δύο τομείς της παραγωγικής διαδικασίας.
- 5) Βελτίωση της εκπαίδευσης και της κατάρτισης των εργαζομένων γυναικών με στόχο να αντεπεξέλθουν στις ανάγκες της αγοράς και κατά συνθήκη στις δομές της παγκοσμιοποιημένης οικονομίας

Οι γυναίκες, σύμφωνα με τις έρευνες, αποτελούν το 70% συμβοηθούτων και μη αμοιβομένων μελών, το 40% των μισθωτών, καλύπτουν ένα ποσοστό της τάξης του 26% αυτοαπασχολούμενων και ένα 15,8% των εργοδοτών. Όσον αφορά το κομμάτι των οικονομικών απολαβών και την κατάτμιση του ανά φύλο, η αμοιβή των γυναικών δεν ξεπερνά το 80% της αμοιβής των ανδρών, μιλώντας πάντα για τις ίδιες θέσεις εργασίας. Στην πραγματικότητα αυτό που τελικά ίσχυσε είναι πως οι γυναίκες απορροφήθηκαν στον τριτογενή τομέα της παραγωγικής διαδικασίας (υπηρεσίες) σε επαγγέλματα «παραδοσιακά γυναικεία» τα οποία δεν απαιτούν μεγάλη εξειδίκευση και ειδίκευση, εποχιακά, με εισόδημα βοηθητικού χαρακτήρα.

Ο δημόσιος τομέας είναι πια ανοιχτός για τις γυναίκες από το 1955. Είναι γεγονός σήμερα ότι οι γυναίκες όλο και περισσότερο διαλέγουν το δημόσιο τομέα για την επαγγελματική τους αποκατάσταση. Η σιγουριά του

σταθερού μισθού είναι ένα από τα σημαντικά κίνητρα που ωθεί τις γυναίκες σ' αυτήν την επιλογή. Τα στατιστικά όμως στοιχεία, μας πληροφορούν ότι ελάχιστες φτάνουν στην κορυφή της ιεραρχίας, αντίθετα η πλειοψηφία των γυναικών συγκεντρώνεται στις κατώτερες βαθμίδες.

Οι γυναίκες καταλαμβάνουν και σε αυτή την περίπτωση θέσεις σταθερά χαμηλόμισθες, δίχως προοπτικές εξέλιξης, ακολουθώντας σε πολλά σημεία το παράδειγμα και τη δεδομένη κατάσταση του ιδιωτικού τομέα.

Οι λόγοι που νομίζουμε που εμποδίζουν τη γυναίκα να ανέβει στα ανώτατα κλιμάκια της δημοσιοϋπαλληλικής ιεραρχίας οφείλονται τόσο στις ίδιες, για παράδειγμα έχουν πιο λίγα τυπικά προσόντα σε σύγκριση με τους άνδρες, παίρνουν συχνά άδειες για τις οικογενειακές τους υποχρεώσεις, και παραμελούν τη δουλειά τους πράγμα που τις εμποδίζει να εξελιχθούν. Κυρίως όμως οφείλεται και στις μεθοδεύσεις και στα τεχνάσματα που χρησιμοποιεί η Διοίκηση για να προωθήσει τους άνδρες, όπως για παράδειγμα δημοσιεύει πρώτα τα ονόματα των ανδρών και μετά των γυναικών σε περίπτωση επιτυχίας ενός διαγωνισμού για να φαίνονται αρχαιότεροι ή οι κρίσεις των Υπηρεσιακών Συμβούλων είναι πιο αυστηρές όταν πρόκειται για γυναίκες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο: Η ΜΕΙΟΝΕΚΤΙΚΗ ΘΕΣΗ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΑΣ

ΣΤΗΝ ΕΡΓΑΣΙΑ

2.1 ΣΥΝΘΗΚΕΣ ΓΥΝΑΙΚΕΙΑΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ

Το θέμα «επιχειρηματικότητα» αποτελεί ένα από τα πλέον σημαντικά στον σχεδιασμό πολιτικής για προώθηση της απασχόλησης. Σε επίπεδο πολιτικής, παρατηρείται έξαρση του ενδιαφέροντος για την αντιμετώπιση της περιορισμένης συμμετοχής των γυναικών στην επιχειρηματική δραστηριότητα. Στόχο αποτελεί η λήψη μέτρων για τη διευκόλυνση και ενθάρρυνση των γυναικών στο ξεκίνημα μιας επιχείρησης⁸.

Τις δύο τελευταίες δεκαετίες έχει ενισχυθεί πολύ η συμμετοχή των γυναικών στην αγορά εργασίας, αλλά και στη διοίκηση και την ιδιοκτησία επιχειρήσεων. Μετά τη μαζική συμμετοχή των γυναικών στον εργατικό πληθυσμό που έλαβε χώρα κατά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο και συνεχίστηκε στις επόμενες δεκαετίες της μαζικής παραγωγής και της γιγάντωσης των επιχειρήσεων, ήρθε η σειρά τους να προχωρήσουν σε περισσότερο δυναμικές και υπεύθυνες δραστηριότητες, όπως είναι και οι επιχειρηματικές. Η συμμετοχή της γυναίκας επιχειρηματία ενισχύθηκε από τη μορφή της νέας τεχνολογίας που μείωσε τον αριθμό των ενδιάμεσων τεχνικών στελεχών (blue collars) και από την αλματώδη ανάπτυξη του τομέα παροχής υπηρεσιών.

Πληθώρα εμπειρικών μελετών που πραγματοποιήθηκαν, αναφέρουν ότι στο μέγεθος της γυναικείας επαγγελματικής απασχόλησης επιδρούν, τόσο ενδογενείς παράγοντες, όπως επίπεδο εκπαίδευσης, βαθμός εξειδίκευσης, κοινωνική προέλευση, θέση στο επάγγελμα κ.λπ., όσο και εξωγενείς παράγοντες, όπως συνθήκες της αγοράς εργασίας, αριθμός και ηλικία παιδιών των γυναικών, αντιλήψεις, νοοτροπίες και στερεότυπα που επικρατούν στην κοινωνία.

---

⁸ Grant, Porter, 1994)

Οι νέες γυναίκες στην Ελλάδα, με υψηλότερο επίπεδο εκπαίδευσης, αρχίζουν σταδιακά να καταλαμβάνουν επιτελικές θέσεις και σύμφωνα με δειγματοληπτική έρευνα, το 15% των ελληνικών επιχειρήσεων διοικείται πλέον από γυναίκες. Το πρόβλημα είναι ότι η ελληνική κοινωνία δύσκολα αναγνωρίζει την επαγγελματική επιτυχία των γυναικών.

Η θέση της εργαζόμενης Ελληνίδας δεν έχει ακόμα πλήρως καθοριστεί στα σημερινά κοινωνικά και οικονομικά δεδομένα του ελληνικού χώρου. Εξακολουθούν να υπάρχουν πολλές αμφισβητήσεις ως προς τις ικανότητές της, την αξία της, καθώς και τη συμμετοχή της στην παραγωγή. Το πιο σημαντικό είναι ότι η ίδια αμφιβάλλει.

Αίτημα και στόχος της: να απελευθερωθεί από τα πατροπαράδοτα δεσμά, τις ταπεινωτικές διακρίσεις και τη ντροπή ότι είναι γυναίκα. Όμως, πάνω απ' όλα να ελευθερωθεί από τον ίδιο της τον εαυτό, που είναι δεμένος με προλήψεις, προκαταλήψεις, συνήθειες, και ύστερα να θέσει το πρόβλημά της και να προσπαθήσει να γίνει αντιληπτό από τους συνανθρώπους της.

Πρόβλημά της, η οικονομική και επαγγελματική επανεκτίμηση της γυναικείας εργασίας. Ακόμα, ποιο είναι το πνευματικό της επίπεδο και πώς μπορεί η γυναίκα να το ανεβάσει περισσότερο. Ποιοι είναι οι στόχοι της, τί έχει πετύχει μέχρι τώρα, που μπορεί να φτάσει και αν έχει ανάλογα προσόντα με τον άνδρα.

Είναι αλήθεια ότι οι γυναίκες σε ολόκληρο τον κόσμο, δε συμμετέχουν σε όλους τους τομείς της επαγγελματικής δραστηριότητας, ούτε σε όλη την κλίμακα της ιεραρχίας, κι αυτό είναι εναντίον της κοινωνίας που απασχολεί κατά κύριο λόγο άνδρες, γιατί δε θεωρεί τη γυναίκα ικανή, ενώ η γυναίκα είναι εκείνη που γεννά και μεγαλώνει τους αυριανούς πολίτες, τους κυβερνήτες της χώρας που θα θεσπίσουν διατάξεις για να εξακολουθούν να κρατούν δέσμια των ανδρικών προκαταλήψεων τη γυναίκα.

Έτσι, πολλές φορές οι γυναίκες, εξαντλούν τη δράση και τις ικανότητές τους, σε εργασίες που τους φέρνουν ανία, πλήξη, αδιαφορία και μαρασμό.

Πρόκειται για εργασίες που δεν διαθέτουν κανένα κοινωνικό γόητρο, είναι κακοπληρωμένες, κουραστικές και πολλές φορές και επικίνδυνες.

Παρ' όλα αυτά διαμορφώνεται μια νέα οικονομική κατάσταση που οδηγεί σε άριστες μελλοντικές προβλέψεις, αφού με τη συμμετοχή της γυναίκας στο εργατικό δυναμικό, οδηγηθήκαμε σε ανάπτυξη και πρόοδο.

Ο αριθμός των γυναικών που εισέρχονται στην αγορά εργασίας προσδιορίζει τη δομή της οικονομίας με δύο κυρίως τρόπους:

- 1) Με την αύξηση του εργατικού δυναμικού και άρα των αποθεμάτων για οικονομική ανάπτυξη
- 2) Με την στήριξη κλάδων στους οποίους οι άνδρες αποφεύγουν να εισέλθουν ή από τους οποίους αποχωρούν

Αλλά και η ίδια ωφελήθηκε. Ανέβηκε κοινωνικά και πνευματικά, κατανοώντας όλο και περισσότερο και καλύτερα το ρόλο της στην κοινωνία, καθώς επίσης νιώθει την ανάγκη να αγωνιστεί για την κατάργηση των διακρίσεων εις βάρος της και για την ανάπτυξη της χώρας της.

Τελευταία, συντελείται κάποια πρόοδος. Κυρίως οι νεώτεροι, αντιλαμβάνονται περισσότερο ότι είναι σωστό, να υπάρξει ένας δίκαιος καταμερισμός μέσα στην οικογένεια, ώστε να εξασφαλίζεται η καλή της λειτουργία και να δίνεται η δυνατότητα στη γυναίκα να προχωρήσει στην επαγγελματική της δραστηριότητα.

Επίσης, αισιόδοξο είναι ότι, χρόνο με το χρόνο, όλο και πιο πολλά κορίτσια εισάγονται στις πανεπιστημιακές σχολές. Η αναλογία επιστημόνων γυναικών είναι μία στους τέσσερις άνδρες. Η μόρφωση και η ειδίκευση θα φέρουν την κοινωνική της καθιέρωση.

2.2 ΦΥΛΟ ΚΑΙ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ

Μπορεί σε όλους τους πολιτισμούς είτε αυτοί αφορούν την Αρχαία Ελλάδα, είτε την Κίνα, είτε την Ινδία, είτε τη Ρώμη, είτε το Βυζάντιο, είτε το Μεσαίωνα, είτε την Αναγέννηση να «έλαμψαν» και κάποιες γυναικείες

προσωπικότητες να γέμισαν κάποιες σελίδες του βιβλίου της ιστορίας, όμως, η αλήθεια είναι, ότι αυτές οι γυναικείς μορφές είναι τόσο λίγες που δεν κατόρθωσαν να ανατρέψουν το παγκόσμιο καθεστώς της ανισότητας των δύο φύλων.

Για πολλούς αιώνες, οι άνθρωποι πίστευαν πως είναι μοιραίο η γυναίκα να βρίσκεται σε μειονεκτική θέση, αφού προορίζεται από την ίδια τη φύση για την αναπαραγωγή και συνεπώς δεν έχει τις σωματικές και πνευματικές δυνατότητες που απαιτούν η δημόσια ζωή, η επιστήμη και οι επιχειρήσεις.

Στη σημερινή εποχή όμως, οι ανάγκες της παραγωγής έφεραν κάποιες αλλαγές. Η γυναίκα δε μένει στο σπίτι (μία στους τρεις εργαζόμενους είναι γυναίκα), συμμετέχει στην παραγωγή, αλλά οι κοινωνικές διακρίσεις στα δύο φύλα, η ανισότιμη μεταχείριση στη μόρφωση και στη δουλειά, η ανειδίκευτη εργασία της γυναίκας δεν παύουν σήμερα και δε θα πάνε για πολύ καιρό ακόμα να αποτελούν μία θλιβερή πραγματικότητα.

Η κοινωνική ανισότητα των δύο φύλων, καθώς και οι ειδικότερες μορφές με τις οποίες αναπαράγονται οι «γυναικείς» και οι «ανδρικές» εργασίες, είναι αρκετά γνωστές σε ό,τι αφορά τα περιεχόμενα και τις συνέπειές τους. Τόσο απέναντι στις σπουδές και την εξειδίκευση όσο και απέναντι στις δυνατότητες εργασίας ή κοινωνικής ανόδου, η θέση των γυναικών είναι (και προβλέπεται να είναι) δυσμενέστερη από εκείνη των ανδρών.

Παρά τις προσπάθειες που καταβάλλονται τόσο σε Ευρωπαϊκό, όσο και σε παγκόσμιο επίπεδο για την προώθηση της ισότητας των φύλων σε όλους τους τομείς της ζωής, εν τούτοις αυτό δεν έχει επιτευχθεί μέχρι σήμερα σε καμιά χώρα του κόσμου.

Οι εργασίες που οι γυναίκες επιλέγουν ή αναγκάζονται να κάνουν έξω από το σπίτι, τόσο σε παλαιότερες εποχές όσο και σήμερα, ιεραρχούνται και αξιολογούνται με κριτήρια διαφορετικά απ' ότι για τους άνδρες που κάνουν την ίδια εργασία. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα η γυναικεία συμβολή στην παραγωγή συνεχώς να υποβαθμίζεται με αποτέλεσμα η παραδοσιακή σχέση μεταξύ

ανειδίκευτων ατόμων διαφορετικού φύλου να αντικατασταθεί από τη σχέση μεταξύ «ειδικευμένου» άνδρα και «ανειδίκευτης» γυναίκας.

Οι διακρίσεις σε βάρος των γυναικών αφορούν: διακρίσεις στην αμοιβή, στους κλάδους που απασχολούνται και στις εργασίες που κάνουν. Τα επαγγέλματα που είναι «βοηθητικά» και έχουν κάποια υπευθυνότητα ή έχουν χαρακτήρα ρουτίνας αλλά δεν προσφέρουν καμιά προώθηση ή εξέλιξη, παραμένουν στις γυναίκες. Ενώ τα επαγγέλματα που αποδίδουν λεφτά ή προνόμια παραμένουν στα χέρια των ανδρών.

Επίσης, όλες οι ανώτερες και σημαντικές θέσεις είναι για τους άνδρες, για τις γυναίκες προβλέπονται εργασίες δευτερεύουσας σημασίας όπως και άλλες που παρέχουν τις κατώτερες αμοιβές, έχουν λιγότερη επαγγελματική ασφάλεια, μικρότερες δυνατότητες προαγωγής και εξέλιξης και που δεν απαιτούν εξειδίκευση.

Αυτό την μειώνει σαν άνθρωπο και σαν εργαζόμενο άτομο. Πρόκειται για το ζήτημα των χειρότερων συνθηκών εργασίας που αντιμετωπίζουν οι γυναίκες, συνθηκών στις οποίες περιλαμβάνεται η μειωμένη δυνατότητα επαγγελματικής προόδου, προαγωγής.

Μπορούμε μάλιστα να ισχυρισθούμε ότι η συχνότητα προαγωγής τους μειώνεται όσο η επαγγελματική βαθμίδα είναι ανώτερη. Λαμπρό παράδειγμα αποτελεί η Ελληνική Δημόσια Διοίκηση, που προσελκύει μεγάλο αριθμό γυναικών υψηλής μόρφωσης. Όπως προκύπτει από στατιστικές του Υπ. Προεδρίας, ενώ οι γυναίκες αποτελούν ήδη από την δεκαετία του 1970 πάνω από το 1/3 των εργαζομένων στις Δημόσιες Υπηρεσίες, το ποσοστό των γυναικών παραμένει κάτω του 5% μεταξύ των Γεν. Διευθυντών.

Η εισοδηματική ανισότητα που επικρατεί μεταξύ των ανδρών και των γυναικών, δεν εμφανίζεται μόνο στην Ελλάδα αλλά και σε άλλες χώρες, μεταξύ των οποίων είναι και η Αυστραλία. Σε μία αυστραλιανή αγροτική κοινότητα, εξετάζεται η οικονομική ανισότητα μεταξύ των ανδρών και των γυναικών, η οποία βιώνεται σε μεγάλο βαθμό από τις γυναίκες. Οι εισοδηματικές συγκρίσεις

στους άνδρες και στις γυναίκες, μέλη του πληρωμένου εργατικού δυναμικού, φαίνεται να επιβαρύνει κατά πολύ τις γυναίκες. Το εισόδημα των συγκεκριμένων γυναικών παρουσιάζεται κατώτερο από το αντίστοιχο των ανδρών καθώς επίσης οι γυναίκες με τα ίδια προσόντα με τους άνδρες, κερδίζουν πολύ λιγότερα χρήματα.

Όσο πιο παραδοσιακή είναι μια κοινωνία, τόσο πιο έντονη η διαφοροποίηση της απασχόλησης σε ανδρική και γυναικεία. Η διαφοροποίηση αυτή σημαίνει την συγκέντρωση των γυναικών σε ορισμένους κλάδους απασχόλησης, στους οποίους και αποτελούν την πλειονότητα.

Η χώρα μας εξακολουθεί να εμφανίζει ένα από τα χαμηλότερα ποσοστά γυναικείας απασχόλησης εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης, με μια απόκλιση άνω των 10 ποσοστιαίων μονάδων του μέσου κοινοτικού όρου (περίπου 44% έναντι 55% των άλλων μελών).

Ταυτόχρονα, οι ανισότητες λόγω φύλου, είναι εμφανείς σε όλο το εύρος της πολιτικής, κοινωνικής και οικονομικής οργάνωσης της χώρας, ενώ ιδιαίτερα στην αγορά εργασίας, στην επιχειρηματικότητα καθώς και στη συμμετοχή των γυναικών στα κέντρα λήψης των αποφάσεων της χώρας, οι ανισότητες αποκτούν ακόμη μεγαλύτερες διαστάσεις.

Οι διακρίσεις λόγω φύλου, αναπαράγουν φαινόμενα αποκλεισμού και φτώχειας, τα οποία οδηγούν στην κοινωνική περιχαράκωση και στην αποκοπή από τον κοινωνικό και παραγωγικό ιστό της χώρας, ενός μεγάλου τμήματος του γυναικείου πληθυσμού, με οδυνηρά για αυτό αποτέλεσμα.

Από τον 19ο αιώνα και ιδιαίτερα τον 20ο αιώνα γίνονται τεράστια βήματα, με αποτέλεσμα να δημιουργηθούν οι όροι για σημαντικές προσπάθειες για ισότητα στις σχέσεις των δύο φύλων. Μέχρι τα μέσα του περασμένου αιώνα οι άνδρες είχαν το δικαίωμα του εκλέγειν και εκλέγεσθαι. Εκείνοι μόνο μπορούσαν να αποκτούν, να κληροδοτούν και να κληρονομούν περιουσίες.

Μετά τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο και τη βιομηχανική επανάσταση, με την έξοδο της γυναίκας από το σπίτι, αρχίζουν οι μεγάλες αλλαγές. Η

βιομηχανική ανάπτυξη μειώνει τη σημασία της αντρικής μυϊκής υπεροχής. Η γενίκευση της εκπαίδευσης καταρρίπτει το μύθο της πνευματικής κατωτερότητας της γυναίκας και η αμειβομένη επαγγελματική απασχόληση της αρχίζει να της δημιουργεί την αίσθηση της ανεξαρτησίας.

Η εργασία της γυναίκας έξω από το σπίτι φέρνει αλλαγές στη στάση του άνδρα και στη θέση της γυναίκας. Η γυναίκα, αφού κατάκτησε το δικαίωμα να εργαστεί και διαρκώς να απλώνεται σε επαγγέλματα, που θεωρούνταν καθαρά ανδρικά, τώρα πια δε ζητά να εργάζεται, αλλά και διεκδικεί το δικαίωμα της σταδιοδρομίας, της φιλοδοξίας να διακριθεί, να δημιουργήσει.

Οι γυναίκες διεκδικούν ολοένα και περισσότερη ελευθερία. Με την παρουσία τους στην αγορά εργασίας, η γυναικεία εργατική δύναμη έχει γίνει «ορατή», από «αόρατη» και δευτερεύουσα που ήταν, αφού κάποιοι κλάδοι της οικονομίας, κάποιες θέσεις εργασίας και κάποια επαγγέλματα, καθίστανται πλέον γυναικεία. Οι άνδρες, ενώ λογικά δέχονται την ισότητα ψυχολογικά νιώθουν απειλημένοι.

Οι γυναίκες μάχονται για περισσότερη ισότητα και οι άνδρες απωθούν αυτήν την καινούρια τάση υπεροχής της γυναίκας. Οι γυναίκες με συσσωρευμένη πικρία αιώνων, πολλές φορές δημιουργούν την εντύπωση ότι δεν μάχονται για ισότητα, αλλά για επιβολή και οι άνδρες νιώθουν απειλημένοι και ανασφαλείς.

Η γυναίκα, χρόνο με το χρόνο, ξεπερνά τις διάφορες δυσκολίες και ενδυναμωμένη βαδίζει για να ολοκληρώσει τους στόχους της. Η σημερινή Ελληνίδα αισθάνεται απελευθερωμένη, έτοιμη να «βρει τον εαυτό της», να στηριχτεί μόνο στον εαυτό της, και αγωνίζεται να βρει το δρόμο της μέσα από δυσκολίες και διακρίσεις που την αφορούν. Η προσπάθειά της είναι να ξεπεράσει τη μειονεκτική θέση, που την ξεχωρίζει από τον άνδρα και αφού γίνει ισότιμη με εκείνον να διεκδικήσει τις ίδιες ευκαιρίες, για την περαιτέρω εξέλιξη της στην επαγγελματική της σταδιοδρομία.

Σ' αυτό έχουν πειστική θέση οι οικονομικοί λόγοι. Για να μπορέσει να αντιμετωπίσει τις ανάγκες διαβίωσής της ή να συνεισφέρει στην οικογένεια, προκειμένου να ανακουφίσει το σύζυγο από οικονομικό αδιέξοδο.

Ακόμα, εργάζεται για την κατοχύρωση της αξιοπρέπειάς της, που εξασφαλίζεται με την κοινωνική και οικονομική ανεξαρτησία. Πολλές γυναίκες με την επαγγελματική απασχόληση, ικανοποιούν τις φιλοδοξίες για την πραγμάτωση της προσωπικότητάς τους, που ολοκληρώνει η πολύπλευρη συμμετοχή τους σε όλους τους τομείς της ανθρώπινης δραστηριότητας.

Η επιθυμία της γυναίκας να ολοκληρώσει την προσωπικότητά της είναι συγχρόνως και η αναζήτηση αναγνώρισης από την κοινωνία του αντικειμενικού-επιδιωκόμενου ρόλου της γυναίκας του ισότιμου με τον ανδρικό.

Με ισοτιμία στις ευκαιρίες και ισότητα με τον άνδρα, η γυναίκα:

- μπορεί να αποφασίσει να μορφωθεί, να σπουδάσει ή ν' αναδειχθεί στην εργασία της, αντί να είναι μόνο μητέρα
- μπορεί να αποφασίσει να ακολουθήσει η ίδια μια καριέρα, αντί να προωθεί τον άνδρα της να κάνει καριέρα και να υποτάσσεται σε αυτόν.

Με βάση τα στοιχεία της ΕΣΥΕ, το 1985, οι γυναίκες έπαιρναν το 74% της αμοιβής των ανδρών συναδέλφων τους στο λιανικό εμπόριο, το 74% στη βιομηχανία ως εργάτριες, το 64% ως υπάλληλοι, το 74% στη βιομηχανία υφαντικών ειδών ως εργάτριες και το 68% ως υπάλληλοι. Το 1988 και με βάση τα στοιχεία της ΕΣΥΕ, η αμοιβή των γυναικών στο λιανικό εμπόριο ήταν 76% και στη βιομηχανία το 67% (αύξηση δηλαδή της τάξης του 2-3%), ενώ στη βιομηχανία υφαντικών ειδών η αμοιβή των εργατριών είχε φθάσει το 85% των ανδρών (αύξηση 11%).

Οι σύγχρονες γυναίκες ζητούν την απελευθέρωσή τους από τα οικογενειακά και κοινωνικά δεσμά, που τους επιβάλλουν οι υπάρχουσες κοινωνικοοικονομικές δομές της πολιτείας τους. Την ζητούν, όπως ο κάθε καταπιεζόμενος και ανελεύθερος άνθρωπος που έχει ανάγκη να απελευθερωθεί

από τα καταπιεστικά κοινωνικά στοιχεία. Θέλουν να βγουν έξω από το σπίτι, να ζήσουν τη ζωή της παραγωγικής διαδικασίας, δουλεύοντας με άλλους ανθρώπους, να δουν και να γνωρίσουν τον κόσμο, ν' αλλάξουν καθήκοντα και να αποκτήσουν επιτέλους οικονομική ανεξαρτησία που τόσα χρόνια αγωνίζονται γι' αυτήν. Να μην εξαρτάται η παραμικρή τους κίνηση από το πορτοφόλι του άνδρα. Να αποκτήσουν την αυτονομία τους, να γίνουν με λίγα λόγια κι αυτές «άνθρωποι».

Σήμερα οι γυναίκες αποτελούν μία μεγάλη δύναμη και οργανώνονται γύρω από τα προβλήματα που τις αφορούν και που χαρακτηρίζουν την κοινωνική τους θέση. Σ' ένα μεγάλο βαθμό έχει αποκατασταθεί νομικά η ισοτιμία ανάμεσα στα δύο φύλα και ζούμε τα αποτελέσματα αυτής της μεγάλης αλλαγής και τις συνέπειές της στην κοινωνική και την προσωπική ζωή.

2.2.1 Διακρίσεις και επίδραση στη γυναικεία απασχόληση

Οι διακρίσεις επιδρούν στη γυναικεία απασχόληση με τρεις κυρίως τρόπους:

- A. Αποθαρρύνουν την είσοδο γυναικών στην αγορά εργασίας, που λόγω των διακρίσεων, δεν μπορούν να καταλάβουν θέσεις ανάλογες προς τα προσόντα και τις φιλοδοξίες τους, και δεν αποδέχονται θέσεις κατώτερες. Υπάρχουν βέβαια και κάποιες γυναίκες, που αποδέχονται συνειδητά ή ασυνείδητα τον υποβιβασμό αυτόν και εισέρχονται στην αγορά εργασίας.
- B. Ενισχύουν την τάση των γυναικών να θεωρούν την σταδιοδρομία ανδρική υπόθεση, και έτσι, να παραιτούνται εύκολα από αυτήν αλλά και να εξέρχονται από την αγορά εργασίας με την πρώτη ευκαιρία.
- C. Καταδικάζουν σε επαγγελματική στασιμότητα ή σε μειωμένη ανοδική κινητικότητα, και έτσι μειώνονται οι φιλοδοξίες των γυναικών, με αποτέλεσμα παύουν να είναι δημιουργικές, αδρανούν και στο τέλος αδιαφορούν.

Η Ελληνίδα επομένως, ζητώντας την απελευθέρωσή της στην εργασία, αντιμετωπίζει δύο μεγάλες δυσκολίες: το συναγωνισμό των ανδρών που δεν αφήνουν τις καλύτερες αμειβόμενες θέσεις, τις θέσεις-κλειδιά και τη φροντίδα του νοικοκυριού που δεν μπορεί να συμβιβάσει με την επαγγελματική της απασχόληση, ιδιαίτερα με τα ελεύθερα επαγγέλματα. Έτσι, η γυναίκα προσπαθεί να συνδυάσει δύο πράγματα, για να καταφέρει να αντιμετωπίσει τις νέες συνθήκες ζωής.

Στόχος είναι να καταργηθεί η περιθωριοποίηση της Ελληνίδας από την οικονομική ανάπτυξη του τόπου και να της δοθεί η δυνατότητα να εργαστεί με τα ίδια δικαιώματα, αλλά και με τις ίδιες υποχρεώσεις που έχουν και οι άνδρες, τόσο στον δημόσιο τομέα όσο και στον ιδιωτικό τομέα της οικονομίας. Η γυναίκα θα πρέπει να συμμετέχει με τις ίδιες ευκαιρίες και δυνατότητες με τους άνδρες σε όλα τα επίπεδα ιεραρχίας και οργάνωσης της παραγωγής.

2.2.2 Διακρίσεις στην αγορά εργασίας και μισθολογικές διαφορές

Οι διαφορές μισθών που παρατηρούνται στην αγορά εργασίας, έχουν παρατηρηθεί στις αμοιβές ανδρών και γυναικών, λευκών και εγχρώμων και ατόμων που ανήκουν σε εθνικές ή θρησκευτικές μειονότητες. Σε χώρες με ανομοιογενή πληθυσμιακή σύνθεση από άποψη θρησκείας, εθνότητας και φυλής όπως είναι οι ΗΠΑ, ο Καναδάς, η Αυστραλία και σε μικρότερο βαθμό οι χώρες της Δυτικής Ευρώπης που δέχτηκαν πολλούς μετανάστες, το πρόβλημα της ανισότητας -οικονομικής και κοινωνικοπολιτικής- των εθνικών και φυλετικών μειονοτήτων, είναι τόσο σημαντικό όσο και το πρόβλημα της κοινωνικής και οικονομικής ανισότητας των γυναικών. Στις ΗΠΑ οι πληθυσμιακές ομάδες εναντίον των οποίων γίνονται διακρίσεις είναι οι γυναίκες, οι μαύροι και οι ισπανόφωνοι μετανάστες (κυρίως από το Μεξικό αλλά και από άλλες χώρες της Κεντρικής και της Νότιας Αμερικής).

Ο Αμερικανός κοινωνιολόγος Λούις Ουίρθ (1945) όρισε τη μειονότητα «ως μια ομάδα προσώπων τα οποία εξαιτίας των φυσικών ή πολιτιστικών

χαρακτηριστικών τους, τα ξεχωρίζουν από τα άλλα μέλη της κοινωνίας στην οποία ζουν και τα μεταχειρίζονται διαφορετικά και άνισα και τα οποία ως εκ τούτου θεωρούν τον εαυτό τους αντικείμενο συλλογικής διάκρισης εις βάρος τους». Η έννοια επομένως της μειονότητας, συνδέεται με μια διαφοροποίηση που οδηγεί σε διακρίσεις και σε ανισότητες.

Οι διακρίσεις αυτές, μπορούν να πάρουν τη μορφή χαμηλότερων αμοιβών για την ίδια ή ίσης αξίας εργασία, άνιση πρόσβαση στα διάφορα επαγγέλματα, άνιση μεταχείριση στις προαγωγές και στην εξέλιξη στο επάγγελμα. και ποικίλες μορφές μη αγοραίας ή μη εργασιακής διάκρισης όπως π.χ. η άνιση επιβάρυνση των εργαζομένων γυναικών με τις οικογενειακές φροντίδες, οι άνισες ευκαιρίες εκπαίδευσης και επαγγελματικής κατάρτισης, η άνιση συμμετοχή στη δημόσια ζωή και στην πολιτική κ.λπ.

Στους Τάιμς της Νέας Υόρκης (12 Σεπτεμβρίου 1976), δημοσιεύτηκε μία στατιστική του υπουργείου εργασίας της Αμερικής, που αναφέρει: «Στην Αμερική υπάρχει μεγάλη αύξηση του αριθμού των γυναικών που συμμετέχουν στην παραγωγή. Σε αυτό συντελούν οι αυξημένες ανάγκες του κρατικομονοπωλιακού καθεστώτος για φτηνή εργατική δύναμη, οι οικονομικές ανάγκες της οικογένειας, καθώς και η επιθυμία των γυναικών για εργασία. Όμως, οι συνθήκες εργασίας των γυναικών, η ανεργία της νεολαίας (60%) πλήττει τους εργαζόμενους και ιδιαίτερα τους μαύρους και άλλες μειονότητες. Το 48% των γυναικών στις ΗΠΑ, πάνω από 16 χρόνων, ψάχνουν να βρουν δουλειά ή δουλεύουν με απαράδεκτες συνθήκες».

Η πληρωμή μικρότερου ημερομισθίου στην γυναίκα, μικρότερου μισθού, δείχνει πόσο σκληρά εκμεταλλεύεται η οικονομία τη συμβολή της γυναίκας στην παραγωγή.

Οι διακρίσεις αυτές, οδηγούν στη διχοτόμηση της αγοράς εργασίας σε ανώτερες = ανδρικές εργασίες και κατώτερες = γυναικείες. Έτσι, οι γυναικείες εργασίες είναι υποβαθμισμένες, ακόμη κι όταν έχουν μεγάλη σημασία για την οικονομία της χώρας. Η διάκριση των εργασιών σε ανδρικές και γυναικείες,

συνεπάγεται τον εγκλωβισμό των γυναικών σε εργασίες χαμηλού γοήτρου και αποδοχών. Είναι επομένως λογικό, ο άνδρας ο οποίος απασχολείται σε πιο σύγχρονους κλάδους της βιομηχανίας, να έχει υψηλότερες αποδοχές από τη γυναίκα που περιορίζεται σε βιομηχανίες, όπου οι επενδύσεις είναι λιγότερες και οι εφαρμογές της σύγχρονης τεχνολογίας περιορισμένες.

Επιπρόσθετα, οι γυναίκες οι οποίες πηγαίνουν σε κλάδους που παραδοσιακά ήταν «ανδρικοί», μπορεί από τη μια να σημαίνει μείωση των διακρίσεων εις βάρος τους, αλλά από την άλλη μπορεί να οδηγήσει στην υποβάθμιση των κλάδων αυτών και να αποκρίνει τους άνδρες.

Οι τρεις κύριοι παραδοσιακοί τομείς απασχόλησης των γυναικών είναι ο αγροτικός, η βιομηχανία και οι υπηρεσίες. Η κατανομή των γυναικών στους τομείς αυτούς στην Ελλάδα το 2007 ήταν:

- Αγροτικός 35,4%
- Βιομηχανία 17,0%
- Υπηρεσίες 47,6%

Η πλειονότητα των γυναικών εργάζεται στον τομέα των υπηρεσιών (τομέας υγείας, εκπαίδευσης) που είναι κατεξοχήν γυναικείοι τομείς. Η παρουσία τους στο δευτερογενή τομέα είναι μικρή (μόνο το 17,0% απασχολουμένων στη βιομηχανία είναι γυναίκες).

Οι γυναίκες στην Ελλάδα, παρόλες τις διαβεβαιώσεις για αντικειμενικά κριτήρια, εξακολουθούν να καταλαμβάνουν τις κατώτερες βαθμίδες στην επαγγελματική κατάταξη και να συγκεντρώνονται σε ορισμένα επαγγέλματα τα οποία ούτε ενδιαφέρον τους προσφέρουν ούτε επαρκείς αποδοχές. Και ενώ αυτή είναι η μορφή της γυναικείας πληρωμένης εργασίας στην αγορά εργασίας (των οικονομικά ενεργών γυναικών), ένα σοβαρό ποσοστό γυναικών απασχολείται έξω από τα όρια της αγοράς εργασίας, διαμορφώνοντας την μη πληρωμένη εργασία, κυρίως στον οικογενειακό ή τον κοινωνικό τομέα (συμβοηθούντα και μη αμειβόμενα μέλη της οικογένειας), ενώ ένα άλλο επιθυμεί τη μερική απασχόληση στα πλαίσια ενός ελαστικότερου ωραρίου εργασίας.

Τα αίτια που ευνοούν την ανάπτυξη της μερικής απασχόλησης στο χώρο της γυναικείας εργασίας είναι ότι αυτή ανταποκρίνεται ευκολότερα στις εργασιακές ανάγκες εκείνων των γυναικών με παράλληλες οικογενειακές υποχρεώσεις, λόγω της ελαστικότητας που παρουσιάζει η μερική απασχόληση και η δυνατότητα που παρέχεται στις γυναίκες για πρόσβαση με αυτόν τον τρόπο στην αγορά εργασίας, δεδομένου του προβλήματος της ανεργίας που αποκλείει σε αυτές τη δυνατότητα εργασίας πλήρους απασχόλησης.

Η μεταποίηση αλλά και οι υπηρεσίες αποτελούν τους τομείς της οικονομικής δραστηριότητας που αφορούν κυρίως τις γυναίκες με μερική απασχόληση ενώ αυτές παραμένουν έξω από κάθε συνδικαλιστική δράση, είναι χαμηλά αμειβόμενες και με ανύπαρκτη κοινωνική προστασία. Η διέξοδος όμως των γυναικών προς τη μερική απασχόληση αντί να τις απελευθερώνει, ενισχύει αφενός τον παραδοσιακό τους ρόλο και αφετέρου την εξάρτησή τους, διατηρώντας έμμεσα ανισότητες και διακρίσεις στην αγορά εργασίας.

Πολλές γυναίκες αναγκάζονται να επιλέξουν τη μερική απασχόληση προκειμένου να έχουν πρόσβαση στην αγορά εργασίας, εξαιτίας της ανεργίας που είναι μεγαλύτερη στις γυναίκες αλλά και για να εκπληρώσουν τα οικογενειακά τους καθήκοντα, που είναι ιδιαίτερα πιστικά σε ορισμένες φάσεις του κύκλου ζωής τους.

Αν και η μερική απασχόληση διευκόλυνε την είσοδο της γυναίκας στην αγορά εργασίας, η ποιότητα της εργασίας αυτής και τα πλεονεκτήματα που αποφέρει αμφισβητούνται. Η εργασία μερικής απασχόλησης είναι γενικά κατώτερης ποιότητας, αμείβεται λιγότερο και σε πολλά κράτη οι συνθήκες εργασίας και η κοινωνική ασφάλιση είναι χειρότερη απ' ό,τι για εργασία πλήρους απασχόλησης.

Τέλος, δημιουργούνται ανισότητες μεταξύ των εργαζομένων στην αγορά εργασίας, λόγω του ότι το εργατικό δυναμικό που απασχολείται με αυτή τη μορφή εργασίας είναι δευτερεύον ή συμπληρωματικό του κύριου εργατικού δυναμικού.

Σύμφωνα με τα στοιχεία της Έρευνας Εργατικού Δυναμικού (ΕΣΥΕ 2004), ο επίσημος συνολικός αριθμός των απασχολουμένων με μερική απασχόληση ανέρχεται περίπου 175 χιλιάδες άτομα, δηλαδή μόλις το 4.8% της συνολικής απασχόλησης (το χαμηλότερο ποσοστό της Ευρώπης), παραμένει δε στάσιμο κατά τα τελευταία χρόνια.

Το ποσοστό των γυναικών που εργάζονται με μερική απασχόληση ανέρχεται στο 8.0%, ενώ το αντίστοιχο των ανδρών είναι 3.6%. Στο σύνολο των μερικά απασχολουμένων το 63% είναι γυναίκες σε σύγκριση με το 82% κατά μέσο όρο στις χώρες της Ε.Ε., κάτι που σημαίνει ότι στην Ελλάδα η μερική απασχόληση δεν είναι τόσο έντονο γυναικείο φαινόμενο όπως αλλού.

Οι γυναίκες από τα χαμηλά κοινωνικά στρώματα, σε σχέση με τις γυναίκες από τα άλλα κοινωνικά στρώματα, υφίστανται πιο άμεσα και πιο επώδυνα τις διακρίσεις αυτές.

Ωστόσο, συχνά οι ανισότητες αυτές επισκιάζονται, με αποτέλεσμα οι άνδρες και οι γυναίκες από τα χαμηλά κοινωνικά στρώματα να περιγράφονται ως κοινωνικές φιγούρες σχετικά ομοιογενείς. Η ιδεολογική αυτή αναπαράσταση στην περίπτωση των γυναικών έχει ως αποτέλεσμα να αποκρύπτονται οι καταναγκασμοί που συνεπάγονται οι «φυσικοί» ρόλοι της εργάτριας που είναι παράλληλα «μητέρα» και «σύζυγος». Για τους ίδιους λόγους δεν αναγνωρίζονται οι ανάγκες και οι βλέψεις των εργαζομένων γυναικών νεότερης ηλικίας, που παρά τους οικονομικούς καταναγκασμούς και τους κοινωνικούς περιορισμούς είναι λιγότερο πεπεισμένες ότι πρέπει να γίνουν με τον «ίδιο τρόπο» εργάτριες, σύζυγοι ή μητέρες.

Παράλληλα με τις ανισότητες που συνδέονται με τις κοινωνικές τάξεις, στη σημερινή εποχή και στο «εσωτερικό» των κατώτερων κοινωνικών στρωμάτων, θεωρούμε ότι εμφανίζονται νέες ανισότητες που αφορούν τον τρόπο με τον οποίο τα δύο φύλα οργανώνουν τόσο το χρόνο που αφιερώνεται στην εργασία (ωράρια, διαδρομές) όσο και το χρόνο που αφιερώνεται στις άλλες κοινωνικές δραστηριότητες (οικογένεια, ελεύθερος χρόνος).

Οι γυναίκες σε σχέση με τους άνδρες, υποστηρίζει ο Ελβετός κοινωνιολόγος Λαλίβ ντ' Επινέ, «υποφέρουν πιο πολύ από την έλλειψη χρόνου» όχι μόνο επειδή δουλεύουν περισσότερες ώρες, αλλά και γιατί κατά τη διάρκεια αυτού του χρόνου πλήττουν πιο συχνά και πιο έντονα. Η επισήμανση αυτή γίνεται αρκετά χρόνια προτού ο κοινωνιολόγος Grossin διαπιστώσει ότι οι γυναίκες επιθυμούν περισσότερο από τους άνδρες τη μείωση του εβδομαδιαίου χρόνου εργασίας.

Επιπρόσθετα οι γυναίκες είναι περισσότερο δυσαρεστημένες από την εργασία που κάνουν σε σχέση με τους άνδρες, αλλά και πιο εκτεθειμένες στην ανεργία. Η δυσαρέσκεια αυτή εκφράζεται με την επιθυμία των γυναικών να αλλάξουν την τωρινή εργασία και να βρουν μια άλλη ή να εργαστούν στο δημόσιο σε περίπτωση που τους δοθεί κάποια ευκαιρία. «Επιτυχία στη ζωή» για τις γυναίκες σημαίνει κυρίως «προσωπική ευτυχία», προϋποθέσεις της οποίας είναι τα χρήματα, η παροχή βοήθειας από την οικογένεια αλλά και η εξυπνάδα.

Τα αίτια αλλαγής της εργασίας υποδηλώνουν τις περισσότερες φορές έλλειψη ικανοποίησης από την εργασία, και συγκεκριμένα σημαίνουν μη ικανοποίηση από τις συνθήκες εργασίας, τις ευκαιρίες για προαγωγή ή τις αμοιβές.

Οι αναπαραστάσεις που έχουν για την εργασία περιέχουν άλλοτε στοιχεία από την εργασία που θα ήθελαν να κάνουν ή την «ιδανική εργασία» και άλλοτε στοιχεία από τους καταναγκασμούς της τωρινής εργασίας. Ο ελεύθερος χρόνος τους αναλώνεται κυρίως σε αναγκαστικές ασχολίες. Η εργασία στάθηκε η βασική αιτία για την οποία διέκοψαν πολλές από τις προσωπικές τους δραστηριότητες.

Αντίθετα οι άνδρες είναι περισσότερο ικανοποιημένοι από την εργασία που κάνουν σε σχέση με τις γυναίκες. Έτσι, αν τους δινόταν μία ευκαιρία, δεν θα άλλαζαν την τωρινή τους εργασία αλλά θα φρόντιζαν να γίνουν «αφεντικά». Από αυτή την άποψη η απασχόληση στο δημόσιο τομέα δεν τους ενδιαφέρει

ιδιαίτερα. Η δική τους δουλειά μαζί με τη δημιουργία μιας ευτυχισμένης οικογένειας αποτελούν βασικό περιεχόμενο της επιτυχίας στη ζωή.

Η εργασία για τον άνδρα αποτελεί τη μεγαλύτερη προτεραιότητα. Από τα μικρά του χρόνια ανατρέφεται έτσι, ώστε να αποκτήσει την ετοιμότητα για πάλη, ανταγωνιστικότητα, κατακτήσεις, τις τελευταίες δεκαετίες η εργασία γίνεται για τον άνδρα έμβλημα καταξίωσης. Κλέβει γι' αυτό χρόνο από άλλες απαραίτητες δραστηριότητες: προσωπική-οικογενειακή ζωή, ψυχαγωγία-καλλιέργεια, συμμετοχή και συνεισφορά σε θέματα της οικογένειας και της κοινότητας.

2.3 ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΣΤΟ ΜΕΓΕΘΟΣ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΕΙΑΣ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ

Στη σημερινή συγκυρία με την απαράδεκτα υψηλή ανεργία και τις εντεινόμενες τεχνολογικές και διαρθρωτικές αλλαγές, τα άτομα πρέπει να είναι εφοδιασμένα με τα κατάλληλα εκπαιδευτικά προσόντα για να ανταποκριθούν στις νέες διεθνείς προκλήσεις που αντιμετωπίζει η οικονομία.

Ωστόσο όλο και συχνότερα τίθεται το ερώτημα το ποιος πρέπει να φέρει το κόστος της εκπαίδευσης, δηλαδή ο άμεσα ωφελούμενος ή ο έμμεσα ωφελούμενος (η κοινωνία μέσω της φορολογίας) ή πως μπορεί αυτό να επιμεριστεί δίκαια και αποτελεσματικά. Συναφές με αυτούς τους προβληματισμούς είναι και το ζήτημα κατά πόσο το εκπαιδευτικό μας σύστημα είναι τέτοιο που να παρέχει τις ίδιες ευκαιρίες για εκπαίδευση στις διάφορες κοινωνικές ομάδες, καθώς και πως αυτές οι ευκαιρίες μεταβάλλονται ανάλογα με το επίπεδο εκπαίδευσης.

Η εύκολη ή όχι ενσωμάτωση των εξερχόμενων από το εκπαιδευτικό σύστημα στην αγορά εργασίας είναι προφανές ότι αποτελεί ένα δείκτη της αποτελεσματικότητας και της ποιότητας του εκπαιδευτικού συστήματος. Ομοίως η θετική συσχέτιση εκπαιδευτικού επιπέδου ή τύπου εκπαίδευσης με

την απασχόληση και τα εισοδήματα αποτελεί σαφή ένδειξη για άσκηση ανάλογης εκπαιδευτικής πολιτικής.

Αν και οι σχέσεις εκπαίδευσης και αγοράς εργασίας είναι πολυδιάστατες και η κατεύθυνση της αιτιώδους σχέσης αμφίδρομη (το εκπαιδευτικό σύστημα επηρεάζει την κοινωνία και την οικονομία αλλά και το επίπεδο του και η λειτουργία του αποτελούν αντανάκλαση αυτών), είναι πρακτικά βολικά να διακριθούν αυτές σε δύο κατηγορίες.

Πρώτον, στις σχέσεις εκπαίδευσης και αγοράς εργασίας, όπου το κύριο αντικείμενο είναι πως διαφοροποιείται η πιθανότητα ένταξης στην αγορά εργασίας, καθώς και επιτυχούς απασχόλησης ή παραμονής στην ανεργία ανάλογα με τον τύπο και επίπεδο εκπαίδευσης.

Δεύτερον, στις σχέσεις εκπαίδευσης και αμοιβών, όπου εξετάζονται κατά πόσο η εκπαίδευση επηρεάζει το πόσα χρήματα κερδίζει κάποιος στην αγορά εργασίας.

2.3.1 Επίπεδο εκπαίδευσης και συμμετοχή στο εργατικό δυναμικό

Αν ανατρέξουμε στην ιστορία της ελληνικής εκπαίδευσης και στη σχέση της με το γυναικείο φύλο θα παρατηρήσουμε ότι η ελληνική κοινωνία μέχρι και τη δεκαετία του 1950 λειτουργούσε έχοντας αναλφάβητη τη συντριπτική πλειοψηφία των γυναικών. Το 80% των αναλφάβητων στη χώρα μας το 1981 ήταν γυναίκες, ενώ από την άλλη μεριά ,μόνο οι 3 στους 10 πτυχιούχους ανήκαν στο γυναικείο φύλο⁹.

Παρά το γεγονός ότι το μορφωτικό επίπεδο των γυναικών έχει αυξηθεί σημαντικά τις τελευταίες δεκαετίες, η Ελλάδα παρουσιάζει ακόμη χαμηλή συμμετοχή των γυναικών στο εργατικό δυναμικό και είναι η χαμηλότερη μαζί με την Ισπανία σε σύγκριση με όλες τις άλλες χώρες της Ε.Ε.¹⁰

---

⁹ Κάτσικας, Καββαδίας, 1994

¹⁰ Eurostat, 2008

Το σημαντικότερο πρόβλημα των Ελληνίδων του σήμερα είναι η δυνατότητα πρόσβασης στην εργασία γι' αυτές και τα παιδιά τους. Το πρόβλημα της διαρθρωτικής ανεργίας είναι υπαρκτό και επιτακτικό. Μπορεί να μην είναι το μόνο πρόβλημα, αλλά είναι σαφές ότι η επένδυση σε ανθρώπινους πόρους δεν μπορεί παρά να έχει μια διαφοροποίηση σε ό, τι αφορά τις γυναίκες, προκειμένου να καλύψει τα κενά που ξεκινούν από τις επιλογές τους, με βάση την κοινωνική αναφορά.

Η αδυναμία των γυναικών να καταλάβουν θέσεις και να σταδιοδρομήσουν δεν οφείλεται σε έλλειψη γνώσεων. Οι γυναίκες έχουν πτυχία αλλά σε «λάθος τομείς», δηλαδή οι γυναίκες στην πλειοψηφία τους στρέφονται σε «λάθος σπουδές», που δεν ανταποκρίνονται στις σύγχρονες ανάγκες της αγοράς εργασίας. Στην Ευρώπη που κλονίζεται από την ανεργία, υπάρχουν αυτή τη στιγμή 1,700,000 θέσεις εργασίας που δεν μπορούν να καλυφθούν, γιατί δεν υπάρχουν τα αντίστοιχα προσόντα.

Στην Ελλάδα, σχετική μελέτη έδειξε ότι πριν μερικά χρόνια, υπήρχαν 75 χιλιάδες θέσεις εργασίας στο χώρο της πληροφορικής που δεν καλύπτονται, γιατί δεν υπήρχαν άτομα με αντίστοιχα προσόντα. (<http://www.google.com>)

Πολλές έρευνες επισήμαναν ότι η επιθυμία των γυναικών για απασχόληση αυξάνεται ανάλογα με το βαθμό εξειδίκευσης και το επίπεδο εκπαίδευσής τους. Έτσι, οι γυναίκες που εξασκούν ανώτερα επαγγέλματα εγκαταλείπουν πολύ πιο δύσκολα την εργασία τους σε σχέση με τις εργάτριες, που συχνά παρουσιάζουν διακοπές στην εργασία τους.

Όλες οι μελέτες αναφέρουν ότι η εκπαίδευση παίζει ζωτικό ρόλο στην επαγγελματική επιτυχία. Όλοι πιστεύουν, ότι η εργασία, είναι το μόνο μέσο που μπορεί να δώσει στη γυναίκα την ολοκλήρωσή της. Αλλά, ωστόσο, αντιμετωπίζει τη διάκριση γιατί εκτός των άλλων δεν έχει πάρει ανάλογη μόρφωση και εξειδίκευση. Αποτέλεσμα οι περισσότερες εργάτριες είναι ανειδίκευτες, γιατί οι γονείς δεν τις στέλνουν στις διάφορες τεχνικές σχολές, που είναι ιδιωτικές και με σχετικά υψηλά δίδακτρα. Γι' αυτό και οι πιο πολλές

γυναίκες απασχολούνται σε δευτερεύουσες θέσεις ή σε καθαρά γυναικεία επαγγέλματα. Τα επαγγέλματα αυτά στηρίζονται στα γυναικεία προσόντα, που αποτελούν προέκταση του ρόλου της γυναίκας στο σπίτι. Έτσι, οι γυναίκες προσλαμβάνονται πάντα με χαμηλότερο μισθό.

Η εκπαίδευση αναμένεται να αυξάνει τις πιθανότητες της γυναίκας να βρεθεί στην αγορά εργασίας και να απασχολείται, αφού παίζει ζωτικό ρόλο στην επαγγελματική επιτυχία.

Δηλαδή, η συμμετοχή στην εκπαίδευση οδηγεί σε περισσότερες και καλύτερες ευκαιρίες απασχόλησης των ατόμων. Χαρακτηριστικά, αν και τα τελευταία χρόνια στην Ελλάδα τα επίπεδα ανεργίας των πτυχιούχων ΑΕΙ είναι ιδιαίτερα υψηλά, τα επίπεδα αυτά υπολείπονται σημαντικά από αυτά των μη πτυχιούχων, γεγονός που προσδίδει έναν ορθολογικό χαρακτήρα στην επιλογή για αυξανόμενη συμμετοχή στην ανώτατη εκπαίδευση αλλά και γενικότερα σε όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης.

Με άλλα λόγια, το υψηλό επίπεδο ανεργίας των γυναικών αποδίδεται, μεταξύ άλλων, στο χαμηλό μορφωτικό επίπεδο.

Οι δυσκολίες της γυναίκας, για να βρει μια δουλειά και να προαχθεί, αρχίζουν από την εκπαίδευση. Στις περισσότερες χώρες πιστεύουν, ότι οι γυναίκες επιζητούν μια επικερδή εργασία σαν μια προσωρινή κατάσταση και όχι σαν ουσιαστικό και σημαντικό μέρος της συμμετοχής τους στην παραγωγική διαδικασία. Έτσι εφοδιάζονται με προσόντα για χαμηλά επίπεδα εργασίας και ευθύνης, ενώ μπορεί τελικά, ν' αφιερώσουν πολλά χρόνια στο εργατικό δυναμικό. Γι' αυτό πρέπει να αποκτούν ίση εκπαίδευση.

Στην Ελλάδα, συναντάμε ζευγάρια χαμηλής μόρφωσης, όπου η σύζυγος δεν εργάζεται με αποτέλεσμα να μην έχει προσωπικό εισόδημα. Από την άλλη βλέπουμε ζευγάρια υψηλής μόρφωσης, όπου η σύζυγος εργάζεται και έχει υψηλό εισόδημα από την εργασία που κάνει. Επομένως βλέπουμε ότι τα στοιχεία αυτά είναι αλληλένδετα.

Όσο υψηλότερο είναι το εκπαιδευτικό επίπεδο της συζύγου τόσο πιο αυξημένες οι πιθανότητες επαγγελματικής απασχόλησής της και τόσο υψηλότερο το εισόδημα από την απασχόληση αυτή.

Παράλληλα τα στοιχεία αυτά συνδυάζονται και με την απόκτηση παιδιών. Η χαμηλής μόρφωσης σύζυγος έχει συνήθως αποκτήσει το πρώτο της παιδί νέα και έχει αποκτήσει περισσότερα παιδιά συγκριτικά με τη σύζυγο υψηλής μόρφωσης.

Η εκπαίδευση επηρεάζει τόσο την προσφορά εργασίας όσο και τη ζήτηση εργασίας. Από την πλευρά της ζήτησης εργασίας, όπως εκδηλώνεται με τη συμπεριφορά των εργοδοτών, τα πιο εκπαιδευμένα άτομα θεωρούνται λόγω της εκπαίδευσης και κατάρτισης, πιο παραγωγικά ή πιο κοινωνικοποιημένα και άρα είναι πιο ελκυστικά από τους εργοδότες σε σύγκριση με τα λιγότερο εκπαιδευμένα. Από την πλευρά της προσφοράς εργασίας, όπως εκδηλώνεται με τη συμπεριφορά των ατόμων ως μελών των νοικοκυριών, είναι γεγονός ότι το κόστος της μη εργασίας (λ.χ. το διαφυγόν ωρομίσθιο που θεωρείται ως το κόστος της «ανάπαυσης») των πιο εκπαιδευμένων είναι σχετικά υψηλότερο από το αντίστοιχο των λιγότερο εκπαιδευμένων.

Έτσι τα περισσότερα εκπαιδευμένα άτομα έχουν περισσότερα σχετικά κίνητρα να κινητοποιηθούν, να υποκαταστήσουν τη μη εργασία με εργασία και να βρεθούν στην αγορά εργασίας, ως εργαζόμενα. Αυτή η διάσταση δεν φαίνεται ότι έχει ιδιαίτερη σημασία για τους υγιείς άνδρες παραγωγικής ηλικίας μιας και για λόγους κοινωνικούς και πολιτιστικούς πρακτικά όλοι βρίσκονται στην αγορά εργασίας. Μεγαλύτερη βαρύτητα φαίνεται ότι έχει για συγκεκριμένες κατηγορίες ατόμων, όπως είναι οι παντρεμένες γυναίκες, οι νέοι σε ηλικία και τα σχετικά ώριμης ηλικίας άτομα. Ειδικότερα οι γυναίκες είναι πιθανότερο να εργάζονται, εάν οι αμοιβές τους είναι τόσο υψηλές ώστε να υπερκαλύπτουν το κόστος που θα έχει το νοικοκυριό επειδή θα εγκαταλείψουν ή θα μειώσουν τις οικιακές ασχολίες.

Η απόκτηση της εκπαίδευσης φαίνεται επίσης ότι συνδέεται και με το πρότυπο της συμμετοχής των γυναικών στο εργατικό δυναμικό ανάλογα με την ηλικία. Η εκπαίδευση, κατά κανόνα και για λόγους οικονομικούς αποκτιέται στις νεαρές ηλικίες, όταν δεν υπάρχουν άλλες υποχρεώσεις και η απόδοσή της, είναι υψηλότερη. Η αυξανόμενη συμμετοχή των γυναικών στην τυπική εκπαίδευση στις νεαρές ηλικίες προξενεί αντίστοιχη μείωση της συμμετοχής νεαρών ηλικιών στην αγορά εργασίας.

Οι ευκαιρίες για τη γυναίκα επηρεάζονται κατά πολύ από την οικονομική κατάσταση της χώρας. Σε περίοδο ανεργίας είναι δύσκολο να βρει δουλειά, γιατί υπάρχει η αντίληψη ότι δε χρειάζεται τη δουλειά τόσο, όσο ο άνδρας. Αυτό δεν ευσταθεί γιατί πάρα πολλές γυναίκες εργάζονται για να συντηρήσουν τον εαυτό τους και τα παιδιά τους. Σε εποχές οικονομικής ανθήςεως, βρίσκουν ευκαιρίες, που και πάλι απαιτούν αρτιότερη εκπαίδευση και κατάρτιση από αυτήν που διαθέτουν.

Οι γυναίκες βέβαια, έχουν πια εισχωρήσει στην εκπαίδευση. Το πρώτο σχολείο (Παρθεναγωγείο) για γυναίκες ιδρύθηκε το 1831 στην Αθήνα από τον Τζων και Φράνσις Χιλ. Ύστερα σιγά-σιγά άρχισαν να ιδρύονται σε όλες τις πόλεις παρθεναγωγεία αλλά και μικτά διδασκαλεία.

Επίσης, οι εκπαιδευτικοί ευαισθητοποιήθηκαν στο πρόβλημα της προκατάληψης στην εκπαίδευση για τους ρόλους των δύο φύλων καθώς επίσης τα «σχολεία θηλέων» καταργήθηκαν στη δεκαετία του '70, ταυτόχρονα με την καθιέρωση της εννιάχρονης υποχρεωτικής εκπαίδευσης.

Στην ανώτατη εκπαίδευση έχουν πια ανοίξει οι πόρτες για τις γυναίκες εδώ και πολλά χρόνια. Συνήθως είναι τα κορίτσια που έχουν «την πρωτιά» στις περισσότερες σχολές.

Η πρόσβαση των γυναικών στην εκπαίδευση έχει πια κατακτήσει όλες τις εκπαιδευτικές βαθμίδες και το γυναικείο φύλο βρίσκεται σε κατάσταση ισότητας με το ανδρικό στα σχολικά θρανία. Τα πιο πρόσφατα στοιχεία της στατιστικής υπηρεσίας δείχνουν ότι ο σχολικός πληθυσμός τόσο στην

Πρωτοβάθμια όσο και στην Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση μοιράζεται σχεδόν ίσα στους άνδρες και τις γυναίκες.

Επίσης, όσον αφορά και την Τριτοβάθμια Εκπαίδευση, σήμερα, το γυναικείο φύλο υπερτερεί έναντι του ανδρικού στους φοιτητές του ΑΕΙ

Παρόλα αυτά και παρά τις θετικές εξελίξεις που σημειώθηκαν στο επίπεδο της εκπαίδευσης των γυναικών, εξακολουθούν να υπάρχουν και σήμερα σημαντικές εκπαιδευτικές ανισότητες ανάμεσα στα δύο φύλα. Ανισότητες που συνδέονται με την απασχόληση, τις προοπτικές του επαγγέλματος και τις προϋποθέσεις της σταδιοδρομίας ανάμεσα στο δύο φύλα. Τις περισσότερες φορές, στο ίδιο επίπεδο εκπαίδευσης, η γυναίκα τοποθετείται σε υποδεέστερες θέσεις από τον άνδρα, σε επαγγελματικούς ρόλους χαμηλότερου γοήτρου, λιγότερων ευθυνών και χαμηλότερων απολαβών.

Η ουσιαστική απελευθέρωση και ισότητα ευκαιριών για τις γυναίκες, μπορεί να επιτευχθεί μόνο αν αυτή εξασφαλιστεί πρώτα στον εκπαιδευτικό χώρο. Γι' αυτό και η εκπαίδευση θα πρέπει να παρέχεται σε όλους, γιατί σε περίπτωση διακοπής της εργασίας, διευκολύνει την επάνοδο της γυναίκας στο εργατικό δυναμικό καθώς επίσης και τη μεγαλύτερη συμμετοχή της.

Κατά τη διάρκεια της τελευταίας πενταετίας, έγιναν σημαντικά βήματα για την υλοποίηση των μέτρων που αφορούν την ισότητα μεταχείρισης των δύο φύλων στον επαγγελματικό προσανατολισμό, και αναφέρονται στο κείμενο του Πενταετούς Προγράμματος Οικονομικής και Κοινωνικής Ανάπτυξης 1983-1987. Σύμφωνα με το νόμο 1286/1982, άρθρο 14, όσον αφορά την εκπαίδευση, έγινε μια προσπάθεια να αναθεωρηθούν τα σχολικά βιβλία προς την κατεύθυνση της ισότητας και να απαλλαγούν από τα ξεπερασμένα και αυστηρά πρότυπα για τα δύο φύλα. Επίσης με το νόμο 1304/1982 καθιερώθηκε ο θεσμός των Σχολικών Συμβούλων, καθήκον των οποίων είναι, να στηρίζουν τις αρχές της ισότητας.

Παράλληλα, από τη Γενική Γραμματεία Ισότητας και άλλους δημόσιους φορείς (Υπουργείο Εργασίας, Υπουργείο Πολιτισμού, Υπουργείο Γεωργίας

κ.ά.) έγιναν προσπάθειες για την προώθηση της ισότητας των δύο φύλων με διάφορα σεμινάρια, συνέδρια και εκδόσεις ενημερωτικού υλικού.

Συμπερασματικά, η γυναίκα με την εκπαίδευση δημιουργεί ένα άξιο εαυτό, που θα είναι ικανός με τα πνευματικά και επαγγελματικά εφόδια, ν' αντιμετωπίσει οτιδήποτε του εναντιωθεί στη ζωή. Με αυτόν τον τρόπο, θα ξεπεράσει την παθητικότητα που της καταλογίζουν και θα καταφέρει να φτάσει στην ισοτιμία, και μετά να την διδάξει στα παιδιά της, αφού γι' αυτά είναι ο πρώτος δάσκαλος και το πιο ισχυρό πρότυπο.

Χρέος της κοινωνίας είναι να βοηθήσει μέσα από τα σχολεία, για την εξάλειψη των προκαταλήψεων σε βάρος της γυναίκας και την περαιτέρω ανύψωση και μόρφωσή της. Τα αναγνωστικά που χρησιμοποιούν οι μαθητές πρέπει να προσαρμοστούν στις νέες κοινωνικές συνθήκες και ατομικές επιδιώξεις. Να δώσουν μια θέση και στη γυναίκα, τοποθετώντας την ψηλά, ώστε τα αγόρια να την υπολογίζουν σαν άνθρωπο ισότιμο και που μπορεί να πετύχει στη ζωή όμοια με αυτούς. Όταν αυτά που διδάσκονται στα μικρά παιδιά είναι πρότυπα αντίθετα προς την ισότητα των φύλων, όταν φτάσουν σε ώριμη ηλικία τα παιδιά, θα δυσκολευτούν πολύ να απαλλαγούν από τα πρότυπα αυτά.

Τέλος, αν και τα τελευταία χρόνια έχουν ληφθεί σημαντικά μέτρα (θεσμικά και ουσιαστικά) για την παροχή ίσων ευκαιριών σε κορίτσια και αγόρια στον τομέα της εκπαίδευσης, χρειάζεται συνεχής δουλειά για να αλλάξουν βαθιά ριζωμένες αντιλήψεις.

2.4 ΑΝΕΡΓΙΑ ΚΑΙ ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΣΤΟ ΜΕΓΕΘΟΣ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΕΙΑΣ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ

Σε όλες τις χώρες, χωρίς εξαίρεση η ανεργία πλήττει κατά πρώτο λόγο τις γυναίκες, τους ξένους εργάτες και τους νέους.

Η ανεργία αποτελεί πρόβλημα της σύγχρονης αναπτυγμένης κοινωνίας, των εργασιακών σχέσεων στους χώρους δουλειάς, αλλά και του γνωστικού αντικείμενου των Εργασιακών Σχέσεων. Η ανεργία βέβαια δεν αποτελεί μόνο

σημερινό φαινόμενο, αφού εμφανίζεται από τις αρχές της δεκαετίας του '60, και εξακολουθεί να μαστίζει και σήμερα την αναπτυγμένη ιδίως κοινωνία.

Ένας απλός ορισμός του «άνεργου» που υιοθετήθηκε από την 8η Συνδιάσκεψη Στατιστικών της εργασίας, το 1958 στη Γαλλία, είναι ο εξής: «άνεργο είναι το άτομο που βρίσκεται άθελά του χωρίς μισθωτή εργασία». Δεν έχει σημασία αν κάποιος έχει ήδη εργαστεί ή όχι: απαραίτητο στοιχείο είναι να αναζητά να εργαστεί σαν μισθωτός.

Έτσι, ο πρώην άνεργος ή ο πρώην ανεξάρτητος εργαζόμενος ή ακόμα και το πρώην «αφεντικό» από τη στιγμή που ψάχνουν να εργαστούν σαν μισθωτοί είναι άνεργοι.

Βέβαια η ανεργία συνδέεται με την οικονομική κρίση. Κάποιοι από τους εργαζόμενους απολύονται και κάποιοι από τους εισερχόμενους στην αγορά εργασίας δεν βρίσκουν απασχόληση. Οι γυναίκες στην Ελλάδα, πλήττονται και στα δύο επίπεδα. Αυτό επιβεβαιώνεται από την μεγαλύτερη συχνότητα απολύσεων γυναικών σε σχέση με τις απολύσεις ανδρών εργαζομένων στην βιομηχανία, καθώς επίσης και από την αυξημένη ανεργία πρωτοεισερχόμενων στην αγορά εργασίας γυναικών σε σχέση προς την ανεργία των ανδρών.

Οι γυναίκες άνεργοι καταλαμβάνουν όλο και μεγαλύτερα ποσοστά της συνολικής ανεργίας, γεγονός το οποίο οφείλεται αφ' ενός μεν στην αύξηση του γυναικείου εργατικού δυναμικού και αφ' ετέρου στην έλλειψη κοινωνικών και οικονομικών συνθηκών που θα απορροφούσαν αυτόν τον πληθυσμό.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο: ΓΥΝΑΙΚΕΙΑ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ ΚΑΙ ΤΟΠΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Οι γυναίκες οι οποίες βρίσκονται στην αγορά εργασίας, συμβάλλουν στην ανάπτυξη της οικονομίας, η οποία συνεπάγεται με αύξηση της παραγωγής.

Η οικονομική αυτή ανάπτυξη αύξηση επιδρά στην απασχόληση των γυναικών, τόσο άμεσα όσο και έμμεσα.

Άμεσα, η οικονομική ανάπτυξη επηρεάζει την γυναικεία απασχόληση με δύο τρόπους:

A. αυξάνοντας τον αριθμό των προς κάλυψη θέσεων, δηλαδή αυξάνοντας τη ζήτηση εργασίας και

B. διαφοροποιώντας τις απασχολήσεις, δηλαδή δημιουργώντας μία επαγγελματική ιεραρχία, η αυξανόμενη πολυπλοκότητα της οποίας συνδυάζεται με την αυξανόμενη εξειδίκευση.

Έμμεσα, η οικονομική ανάπτυξη επηρεάζει τη γυναικεία απασχόληση, συντελώντας αποφασιστικά στην αύξηση των προϋποθέσεων και δυνατοτήτων εργασίας των γυναικών, όπως π.χ. βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης, απόκτηση γνώσεων, εξάλειψη διακρίσεων κ.λπ.

3.1. ΤΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

Ακόμα και σήμερα η απασχόληση στον πρωτογενή τομέα εξακολουθεί να είναι υψηλή. Κατά το 2009 το 25% του συνολικού εργατικού δυναμικού και το 32% του γυναικείου εργατικού δυναμικού ασχολούνται ακόμα με τη γεωργία. Πρόκειται όμως, για μια σημαντική μείωση, αφού τα ποσοστά το 1951 ήταν αντίστοιχα 48% και 42%.

Στο δευτερογενή τομέα, το ποσοστό του γυναικείου πληθυσμού κατά τα τελευταία σαράντα χρόνια, μένει ποσοτικά στάσιμο. Αλλά μένει και ποιοτικά

πολύ χαμηλό, αν κρίνει κανείς από το πραγματικά χαμηλό εκπαιδευτικό τους επίπεδο.

Αυτό είναι αξιοσημείωτο, ιδιαίτερα αν ληφθεί υπόψη η νεαρή ηλικία των γυναικών αυτών.

Τέλος ο τριτογενής τομέας παρουσιάζει αύξηση (κατά 194% μεταξύ 1951 και 1981). Ο τομέας απασχολεί το 27% των οικονομικά ενεργών γυναικών κατά το 1951, το 43% κατά το 1981 και το 50% κατά το 2009.

Συμπερασματικά, η οικονομική ανάπτυξη με την κοινωνικο-πολιτισμική ανάπτυξη με την οποία συνδέεται, συμβάλλει στην αύξηση του γυναικείου εργατικού δυναμικού. Η αύξηση αυτή συνοδεύεται από αύξηση του ποσοστού των γυναικών μεγαλύτερης ηλικίας, των έγγαμων οικονομικά ενεργών γυναικών, και από την άνοδο του εκπαιδευτικού επιπέδου τους.

3.2. Η ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΑΣ ΣΤΗΝ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Από παλιά, η πολιτική έχει χαρακτηριστεί ότι αποτελεί ασχολία αντρική. Ένα ίσως από τα επιτεύγματα της γυναίκας θα είναι να κατορθώσουν οι γυναίκες να παύσουν να αποτελούν μειοψηφία στις Κυβερνήσεις, στη Βουλή, στα Διοικητικά Συμβούλια όλων των οργανώσεων επιστημονικών Σωματείων, Συνδικαλιστικών Συλλόγων, Εργατικών Σωματείων, κ.λπ. με άλλα λόγια να μπορέσουν να έχουν μια υπεύθυνη θέση στη δημόσια ζωή του τόπου, να παίρνουν μέρος στις αποφάσεις του τόπου ή να κατέχουν θέσεις-κλειδιά.

Όπως πριν από μερικές δεκαετίες, οι γυναίκες που δουλεύουν έξω από το σπίτι, ήταν η εξαίρεση, έτσι και η συμμετοχή τους στο συνδικαλισμό, στην πολιτική, αποτελεί εξαίρεση. Τα ωράρια που απαιτούνται για τη συμμετοχή του ατόμου στην πολιτική ή στο συνδικαλισμό, καθορίζονται από τους άνδρες και σπάνια συνδυάζονται με τις άλλες υποχρεώσεις των γυναικών (σπίτι, οικογένεια).

Τα γνωστά επιχειρήματα που χρησιμοποιούνταν από τους άνδρες για την απομάκρυνση των γυναικών από την άσκηση ορισμένων επαγγελματιών,

χρησιμοποιήθηκαν και επαναλαμβάνονταν με έμφαση. Πώς ήταν δυνατόν η γυναίκα, να μπορεί να έχει γνώμη για την πολιτική κατάσταση της χώρας και να μπορεί να εκφράσει τη θέλησή της; Πώς ήταν δυνατόν η γυναίκα, να μπορέσει να αντιμετωπίσει τους αντιπάλους της στη Βουλή; Πώς θα μπορούσε να επιβάλει τη γνώμη της;

Άλλωστε η συμμετοχή στην πολιτική ή στο συνδικαλισμό, προϋποθέτουν ορισμένα προσόντα, που κατά κανόνα, κατά τη γνώμη των ανδρών, στερούνται οι γυναίκες (όπως πλήρη πληροφόρηση για τα οικονομικά θέματα, ευχέρεια λόγου, ετοιμότητα στις απαντήσεις, πειστικότητα, αυτοπεποίθηση, κρίση κ.ά.). Εξάλλου, ο ρόλος του πολιτικού ή συνδικαλιστή δε συμβιβάζεται με τους κύριους ρόλους των γυναικών, δηλαδή της νοικοκυράς, μητέρας και συζύγου.

Πιστεύεται επίσης, ότι η πολιτική δημιουργεί ένα αντρικό χαρακτήρα στη γυναίκα και αυτό μπορεί να την εξυψώνει πνευματικά, όμως σαν γυναίκα τη μειώνει.

Πολλοί άνδρες αισθάνονται άσχημα μπροστά σε μια έξυπνη γυναίκα, γιατί αμέσως τους δημιουργούνται συναισθήματα φόβου για τη δική τους υπεροχή. Ποτέ δεν συγχωρούν τη γυναικεία υπεροχή, γιατί αυτόματα καταργεί την αντρική.

Παράλληλα, στη έξυπνη γυναίκα, δίνουν τα χαρακτηριστικά της ψυχρής και απαθούς.

Έτσι, η γυναίκα πολλές φορές, χρησιμοποιεί το καλό της μυαλό, σε περιπτώσεις που ο άνδρας δεν μπορεί να το αντιληφθεί, γιατί έχει καταντήσει γι' αυτήν «μειονέκτημα».

Για όλους αυτούς τους λόγους η συμμετοχή των γυναικών στην πολιτική δεν ήταν μια εύκολη υπόθεση. Παρατηρείται λοιπόν ότι πριν από τον 20ο αιώνα, η συμμετοχή τους στην πολιτική ήταν σχεδόν ανύπαρκτη.

Δυστυχώς η κοινωνία μας είναι πατριαρχική και κατά συνέπεια ρατσιστική, σε ό, τι αφορά τα δύο φύλα, και την κατανομή εξουσίας, παρ' όλη τη γνώση και την πρόοδο που σημειώθηκαν στο δεύτερο ήμισυ του αιώνα μας.

Οι πόρτες για την είσοδό τους στην πολιτική άνοιξαν το 1869 στην Πολιτεία Ουαϊόμινγκ των Η.Π.Α. Αλλά και στη χώρα μας η ιστορία για την κατάκτηση των πολιτικών δικαιωμάτων των γυναικών δεν ήταν καθόλου εύκολη.

Για πρώτη φορά δόθηκε δικαίωμα ψήφου στις γυναίκες με το Προεδρικό Διάταγμα του 1930 που έδινε το δικαίωμα στις γυναίκες να ψηφίζουν μόνο στις δημοτικές και κοινοτικές εκλογές και έθετε όρους συμμετοχής στις γυναίκες, ενώ δεν απαιτούσε τους αντίστοιχους από τους άνδρες.

Έπρεπε λοιπόν οι Ελληνίδες για να ψηφίζουν, να έχουν συμπληρώσει το 30ο έτος της ηλικίας τους και να γνωρίζουν γραφή και ανάγνωση. Στη συνέχεια αναγνώρισε το δικαίωμα ψήφου στις γυναίκες χωρίς να απαιτεί τις παραπάνω προϋποθέσεις, δηλαδή κάτω από τις ίδιες προϋποθέσεις με τους άνδρες. Μόλις το 1949, με το νόμο 949, απέκτησαν το δικαίωμα του εκλέγειν και εκλέγεσθαι.

Το δικαίωμα του «εκλέγειν» στις δημοτικές εκλογές είχαν όσες γυναίκες έχουν συμπληρώσει το 21ο έτος της ηλικίας τους και όσες έχουν συμπληρώσει το 25^ο είχαν το δικαίωμα του «εκλέγεσθαι» σε όλα τα δημοτικά και κοινοτικά αξιώματα.

Επίσης το 1952 ο νόμος 2159 έδωσε στις γυναίκες το δικαίωμα του εκλέγειν και εκλέγεσθαι στις βουλευτικές εκλογές, κατέστησε μάλιστα υποχρεωτική την εγγραφή στους εκλογικούς καταλόγους και τη συμμετοχή στην ψηφοφορία, με ποινικές κυρώσεις για την παράληψη. Έτσι πραγματοποιήθηκε τυπικά η εξίσωση, παρά το γεγονός ότι, στις βουλευτικές εκλογές που ακολούθησαν τη θέσπιση του νόμου, η συμμετοχή υποψηφίων γυναικών ήταν περιορισμένη στο ελάχιστο.

Όπως, λοιπόν, γίνεται φανερό, η γυναίκα έχει αποκτήσει σχεδόν ίσα δικαιώματα, όπως και ο άνδρας. Και λέμε «σχεδόν» γιατί παρά τη ριζική αλλαγή της νομικής θέσεως της γυναίκας, που σημειώθηκε τα τελευταία χρόνια, δεν έχουν εκλείψει εντελώς οι σχετικές διακρίσεις ανάμεσα στα δύο φύλα. Διακρίσεις, που όσο κι αν είναι περιορισμένες δεν παύουν να καθιστούν, κατά κάποιο τρόπο, μειονεκτική τη θέση της γυναίκας στο δημόσιο βίο.

3.3. Η ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

Στην Ελλάδα είναι πολύ μικρή η συμμετοχή της γυναίκας στην πολιτική, σε σημείο που μπορούμε να μιλάμε για απουσία της Ελληνίδας από την πολιτική ζωή της χώρας.

Η συμμετοχή όμως, θα πρέπει να είναι ισότιμη, όπως άλλωστε αυτό επιβάλλεται και σε όλους τους τομείς, ώστε και οι γυναίκες και οι άνδρες, να δίνουν τον καλύτερο τους εαυτό και να συμβάλουν για την καλύτερη τύχη του κοινωνικού συνόλου.

Στην λίστα των Ηνωμένων Εθνών για την ανάμειξη των γυναικών στα κοινά η Ελλάδα κατέχει την 69η θέση και είναι πίσω από πολλές ισλαμικές χώρες ή ακόμα χώρες του τρίτου κόσμου. Η συμμετοχή των γυναικών στο Κοινοβούλιο της Ελλάδος βρίσκεται στην τελευταία θέση της Ε.Ε. με 6%.

Στο Δικαστικό Κλάδο, όλο και περισσότερο σπάζει η παράδοση, όλο και περισσότερες γυναίκες εισχωρούν στο επάγγελμα. Στις ανώτερες θέσεις βέβαια όπως συνήθως, και εδώ ακόμη πιο έντονα, η γυναίκα «λάμπει» με την απουσία της! Καμιά γυναίκα Πρόεδρος Αρείου Πάγου ή Εισαγγελέας Αρείου Πάγου, Αρεοπαγίτης, κ.λπ.

Ελάχιστες παρουσιάζονται ως υποψήφιας βουλευτίνες είτε ως υποψήφια μέλη Διοικητικών Συμβουλίων και κατά συνέπεια εκλέγονται ελάχιστες. Μια πραγματικότητα που ισχύει σε όλες τις χώρες του κόσμου, ανεξάρτητα από τη γεωγραφική τους θέση, ή το πολιτικό σύστημα.

Αντίθετα υπάρχουν αρκετές Πρωτοδικές και όσο κατεβαίνουν οι βαθμίδες όλο και πιο πολύ αυξάνει ο γυναικείος αριθμός. Στους Ειρηνοδίκες, οι γυναίκες όχι απλά συμμετέχουν, αλλά αποτελούν και την πλειοψηφία σε σύγκριση με τους άνδρες.

Παρόμοια είναι η συμμετοχή των γυναικών στα Διοικητικά Δικαστήρια. Στις ανώτερες βαθμίδες δεν συναντιέται καμιά γυναίκα ενώ στις κατώτερες αποτελούν την πλειοψηφία. Η πρώτη γυναίκα Ειρηνοδίκης διορίστηκε το 1956 και ήταν η Οδέττη Κοντοπρία – Κουγιουμτζόγλου, η δε πρώτη γυναίκα πρωτοδίκης ήταν η Άννα Αθανασιάδου το 1959. Στο Συμβούλιο Επικράτειας επίσης ο αριθμός των γυναικών που διορίζονται τα τελευταία χρόνια με το βαθμό του Εισηγητή συναγωνίζεται αισθητά τον αριθμό των ανδρών. Η πρώτη γυναίκα που διορίστηκε ήταν η Πηνελόπη Αθανασοπούλου το 1958.

Όσον αφορά τους δικηγόρους, οι σημερινές γυναίκες πτυχιούχοι της Νομικής γίνονται πια δικηγόροι χωρίς να συναντούν κοινωνικές προκαταλήψεις. Τα επιχειρήματα ότι η «φύση» της γυναίκας την εμποδίζει στους αγώνες και στις δυσκολίες του Δικαστηρίου αρχίζουν να εξαλείφονται. Οι γυναίκες σταδιοδρομούν ως δικηγόροι, όχι μόνο στα μεγάλα αστικά κέντρα, αλλά και στα μικρά. Οι συμβολαιογράφοι από την άλλη πλευρά είναι κατά πλειοψηφία γυναίκες στους περισσότερους συλλόγους.

Για να μπορέσουν οι γυναίκες να διεισδύσουν και να αρχίσουν να προωθούνται, θα πρέπει να υποχωρήσει εκείνη η ανδροκρατούμενη ισχυρογνωμοσύνη. Θα πρέπει τα κόμματα να συμπεριλάβουν, σαν μέλη, γυναίκες ώστε να μπορέσουν να δείξουν τις ικανότητές τους, και σε μελλοντικές εκλογές να επιλεγούν περισσότερες και να υπάρξει μία ισάξια συμμετοχή εκπροσώπων του γυναικείου φύλου στη Βουλή, όπου θα ασχοληθεί με τα προβλήματα των γυναικών, που αν δεν είναι πιο πολλά, είναι ίδια με τα προβλήματα των άλλων ανθρώπων.

3.4. ΕΝΑΡΜΟΝΙΣΗ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ ΖΩΗΣ ΚΑΙ ΕΡΓΑΣΙΑΚΗΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ

Η επαγγελματική απασχόληση της γυναίκας τα τελευταία χρόνια, θεωρείται ως κάτι το δεδομένο. Λιγοστές είναι οι γυναίκες που δεν εργάζονται πια, ενώ ακόμα λιγότερες είναι εκείνες που πιστεύουν ότι η απασχόληση αποτελεί μόνο ανδρικό προνόμιο στις μέρες μας.

Ωστόσο, δεδομένο των κοινωνικών ρόλων που έχουν επωμιστεί οι γυναίκες, έχουν να αντιμετωπίσουν μια σειρά δυσκολιών, οι οποίες σχετίζονται με τον συνδυασμό της εργασίας και της οικογένειας.

Η γυναίκα από πολύ παλιά θεωρούνταν ότι άνηκε στην οικογένεια, για την οποία ήταν και η κύρια υπεύθυνη. Η ανατροφή των παιδιών, το νοικοκυριό, καθώς και η φροντίδα γενικότερα της οικογένειας ήταν αποκλειστικό προνόμιο των γυναικών, γεγονός που δεν τους άφηνε περιθώρια να σκεφτούν την έξοδό τους στην αγορά εργασίας.

Με την πάροδο του χρόνου το γεγονός αυτό τείνει να εκλείψει, αφήνοντας όμως αρκετά από τα κατάλοιπα του στερεοτύπου της γυναίκας ως μητέρας και συζύγου μαζί με τις υποχρεώσεις που αυτά τα στερεότυπα έχουν. Έτσι, η γυναίκα διχάζεται ανάμεσα στο παραδοσιακό πρότυπο της γυναικείας προσφοράς που βιώνει από την μητέρα της και στην ικανοποίηση των προσωπικών της αναγκών.

Η «φυσική» αυτή υποχρέωση των γυναικών να αναλαμβάνουν αποκλειστικά, σχεδόν, τις ευθύνες του νοικοκυριού και την φροντίδα της οικογένειας καθόρισε την συμμετοχή τους στην αγορά εργασίας, το είδος της μισθωτή εργασίας που θα έχουν, τις συνθήκες και τα ωράρια εργασίας τους.

Η αποδοχή της διαίρεσης της εργασίας από το κοινωνικό σύνολο σε αμειβόμενη και μη αμειβόμενη ή σε εργασία μέσα και έξω από το σπίτι, αντικατοπτρίζει και μια άλλη διαίρεση: τη διαίρεση της οικογένειας και της αγοράς εργασίας. Κάθε ένας από αυτούς τους χώρους ταυτίζεται με το ένα

φύλο, ενώ ο διαχωρισμός τους συνοδεύεται και από μια κοινωνική αξιολόγηση: ο χώρος της παραγωγής έξω από το σπίτι έχει μεγαλύτερη αξία σε σχέση με τον χώρο παραγωγής μέσα στο σπίτι.

Ο παραπάνω καταμερισμός της εργασίας και η διχοτόμηση του χώρου σε ιδιωτικό και δημόσιο, καθώς και των αντίστοιχων δραστηριοτήτων σε ανδρικές και γυναικείες, περιθωριοποίησε τη γυναίκα στην οικογένεια, αποκλείοντάς την συστηματικά από την αγορά εργασίας¹¹.

Οι γυναίκες παραμένουν δανεισμένες στην αγορά εργασίας και εφόσον η οικογένεια τις χρειάζεται επιστρέφουν σε αυτήν και στον ρόλο της φροντίδας, που σχεδόν ποτέ δεν έφυγε από τις ίδιες. Έτσι, οι οικογενειακές ανάγκες παραμένουν προτεραιότητα της εργαζόμενης γυναίκας και την οδηγούν είτε σε υποβαθμισμένες μορφές απασχόλησης, οι οποίες «ταιριάζουν» με τις υπόλοιπες υποχρεώσεις της, είτε στην ολοκληρωτική τους έξοδο από την μισθωτή εργασία.

Τα ποσοστά συμμετοχής των γυναικών στην απασχόληση αυξομειώνονται ανάλογα με την οικογενειακή κατάσταση που βρίσκεται η γυναίκα, κατά το συγκεκριμένο χρονικό έτος, αλλά και τον αριθμό των παιδιών που έχει. Αναφορικά με τον αριθμό των παιδιών παρατηρείται ότι σταδιακά μειώνεται, γεγονός που επιβεβαιώνει τη σύνδεση που υπάρχει μεταξύ της εργασίας και της γονιμότητας των γυναικών, όπως αυτό αναφέρεται παρακάτω.

Η δημιουργία των ευέλικτων μορφών εργασίας αποσκοπεί στην απόσυρση των συγκρούσεων που προκαλεί η προσπάθεια για εναρμόνιση της οικογενειακής ζωής με τις απαιτήσεις της εργασίας, χωρίς όμως να παύουν να δημιουργούνται με τη σειρά τους κάποια νέα προβλήματα.

Τα προβλήματα αυτά αναφέρονται συγκεκριμένα σε: α) επιστροφή σε παραδοσιακούς ρόλους όταν η γυναίκα εργάζεται λιγότερες ώρες από τον σύζυγο, β) επιπτώσεις στην επαγγελματική εξέλιξη, γ) επιπτώσεις στα

---

¹¹ Μουσούρου Α (1985) Γυναικεία απασχόληση και Οικογένεια στην Ελλάδα και αλλού . Αθήνα: ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ ΤΗΣ ΕΣΤΙΑΣ, σελ 96

εργασιακά – ασφαλιστικά δικαιώματα των γυναικών που επιλέγουν να εργάζονται με μειωμένο ωράριο ή να κάνουν χρήση μακροχρόνιας άδειας κ.λ.π.¹²

Τα βασικά κριτήρια, για είναι η μερική απασχόληση προς όφελος της συμφιλίωσης της επαγγελματικής και οικογενειακής ζωής, είναι να παρέχεται η δυνατότητα ελεύθερης επιλογής της, η δυνατότητα εναλλαγής μεταξύ πλήρους και μερικής απασχόλησης, καθώς και η μη διακριτική μεταχείριση των μερικώς απασχολούμενων.¹³

Παρόλα αυτά, αρκετές γυναίκες εργάζονται παράλληλα με την ανατροφή των παιδιών τους και την φροντίδα του σπιτιού τους. Όμως, το κόστος της ταυτόχρονης εξωοικογενειακής απασχόλησης και της υποχρεωτικής απασχόλησης της γυναίκας με τις δουλειές του σπιτιού και της φροντίδας της οικογένειας, αποτέλεσε την «κοινωνική ποινή» της γυναίκας.

«Το κόστος της ταυτόχρονης επαγγελματικής δραστηριότητας της γυναίκας και της ενασχόλησής της με τα οικιακά και την ανατροφή των παιδιών, αποτέλεσε σύμφωνα με τους επιστήμονες την «κοινωνική ποινή» της γυναίκας. Όσο ο επαγγελματικός χρόνος της γυναίκας πλησιάζει στο πλήρες ωράριο, τόσο μεγαλώνει και η «κοινωνική ποινή» της εργαζόμενης»¹⁴.

Σε αντίθεση, όμως με τις γυναίκες, οι άνδρες θεωρούν ότι ο γάμος διευκολύνει την επαγγελματική τους δραστηριότητα, εφόσον μέσα από την οικογένεια καλύπτονται οι προσωπικές ανάγκες που οι ίδιοι έχουν.

Για την γυναίκα δεν ισχύει το παραπάνω, αφού τις περισσότερες φορές η οικογενειακή κατάσταση μιας γυναίκας λαμβάνεται σοβαρά υπόψη από τον εκάστοτε εργοδότη στην απόφασή του να την προσλάβει ή όχι στην επιχείρησή του, λόγω των ειδικών παροχών που θα έχει.

¹² Καραντινός Δ., Κετσειτζοπούλου Μ., Μουρίκη Α. (1997) Ευέλικτη απασχόληση κι ελαστικοποίηση του χρόνου εργασίας: Τάσεις, εξελίξεις, προοπτικές. Αθήνα: ΕΘΝΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ, σελ131

¹³ Κ.Ε.Θ.Ι. (2005) Οδηγός Καλών Πρακτικών για την Συμφιλίωση Οικογενειακής και Επαγγελματικής Ζωής σελ 22

¹⁴ Κ.Ε.Θ.Ι. (2001) Οι συνθήκες της γυναικείας απασχόλησης στην Ελλάδα: 1980-2000, σελ 35

Εντούτοις, όσες γυναίκες, παντρεμένες με παιδιά, εργάζονται έχουν να αντιμετωπίσουν μια σειρά δυσκολιών λόγω της πολλαπλότητας των ρόλων που έχουν ως μητέρες, νοικοκυρές, εργαζόμενες και ως σύζυγοι.

Προκειμένου να επιτευχθεί εναρμόνιση ανάμεσα στην επαγγελματική δραστηριότητα και την οικογένεια, θα πρέπει και οι δυο σύζυγοι να επωμίζονται μέρος της ευθύνης που τους αναλογεί για την φροντίδα της οικογένειας και του σπιτιού.

Όμως, ο διαχωρισμός των ευθυνών του σπιτιού ή της φροντίδας των παιδιών, δεν είναι το μόνο ζήτημα που έχουν να αντιμετωπίσουν οι γυναίκες στην προσπάθειά τους να βγουν στην αγορά εργασίας.

Αρκετά συχνά παρατηρείται το φαινόμενο της αποστέρησης της επαγγελματικής δραστηριότητας της γυναίκας από τον σύζυγό της για δυο κυρίως λόγους: Αρχικά, οι άνδρες αντιτίθενται στην εργασία της συζύγου επειδή πιστεύουν ότι η εργασία θα τις εμποδίσει από το να ανταπεξέλθουν σωστά στις οικογενειακές τους υποχρεώσεις. Ακόμα, οι άνδρες πολύ συχνά έχουν την υποψία ότι θα υπάρξουν κοινωνικές συναλλαγές στην εργασία της γυναίκας, τις οποίες όμως δεν θα μπορούν να τις ελέγξουν οι ίδιοι οι σύζυγοι¹⁵.

Πάντως, η απόφαση των γυναικών για εργασία είναι το αποτέλεσμα μιας πολύπλοκης διαδικασίας που εξαρτάται από πολλούς παράγοντες και είναι συνδεδεμένη με τα γεγονότα του κύκλου της οικογενειακής ζωής των γυναικών.

Ειδικότερα, σε ότι αφορά τη συσχέτιση που υπάρχει ανάμεσα στην γονιμότητα μιας γυναίκας και την εργασιακή της απασχόληση, έχει διαπιστωθεί ότι υπάρχει αρνητική σχέση αυτών των δυο παραγόντων. Η αρνητική αυτή σχέση φανερώνει ότι η απασχόληση περιορίζει τον αριθμό των παιδιών που θα κάνει μια γυναίκα, ιδίως στις πιο ανεπτυγμένες χώρες. Σε αντίθεση με τις υπό ανάπτυξη χώρες, όπου παρατηρείται ότι οι γυναίκες απασχολούνται κυρίως σε οικογενειακές επιχειρήσεις και με τον τρόπο αυτό η ευθύνη των παιδιών

---

¹⁵ Κ.Ε.Θ.Ι. (2001) Οι συνθήκες της γυναικείας απασχόλησης στην Ελλάδα: 1980-2000, σελ 37

διαμοιράζεται και σε άλλα μέλη της οικογένειας, οπότε και τα παιδιά που θα κάνουν είναι περισσότερα.

Και στις δυο παραπάνω περιπτώσεις η γονιμότητα των γυναικών εξαρτάται από τη δική τους προσωπικότητα και από τον τρόπο με τον οποίο οι ίδιες ορίζουν το ρόλο της γυναίκας ως μητέρας και εργαζόμενης.

Όπως και να έχει, οι γυναίκες λόγω της ποικιλομορφίας των ρόλων τους διαπραγματεύονται μόνες τους τις συγκρούσεις ανάμεσα στους ανταγωνιστικούς ρόλους που αναλαμβάνουν στο πλαίσιο της εργασίας και της οικογένειας. Οι αντιφάσεις μπορεί να μην λύνονται, αλλά οι θετικές και οι αρνητικές πλευρές της κατάστασης αυτής λειτουργούν συμπληρωματικά για την γυναίκα, κάνοντας τη ζωή της πιο ενδιαφέρουσα και βέβαια πιο κουραστική.

Όλα τα παραπάνω, συνηγορούν στο ότι η μεγαλύτερη δυσκολία που αντιμετωπίζει σήμερα η γυναίκα είναι ο συνδυασμός οικογενειακής και επαγγελματικής ζωής. Το θεσμικό πλαίσιο σχετικά με τον συνδυασμό της οικογενειακής ζωής και σταδιοδρομίας διαφοροποιείται ανάμεσα στον ιδιωτικό και τον δημόσιο τομέα.

Συγκεκριμένα στον ιδιωτικό τομέα έχει θεσπισθεί άδεια μητρότητας 18 εβδομάδων, από τις οποίες 9 εβδομάδες χορηγούνται πριν από την πιθανή ημερομηνία τοκετού και οι υπόλοιπες 9 μετά τον τοκετό. Οι γυναίκες που βρίσκονται σε άδεια τοκετού έχουν δικαίωμα να μισθοδοτούνται, από τις αποδοχές τους ωστόσο εκπίπτουν τα ποσά εκείνα που εισπράττουν από την υποχρεωτική από το νόμο ασφάλιση. Ταυτόχρονα, η εργαζόμενη γυναίκα, για τις ανάγκες του θηλασμού και τις αυξημένες φροντίδες που έχει ανάγκη το νεογέννητο στα πρώτα στάδια της ζωής του, έχει δικαίωμα για χρονικό διάστημα ενός έτους από τον τοκετό να διακόπτει την εργασία της για μια ώρα, είτε να προσέρχεται μια ώρα αργότερα ή να αποχωρεί μια ώρα νωρίτερα κάθε ημέρα¹⁶.

---

¹⁶ www.isotita.gr

Η βασικότερη νομοθετική ρύθμιση, εν προκειμένω, θεωρείται η προστασία από την καταγγελία της εργασιακής σχέσης κατά την διάρκεια της κύησης ή της λοχείας. Έτσι, σύμφωνα με τον νόμο, η εργαζόμενη γυναίκα προστατεύεται καθ' όλη την διάρκεια της κύησης και για ένα έτος μετά τον τοκετό, και είναι άκυρη η τυχόν απόλυση της που γίνεται εξ αιτίας της κύησης ή του τοκετού, εκτός εάν υπάρχει σπουδαίος λόγος που να δικαιολογεί την καταγγελία της συμβάσεως της, που όμως δεν μπορεί να οφείλεται στην λόγω της κύσεως μειωμένη απόδοση της.

Τα όσα αναφέρθηκαν αποτελούν το βασικό θεσμικό πλαίσιο, το οποίο συμπληρώνεται και με άλλες ρυθμίσεις που αφορούν γονικές άδειες για την ανατροφή των παιδιών, ασθένεια εξαρτημένων μελών της οικογένειας, και το οποίο ωστόσο φαίνεται ότι δεν είναι επαρκές και έχει ως αποτέλεσμα την συρρίκνωση της οικογένειας με χρονική καθυστέρηση στην γέννηση των παιδιών.

Εξάλλου, η μερική απασχόληση αφορά κατά κύριο λόγο τις γυναίκες, όπως προκύπτει από στατιστικά στοιχεία, γεγονός που οδηγεί στο συμπέρασμα, ότι η επιλογή αυτής της μορφής απασχόλησης συνδέεται συχνά με την ύπαρξη οικογενειακών υποχρεώσεων και την αναζήτηση της εναρμόνισης οικογένειας και εργασίας. Το φαινόμενο της τηλεργασίας αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα μια τέτοιας προσπάθειας, ενώ η εμπλοκή σε ζητήματα επαγγελματικής εξέλιξης των γυναικών συνδέεται άμεσα με το γεγονός ότι η ύπαρξη οικογενειακών υποχρεώσεων περιορίζει τις δυνατότητες και τις φιλοδοξίες τους για εξέλιξη και ένταξη στις ανώτερες θέσεις της επαγγελματικής ιεραρχίας. Δεν είναι δε λίγες οι περιπτώσεις, που οι εργοδότες, ενόψει προσλήψεων αποφεύγουν να επιλέξουν γυναίκες που έχουν ή πρόκειται να αποκτήσουν οικογενειακές υποχρεώσεις, κρίνοντας αυτές ως αντιπαραγωγικές.

Η εργαζόμενη γυναίκα αντλεί ταυτόχρονα ευχαρίστηση και κύρος από την ιδιότητά της, παρά την υποβάθμιση των γυναικείων επαγγελμάτων. Το σίγουρο είναι πάντως ότι οι γυναίκες αντιμετωπίζουν μια διπλή σύγκρουση

τόσο ενάντια στις κοινωνικές πατριαρχικές δομές, όσο και στις εσωτερικές τους αναστολές που εμποδίζουν τη χειραφέτησή τους.

3.5. Η ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΣΕ ΣΥΝΑΡΤΗΣΗ ΜΕ ΤΟΝ ΕΛΕΥΘΕΡΟ ΧΡΟΝΟ ΚΑΙ ΤΙΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΤΟΥΣ ΣΧΕΣΕΙΣ

Δεδομένο του ότι η γυναικεία απασχόληση ολοένα και αυξάνεται, βάση στατιστικών στοιχείων, η γυναίκα σήμερα έχει ελάχιστο ελεύθερο χρόνο τόσο για τον εαυτό της, όσο και για την οικογένειά της και τις κοινωνικές της υποχρεώσεις.

Οι γυναίκες κυρίως προτιμούν να αφιερώνουν τον ελεύθερο χρόνο που έχουν, όταν και όποτε βρεθεί αυτός, στα παιδιά τους, εάν αυτά υπάρχουν, ει δε μη την αποχή τους από τις εργασιακές υποχρεώσεις την θεωρούν ως μια ευκαιρία για αυτές να ξεκουραστούν και να αφιερώσουν χρόνο για τον εαυτό τους, ούτως ώστε να ανακτήσουν δυνάμεις για την επόμενη μέρα που τις περιμένει.

Επιπλέον, σε ότι αφορά τις κοινωνικές σχέσεις και υποχρεώσεις, καταλαβαίνουμε ότι δεν βρίσκονται σε επιθυμητό επίπεδο, από την στιγμή που ο ελεύθερος χρόνος και ο χρόνος επικοινωνίας με το στενό συγγενικό τους περιβάλλον, τους φίλους τους, κ.λ.π., είναι ήδη κατά πολύ μειωμένος, πόσο μάλλον να μείνει περιθώριο για κοινωνικές σχέσεις.

Τα τελευταία χρόνια η καθημερινή εργασία ολοένα και αυξάνεται, οι άνθρωποι χάνουν την μεταξύ τους επαφή και ως συνέπεια το νόημα της ζωής, αφού είναι αναγκασμένοι να ζουν στην ρουτίνα της βιοπάλης. Πόσο μάλλον οι εργαζόμενες γυναίκες που εκτός από την ευθύνη της επαγγελματικής τους σταδιοδρομίας, έχουν και την ευθύνη της οικογένειας και άλλων εξαρτώμενων μελών.

Στις είκοσι τέσσερις ώρες τους, οι γυναίκες υποχρεώνονται να στριμώξουν πολύ περισσότερες δραστηριότητες από τους άνδρες. Η δουλειά δεν τις απαλλάσσει από τις ανεξάντλητες οικογενειακές τους υποχρεώσεις, ενώ ο

ελεύθερος χρόνος τους δεν θεωρείται τόσο σημαντικός όσο εκείνος των ανδρών. Το γυναικείο ρολόι θα έπρεπε να δείχνει κάποιες ώρες παραπάνω¹⁷.

Αν τεμαχίσουμε το χρόνο της ημέρας σε επιμέρους χρόνους -το χρόνο της εργασίας, τον ελεύθερο χρόνο, το χρόνο για τον εαυτό μας, το χρόνο για τους άλλους- τότε θα διαπιστώσουμε ότι οι γυναίκες έχουν πολύ λιγότερο "δικό" τους χρόνο από τους άνδρες: έχοντας αναλάβει ιστορικά την απασχόληση με το σπίτι αλλά και τη φροντίδα για τα παιδιά και τους ηλικιωμένους, οι γυναίκες συνεχίζουν να μην έχουν δικαίωμα στον ελεύθερο χρόνο, ένα χρόνο δηλαδή που θα μπορούσαν να διαθέσουν κατά τη βούλησή τους.

Δεν πρόκειται απλώς για το γνωστό "διπλό ωράριο" στο οποίο υποβάλλονται οι γυναίκες συνδυάζοντας τη μισθωτή τους απασχόληση με τις ανάγκες μιας ολόκληρης οικογένειας.

Πρόκειται για μια κοινωνική διαδικασία που διδάσκει από νωρίς στις γυναίκες ότι ο ελεύθερος χρόνος τους είναι ένας χρόνος που οφείλουν να προσφέρουν στους άλλους.

Σύμφωνα με πρόσφατη ιταλική έρευνα, περισσότερα από τα μισά κορίτσια 11-13 ετών αφιερώνουν καθημερινά 1 ώρα στις οικιακές εργασίες, ενώ μόνο το ένα τρίτο των αγοριών της ίδιας ηλικίας ασχολούνται μισή ώρα την ημέρα με τις δουλειές αυτές. Η ψαλίδα μεγαλώνει με την ηλικία. Η ίδια έρευνα δείχνει ότι οι γυναίκες χωρίς παιδιά αφιερώνουν 5 ώρες στο σπίτι, ενώ η αντίστοιχη ενασχόληση των ανδρών τους δεν ξεπερνά τη 1 ώρα 24'.

Όταν τα ζευγάρια έχουν παιδιά, ο χρόνος που διαθέτουν οι άνδρες για την οικογένεια παραμένει ο ίδιος, ενώ οι γυναίκες επιβαρύνονται κατά δύο ακόμη ώρες. Δεν είναι όμως μόνο τα παιδιά που προσθέτουν χρόνο στις γυναίκες: στις περιπτώσεις που οι γυναίκες έχουν παιδιά αλλά όχι σύζυγο, οι ώρες που διαθέτουν στο σπίτι μειώνονται κατά δύο! Αλλά οι ώρες της οικιακής ενασχόλησης δεν είναι οι μόνες που καταβροχθίζουν το χρόνο των γυναικών. Ο

---

¹⁷ www.iospress.gr

χρόνος που απαιτείται για κάθε έκτακτο περιστατικό (ατύχημα, αρρώστια κ.λπ.) πέφτει κι αυτός παραδοσιακά στις ανθεκτικές γυναικείες πλάτες: σύμφωνα με άλλη ιταλική μέτρηση, μόνο το 1989 καταναλώθηκαν από 6.261.184 έως 8.895.000 ώρες για τη βοήθεια των ασθενών που είχαν εισαχθεί στα δημόσια νοσοκομεία του Μιλάνου.

Τα ελληνικά δεδομένα δεν εμφανίζονται περισσότερο ενθαρρυντικά: Ερευνά της PRC για το Ινστιτούτο Εργασίας της ΓΣΕΕ με τίτλο "Οι εργαζόμενοι μετά την κύρια απασχόληση" που δόθηκε στη δημοσιότητα την περασμένη άνοιξη, αποκαλύπτει ότι οι άνδρες ξεκουράζονται μιάμιση ώρα περισσότερο από τις γυναίκες και ότι οι εργαζόμενες γυναίκες διαθέτουν κατά μέσο όρο 2 ώρες 45' στις δουλειές του σπιτιού έναντι των 50' που διαθέτουν οι άνδρες. Για τα παιδιά οι άνδρες αφιερώνουν 36' την ημέρα, ενώ οι γυναίκες μιάμιση ώρα. Οι σχετικές μετρήσεις σε όλες τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης καταλήγουν στα ίδια περίπου συμπεράσματα. Εκείνο ωστόσο που έχει ιδιαίτερη σημασία είναι ότι, παρά τις βελτιώσεις που έχουν σημειωθεί στην κοινωνική θέση των γυναικών τις τελευταίες δεκαετίες, οι δουλειές του σπιτιού συνεχίζουν να τις αφορούν σχεδόν αποκλειστικά: Μέσα σε δέκα χρόνια, η ενασχόληση των ανδρών με τη φροντίδα του σπιτιού αυξήθηκε στη Γαλλία μόλις κατά 15', δηλαδή κατά 1' το χρόνο¹⁸.

Αλλά η πραγματικότητα του γυναικείου χρόνου είναι ακόμη πιο επιβαρυντική από όσο την παρουσιάζουν τα στατιστικά δεδομένα. Σύγχρονες κοινωνιολογικές προσεγγίσεις θέτουν σε αμφισβήτηση τις τρέχουσες μετρήσεις, κατηγορώντας τις ότι υποτιμούν μια βασική παράμετρο της συγκρότησης του πατρικού και μητρικού χρόνου στο εσωτερικό της οικογένειας: οι άνδρες έχουν τη δυνατότητα να τεμαχίζουν αυστηρά το χρόνο τους και να εκχωρούν ένα συγκεκριμένο τμήμα του στα παιδιά, ενώ οι γυναίκες είναι διαρκώς παρούσες για τα παιδιά τους και συνεχίζουν να τα επιτηρούν, ακόμη και τις ώρες που οι ίδιες δηλώνουν ότι αναπαύονται διαβάζοντας ένα βιβλίο ή βλέποντας

---

¹⁸ www.isopress.gr

τηλεόραση. Με άλλα λόγια, εκείνο που συχνά μένει έξω από τις ποσοτικές μετρήσεις είναι η κατά φύλο διαθεσιμότητα του χρόνου.

Με την έννοια αυτή, ο ελεύθερος χρόνος συνεχίζει να κατανέμεται εξαιρετικά άνισα ανάμεσα στα φύλα. Έτσι, δεν είναι περίεργο που η τάση των σύγχρονων γυναικών για μια ανάσα ελευθερίας από την εξουθενωτική αφοσίωση στην οικογένεια παίρνει συχνά τη μορφή διεκδίκησης ενός δικού τους, απολύτως προσωπικού, χρόνου¹⁹.

Όλα όσα ειπώθηκαν έχουν ως αποτέλεσμα η γυναίκα της σημερινής εποχής να είναι ένα «καλοφτιαγμένο ρομπότ», σχεδιασμένο έτσι ώστε να μπορεί να αντεπεξέρχεται σε κάθε καθημερινή της υποχρέωση.

Τα παραπάνω, βέβαια, δεν είναι κατ' ανάγκη αρνητικά, αφού λόγω των σημερινών αναγκών οι γυναίκες έχουν γίνει πιο ανεξάρτητες έχοντας περισσότερη αυτοπεποίθηση και εμπιστοσύνη στον εαυτό τους. Δεν εξαρτώνται οικονομικά από κανένα και τις περισσότερες φορές, το να είναι εργαζόμενες, μητέρες, νοικοκυρές, σύζυγοι, είναι μια επιλογή δική τους.

Μάλιστα η καριέρα έρχεται, συνήθως, πρώτη και μετά ακολουθεί η οικογένεια για έναν αρκετά μεγάλο αριθμό γυναικών στις μέρες μας.

3.6. Η ΓΥΝΑΙΚΕΙΑ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ ΚΑΙ ΟΙ ΝΕΕΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΕΣ

Στο κεφάλαιο αυτό το θέμα που απασχολεί, είναι οι επιπτώσεις της τεχνολογίας στην εργασία των γυναικών. Για την καλύτερη όμως κατανόηση της σημερινής πραγματικότητας, απαραίτητη είναι μια σύντομη αναδρομή στο παρελθόν.

Ξεκινώντας από τις παλιές αγροτικές κοινωνίες, η γυναίκα ασχολούμενη με τις αγροτικές εργασίες, είχε τη θέση της εργαζόμενης, χωρίς βέβαια και κάποια οικονομική ανεξαρτησία. Περνώντας στην βιομηχανική επανάσταση και την αστικοποίηση των αγροτών ο τρόπος εργασίας άλλαξε. Η εμφάνιση της μηχανής βοήθησε τη γυναίκα να μπει στο εργοστάσιο και να πάρει

¹⁹ Κορωναίου Α. (1986) «Κοινωνιολογία του ελεύθερου χρόνου» Αθήνα: ΤΥΠΩΘΗΤΩ, σελ35

μέρος στη παραγωγική διαδικασία. Έτσι αρχίζει να αποκτά μια οικονομική οντότητα, αλλά παράλληλα δέχεται και τις συνέπειες της νέας κατάστασης, που δεν είναι άλλες από το καταμερισμό της εργασίας σε ταξική και φυλετική βάση.

Στο σημείο αυτό άρχισαν και οι αλλαγές στα θεμέλια της παραδοσιακής οικογένειας. Αργότερα, στη δεκαετία 1920- 1930, εμφανίστηκε η γυναίκα ως υπάλληλος γραφείου, που θεωρούσε τον εαυτό της σε πλεονεκτική θέση σε σχέση με την εργάτρια εργοστασίου. Η χρήση της γραφομηχανής, μιας μηχανής μικρής που απαιτούσε επιδεξιότητα των δακτύλων, ευνόησε την απασχόληση των γυναικών σε τέτοιου είδους θέσεις.

Από τα μέσα του περασμένου αιώνα, στην ανθρωπότητα έχει δρομολογηθεί μια νέα εποχή, η οποία διαδέχεται τη βιομηχανική κοινωνία. Η μεταβιομηχανική αυτή περίοδος έχει στις μέρες μας δείξει τα χαρακτηριστικά της, με επιπτώσεις στο κοινωνικό και οικονομικό επίπεδο, χωρίς να αφήνει ανεπηρέαστη καμία ανθρώπινη δραστηριότητα.. Η νέα τεχνολογία του αυτοματισμού, της πληροφορικής, της βιοτεχνολογίας και των εναλλακτικών μορφών ενέργειας, έχει ήδη αλλάξει τη ζωή του σύγχρονου ανθρώπου.

Η σημερινή λοιπόν πραγματικότητα δεν θυμίζει σε τίποτα τον άνθρωπο του παρελθόντος. Η νέα τεχνολογία έχει αρχίσει προ πολλού να αντικαθιστά τις βαριές μηχανές με ηλεκτρονικά μηχανήματα μικρότερου όγκου και μεγαλύτερης απόδοσης, τα οποία χρειάζονται λιγότερη μυϊκή δύναμη και περισσότερες γνώσεις και τεχνολογική κατάρτιση.

Γενικά μπορούμε να πούμε ότι η κατάρτιση των νέων ανδρών και γυναικών στις νέες τεχνολογίες αποδεικνύεται όσο περνάει ο καιρός, σαν απαραίτητη προϋπόθεση στην εξερεύνηση θέσης στην αγορά εργασίας, ακόμα και σε τομείς με «παραδοσιακή» μορφή²⁰.

Η κατάρτιση όμως στις νέες τεχνολογίες απαιτεί χρήση και βέβαια γνώση της πληροφορικής, με αποτέλεσμα οι εργαζόμενοι που δεν μπορούν να

---

²⁰ www.gsrt.gr

χειριστούν έναν ηλεκτρονικό υπολογιστή, αντιμετωπίζονται ως αγράμματοι και δυσκολεύονται στην εύρεση εργασίας.

Στο τομέα της παροχής υπηρεσιών του δημοσίου, η χρήση της πληροφορικής μειώνει τη γραφειοκρατική δομή και η εξυπηρέτηση του κοινού γίνεται εύκολα και γρήγορα. Η ευέλικτη λοιπόν και λιγότερο γραφειοκρατική δομή των υπηρεσιών απαιτεί λιγότερους υπαλλήλους αλλά καταρτισμένους στην πληροφορική.

Ειδικότερα στη γυναικεία απασχόληση, οι επιπτώσεις από την εισαγωγή της πληροφορικής έχουν γίνει ήδη αισθητές. Υπάρχουν ποικίλες απόψεις για το αν είναι επιζήμιες ή ωφέλιμες οι συνέπειες αυτές, το κοινά παραδεκτό όμως είναι, ότι για να έχει η τεχνολογία επωφελή αποτελέσματα για τις γυναίκες προϋποθέτει την ενεργό συμμετοχή τους.

Σταδιακά η εξέλιξη της τεχνολογίας οδηγεί στη κατάργηση του διαχωρισμού των εργασιών σε γυναικείες και ανδρικές. Η αυτοματοποίηση και τα ηλεκτρονικά μηχανήματα που αντικατέστησαν τις βαριές και δύσχρηστες μηχανές είναι μια εξέλιξη ευνοϊκή για την αύξηση της γυναικείας απασχόλησης. Δεν είναι άλλωστε τυχαίο ότι τα τελευταία χρόνια παρατηρείται μια μικρή αύξηση της παρουσίας του γυναικείου φύλου σε επαγγέλματα που σχετίζονται με τις θετικές επιστήμες, τις τεχνικές γνώσεις και επιδεξιότητες.

Σύμφωνα με την άποψη πολλών ερευνητών, άλλη μία θετική συνέπεια για την απασχόληση των γυναικών είναι η παρακάτω. Η ραγδαία εξέλιξη του χώρου παραγωγής δημιούργησε νέες ευέλικτες μορφές εργασίας, όπως είναι η μερική απασχόληση, το ελαστικό ωράριο, η υπεργολαβία, η τηλεργασία και η εργασία στο σπίτι. Οι θέσεις εργασίας που προέκυψαν από αυτές τις νέες μορφές, καλύφθηκαν και καλύπτονται στο μεγαλύτερο μέρος τους από γυναίκες, στη προσπάθεια τους να συμφιλιώσουν τις οικογενειακές και επαγγελματικές υποχρεώσεις τους²¹.

---

²¹ Κ.Ε.Θ.Ι. (2001) Οι συνθήκες της γυναικείας απασχόλησης στην Ελλάδα:1980-2000, σελ 30

Να σημειωθεί όμως ότι οι θέσεις αυτές δεν παύει να είναι μη προστατευμένες, χωρίς κοινωνική ασφάλιση, με χαμηλότερους μισθούς και με πολλά μειονεκτήματα για τις εργαζόμενες γυναίκες. Αφού επιστρέφουν ξανά στο σπίτι τους, ενώ ταυτόχρονα εργάζονται χωρίς να αποκτούν οικονομική ανεξαρτησία.

Υπάρχει βέβαια και η άποψη από πολλούς μελετητές που υποστηρίζουν, ότι η εισαγωγή της πληροφορικής μείωσε σημαντικά τις θέσεις εργασίας των απασχολούμενων και ιδιαίτερος των μεγαλύτερων σε ηλικία και ανειδίκευτων στις νέες τεχνολογίες, που απασχολούνταν σε τομείς, που σταδιακά συρρικνώνονται.

Βέβαια το ισοζύγιο των θετικών και αρνητικών επιπτώσεων στην γυναικεία και όχι μόνο, απασχόληση δεν μπορεί να προσδιορισθεί ως θετικό ή αρνητικό. Από τη μια μεριά δημιουργούνται ευνοϊκές συνθήκες για εργασία και επιχειρηματική δραστηριότητα σε σύγχρονα αντικείμενα, που θα ευνοήσουν τους νέους και τους γνώστες της τεχνολογίας, ενώ αντίθετα δραστηριότητες στις οποίες απασχολούνται μεγαλύτεροι σε ηλικία κατά κύριο λόγο θα παρουσιασθούν προβλήματα.

Καλό θα είναι όμως να αναλογισθεί κανείς κατά πόσο είναι έτοιμη η Ελλάδα να ανταποκριθεί στις νέες σύγχρονες ανάγκες του τομέα της απασχόλησης. Σύμφωνα λοιπόν με σχετικές μελέτες των Εθνικών και Ευρωπαϊκών Θεσμικών Οργάνων (Τράπεζα της Ελλάδος, EURO STAT, Ευρωπαϊκή Επιτροπή κ.ά) διαφαίνεται ότι συγκριτικά με τις ανεπτυγμένες χώρες της Ε.Ε, η Ελλάδα παρουσιάζει μια υστέρηση στην πορεία της πληροφορικής.

Η υστέρηση αυτή δημιουργεί την ανάγκη να καταβληθεί μεγαλύτερη και περισσότερο οργανωμένη προσπάθεια, ενώ ταυτόχρονα θα πρέπει να αντιμετωπισθούν δυσκολίες, όπως είναι:

- Η αδράνεια που υπάρχει στο δημόσιο και ιδιωτικό τομέα,
- Η έλλειψη πρωτοβουλιών και παρεμβάσεων,

- Η ελλιπής έρευνα και τεχνολογική ανάπτυξη κ.ά.²²

Σύμφωνα με τις ίδιες μελέτες υπάρχουν και κάποιοι ανασταλτικοί παράγοντες προς τη προσπάθεια αυτή. Ένας από αυτούς είναι ότι ο κλάδος της πληροφορικής και των τηλεπικοινωνιών στην Ελλάδα είναι σχετικά μικρός σε εθνικό επίπεδο σε σύγκριση με άλλα κράτη της Ε.Ε. Επίσης η τεχνολογική έρευνα και οι επενδύσεις σε νέα προϊόντα είναι ανεπαρκείς και χρηματοδοτούνται στο μεγαλύτερο μέρος τους από Ευρωπαϊκά προγράμματα.

Ένας τρίτος παράγοντας είναι το υψηλό επίπεδο παραοικονομίας της χώρας μας, το οποίο είναι εμπόδιο στην ανάπτυξη, αν και τελευταία αρχίζει να μειώνεται. Τέλος υπάρχει διαρθρωμένη ανεργία, η οποία πλήττει κυρίως τους νέους απόφοιτους, τις γυναίκες και το εργατικό δυναμικό με ηλικία μεγαλύτερη των 55 ετών.

Για την Ελλάδα λοιπόν δεν τίθεται το ερώτημα αν θα υιοθετήσει τη νέα τεχνολογία, αφού το έχει ήδη κάνει, αλλά κατά πόσο θα έχει επιτυχή προσαρμογή σε αυτή. Αυτό θα εξαρτηθεί σε μεγάλο βαθμό από την ικανότητα των ενδιαφερόμενων μερών (επαγγελματικές ενώσεις, εργοδότες, managers, καινοτόμους και τεχνολόγους) να ξεπεράσουν ορισμένα εμπόδια, τα οποία αναλύονται αμέσως παρακάτω.

Θετικό όμως είναι το γεγονός ότι στο Ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα έχει ήδη συμπεριληφθεί στα γνωστικά αντικείμενα σπουδών, εκπαίδευση στη πληροφορική με στελέχωση και εξοπλισμό όλων των σχολείων για τη κάλυψη των αναγκών. Έτσι οι μαθητές έχουν την ευκαιρία να έρθουν νωρίς σε επαφή με τις νέες τεχνολογίες, να γίνουν γνώστες αυτών και να απορροφηθούν μελλοντικά και στις νέες θέσεις εργασίας που δημιουργούνται βασιζόμενες στη τεχνολογία.

Ειδικότερα προσδιορίζεται ότι οι νέες θέσεις εργασίας θα αφορούν τις παρακάτω ειδικότητες: τεχνικοί δικτύων Η/Υ, τεχνικοί Υλικού ψηφιακού

---

²² Κ.Ε.Θ.Ι. (2001) Οι συνθήκες της γυναικείας απασχόλησης στην Ελλάδα:1980-2000, σελ 35

εξοπλισμού, αναλυτές-προγραμματιστές εφαρμογών WEB, αναλυτές προγραμματιστές βάσεων δεδομένων, διαχειριστές δικτυακών συστημάτων, τεχνικοί ενσύρματης και ασύρματης επικοινωνίας κ.ά

3.7. ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Η παράγραφος αυτή αναφέρεται στην απασχόληση και στη σχέση που έχει με την εκπαίδευση. Στις επόμενες γραμμές θα εξετάσουμε τον συσχετισμό που υπάρχει ανάμεσα στην απασχόληση και στην εκπαίδευση, βασιζόμενοι σε στοιχεία της Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας, αλλά και στην βιβλιογραφία που υπάρχει για το θέμα αυτό.

Στην εποχή της παγκοσμιοποίησης, των συνεχών τεχνολογικών εξελίξεων και των ταχύτατων αλλαγών, η εκπαίδευση ως θεσμός, στόχος και μεθοδολογία εξέλιξης παίζει καίριο ρόλο. Η εσωτερική σχέση που αναδεικνύεται από τη σύνδεση της εκπαίδευσης με την αγορά εργασίας είναι ένα βασικό στοιχείο. Ο στόχος της αντίληψης και των δράσεων ισότητας στην Παιδεία έχει αυξημένη σημασία, γιατί μέσω αυτής διαμορφώνονται κοινωνικοί ρόλοι και καλλιεργούνται στερεότυπα. Η καταπολέμηση των στερεότυπων αντιλήψεων για το ρόλο των δύο φύλων ξεκινά από την οικογένεια και την εκπαιδευτική διαδικασία, ήδη από την πρωτοβάθμια εκπαίδευση.

Ο ρόλος του σχολείου δεν πρέπει να αναπαράγει αποκλειστικά τα στερεότυπα, αλλά να παρέχει βάσεις μέσω ενός σταθερού συστήματος γνώσεων, να αναπτύσσει την κριτική σκέψη των μαθητών / μαθητριών και των εκπαιδευόμενων και να τους προσφέρει κίνητρα για αυτοανάπτυξη.

Η εκπαίδευση προσανατολίζει τους εκπαιδευόμενους στο τομέα της απασχόλησης, άρα το επίπεδο εκπαίδευσης και η κατανομή των ρόλων στην οικογένεια, στην εκπαίδευση και στην αγορά εργασίας είναι βασικοί παράγοντες ένταξης του ατόμου στην κοινωνία.

Έχει διαπιστωθεί ότι ο επαγγελματικός διαχωρισμός λόγω φύλου έχει άμεση σχέση και με την εκπαιδευτική διαδικασία και τον επαγγελματικό προσανατολισμό των δύο φύλων.

Μολονότι, το εκπαιδευτικό επίπεδο γυναικών και ανδρών έχει σχεδόν εξισωθεί, οι διαφορετικές εκπαιδευτικές επιλογές των δύο φύλων ως προς τον τύπο της εκπαίδευσης ή της ειδίκευσης επηρεάζουν άμεσα και τις επαγγελματικές τους επιλογές, με αποτέλεσμα ο επαγγελματικός προσανατολισμός να έχει ζωτική σημασία για τη διαίωνιση ή όχι του επαγγελματικού χάσματος λόγω φύλου. Έρευνες έχουν αναδείξει τον τομέα παιδεία/ εκπαίδευση από τις σημαντικότερες μεταβλητές για την επαγγελματική επιλογή και σταδιοδρομία των ατόμων στην κοινωνία²³.

Η εκπαίδευση και η επαγγελματική κατάρτιση, στα πλαίσια της δια βίου μάθησης, άλλωστε, αποτελεί σοβαρό εργαλείο προώθησης των γυναικών στην απασχόληση και αποτελεί σοβαρό εν' γένει παράγοντα για την επίτευξη της κοινωνικής συνοχής. Ο επαγγελματικός διαχωρισμός και η μη αξιοποίηση όλων των ικανοτήτων και δεξιοτήτων των γυναικών στην αμειβόμενη εργασία αποτελούν σημαντική τροχοπέδη για την ισότιμη συμμετοχή των γυναικών στην αγορά εργασίας²⁴.

Κλείνοντας την παράγραφο αυτή θα λέγαμε ότι σαφώς και υπάρχει συσχέτιση μεταξύ του εκπαιδευτικού επιπέδου και την μελλοντικής απασχόλησης και μάλιστα τόση ώστε να επηρεάζει την ένταξη ή όχι των ατόμων στην αγορά εργασίας.

Εντούτοις, θα μπορούσαμε να πούμε ότι οι γυναίκες επηρεάζονται κατά πολύ περισσότερο από το επίπεδο εκπαίδευσής τους από ότι οι άνδρες. Το γεγονός αυτό ενδέχεται να συμβαίνει λόγω του ότι οι άνδρες προτιμώνται σε ορισμένα επαγγέλματα περισσότερο από ότι οι γυναίκες και έτσι, παρά το ότι ίσως κατέχουν ένα υψηλό επίπεδο εκπαίδευσης ή ακόμα και χαμηλό, βρίσκουν

---

²³ www.kethi.gr

²⁴ Ε.Σ.Υ.Ε., Στοιχεία Εργατικού Δυναμικού 2009

ευκολότερα εργασία σε τεχνικά επαγγέλματα ή σε επαγγέλματα τα οποία θεωρούνται παραδοσιακά ανδρικά, στα οποία η πρόσβαση των γυναικών είναι αρκετά δύσκολη.

Το θέμα αυτό των άμεσων και έμμεσων διακρίσεων σε βάρος των γυναικών θα διαπραγματευτούμε στο επόμενο κεφάλαιο, μέσα από το οποίο θα λάβουμε μια πληρέστερη άποψη σχετικά με τους λόγους διάκρισης μεταξύ των δυο φύλων και τους παράγοντες που τροφοδοτούν το φαινόμενο αυτό.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο: ΓΥΝΑΙΚΕΙΑ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ ΚΑΙ ΤΟΠΙΚΗ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ

4.1 Η ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ ΚΑΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΤΗΣ ΥΠΑΙΘΡΟΥ²⁵

Η γυναίκα της υπαίθρου αντιμετωπίζει σήμερα σοβαρά προβλήματα στην ένταξή της στην αγορά εργασίας ή στη διατήρηση της απασχόλησής της.

Οι λόγοι είναι πολλοί και σχετίζονται τόσο με τις γενικότερες συνθήκες που επικρατούν στην ύπαιθρό μας (πρωτογενής τομέας που δεν είναι θελκτικός και διαρκώς συρρικνώνεται, ανεπαρκής ανάπτυξη του δευτερογενούς και του τριτογενούς τομέα που συνδέονται κυρίως με τον αστικό χώρο ή με τις κατ' εξοχήν τουριστικές περιοχές, ανεπάρκεια σε κατάλληλες υποδομές και μηχανισμούς υποστήριξης κ.ά.), όσο και με κοινωνικού – μορφωτικού χαρακτήρα αίτια που εμποδίζουν την αγρότισσα να βγει από την απομόνωση και να αναλάβει επιχειρηματικές πρωτοβουλίες (κοινωνικά στερεότυπα για το ρόλο της γυναίκας, αποθάρρυνση από το στενό οικογενειακό της περιβάλλον, άγνοια των διαδικασιών δημιουργίας και λειτουργίας μιας επιχείρησης, σοβαρή υστέρηση σε εκπαίδευση – επιμόρφωση και έλλειψη επιχειρηματικής νοοτροπίας και κουλτούρας).

Τα Ευρωπαϊκά Προγράμματα, τόσο του Κοινωνικού Ταμείου όσο και της Αγροτικής Ανάπτυξης, αλλά και οι Κοινοτικές Πρωτοβουλίες (Equal, Leader κλπ) εμπεριέχουν τη διάσταση του φύλου, περιλαμβάνουν δηλαδή δράσεις και ενέργειες που σχετίζονται με την ισότητα των ευκαιριών μεταξύ των δύο φύλων και ενθαρρύνουν – παρέχουν κίνητρα για τη συμμετοχή των γυναικών.

---

²⁵ Του Κωνσταντίνου Χειμαριώτη, μέλους του Team Europe

Επίσης υπάρχουν συγχρηματοδοτούμενα εξειδικευμένα προγράμματα αποκλειστικά για τη στήριξη της γυναικείας απασχόλησης και επιχειρηματικότητας όπως π.χ. οι Ολοκληρωμένες Παρεμβάσεις υπέρ των Γυναικών, η Ενίσχυση της Γυναικείας Επιχειρηματικότητας του Ε.Π. «Ανταγωνιστικότητα» κλπ. Παρά τα προγράμματα που «τρέχουν» και παρά τις προσπάθειες που καταβάλλονται τα τελευταία χρόνια, κυρίως από τις ίδιες τις γυναίκες και τις οργανώσεις τους, για να διαμορφωθούν συνθήκες «ίσων ευκαιριών» γι' αυτές, τα μέχρι τώρα αποτελέσματα δεν μπορεί να χαρακτηριστούν ικανοποιητικά. Απέχουμε πολύ από το ζητούμενο που είναι η ισότιμη και χωρίς διακρίσεις συμμετοχή τους σε όλους τους τομείς της οικονομικής και κοινωνικής ζωής. Φαίνεται ότι τα εμπόδια δεν είναι εύκολο να ξεπεραστούν. Η ανεργία εξακολουθεί να πλήττει περισσότερο, από κάθε άλλη κατηγορία πληθυσμού, τις γυναίκες της υπαίθρου μας.

Πολλές γυναίκες, ιδιαίτερα οι νέες και καλύτερα μορφωμένες, εγκαταλείπουν τα χωριά τους σε αναζήτηση καλύτερης τύχης στα αστικά κέντρα της χώρας μας, ενώ αυτές που παραμένουν για οικογενειακούς κυρίως λόγους ουσιαστικά αποκλείονται από την αγορά εργασίας. Άλλη δυσμενής συνέπεια της φυγής των νέων γυναικών είναι ανατροπή της αριθμητικής ισορροπίας μεταξύ ανδρών και γυναικών στα αγροτικά νοικοκυριά, ιδιαίτερα σε ορεινά απομονωμένα χωριά όπου η έλλειψη γυναικών για παντρεία αποτελεί σοβαρό πρόβλημα.

Διερωτάται κανείς αν είναι αναστρέψιμη η κατάσταση και αν υπάρχουν σήμερα προοπτικές απασχόλησης και επαγγελματικής αποκατάστασης για τις γυναίκες στην ύπαιθρο. Για να δώσουμε απάντηση σ' αυτό το ερώτημα θα πρέπει να εξετάσουμε τι αλλαγές γίνονται γενικά τα τελευταία χρόνια ή επιδιώκονται να γίνουν στην ύπαιθρό μας. Το μοντέλο αγροτικής ανάπτυξης που ακολουθήθηκε τις προηγούμενες δεκαετίες (εντατική γεωργία) έδειξε ότι ο πρωτογενής τομέας δεν μπορεί από μόνος του να δημιουργήσει συνθήκες επαρκούς απασχόλησης και παραμονής των αγροτικών

πληθυσμών στις εστίες τους. Σήμερα, σε ευρωπαϊκό επίπεδο, προωθείται ένα πιο ολοκληρωμένο μοντέλο ανάπτυξης του αγροτικού χώρου που βασίζεται στον «πολυλειτουργικό χαρακτήρα» της γεωργίας και τη «διαφοροποίηση» των δραστηριοτήτων, στην ισόρροπη και βιώσιμη ανάπτυξη όλων των τομέων της οικονομίας, στην αξιοποίηση του ενδογενούς παραγωγικού δυναμικού και στην αειφορική χρήση των τοπικών πλουτοπαραγωγικών πόρων. Επιζητείται επίσης η βελτίωση των κοινωνικών υποδομών στην υπαίθρο έτσι ώστε να εξασφαλιστεί ένα ικανοποιητικό επίπεδο ποιότητας ζωής για τους κατοίκους της.

Κεντρικός στόχος είναι η «ανασυγκρότηση της υπαίθρου» σε τρόπο ώστε να αποτελέσει ένα ελκυστικό τόπο εγκατάστασης νέων ανθρώπων και επιχειρήσεων αλλά και πόλο έλξης και αναψυχής για τους ανθρώπους των πόλεων. Αυτή η με έντονα ποιοτικά στοιχεία «αγροτική ανάπτυξη» δεν μπορεί παρά να στηριχθεί στη συμμετοχή και αξιοποίηση όλων των δυνάμεων των τοπικών κοινωνιών (και κυρίως της γυναίκας).

Αναμφισβήτητα, στα περισσότερα πεδία δραστηριοτήτων που συνδέονται άμεσα ή έμμεσα μ' αυτό το νέο πρότυπο αγροτικής ανάπτυξης (π.χ. τις δραστηριότητες που σχετίζονται με την ανάδειξη και διάσωση του αγροτικού περιβάλλοντος και της πολιτιστικής κληρονομιάς, την παραγωγή νέων προϊόντων και υπηρεσιών ποιότητας, τις κοινωνικού χαρακτήρα υπηρεσίες, τον αγροτουρισμό, την οικοτεχνία, κλπ), η γυναίκα της υπαίθρου μπορεί και πρέπει να παίξει πρωταγωνιστικό ρόλο. Άλλωστε οι παραπάνω δράσεις ταιριάζουν απόλυτα με την ιδιοσυγκρασία και την ευαισθησία της γυναίκας και μπορούν να συνδυαστούν άριστα με τα καθήκοντά της ως μητέρας και νοικοκυράς.

Τα τελευταία χρόνια παρατηρούνται τάσεις για την ανάληψη της ευθύνης λειτουργίας αγροτικών εκμεταλλεύσεων από γυναίκες (κυρίως μέσα από το πρόγραμμα βελτίωσης της ηλικιακής σύνθεσης του αγροτικού πληθυσμού). Αυτό γίνεται σχεδόν κατά κανόνα όταν οι άνδρες τους αναπτύσσουν άλλες δραστηριότητες. Όμως δεν πρέπει να μείνουμε εκεί. Οι

γυναίκες επιβάλλεται, με την κατάλληλη στήριξη, να αναλάβουν πρωτοβουλίες να επενδύσουν και να επιδοθούν όχι μόνο στον αγροτικό τομέα αλλά και στους άλλους επαγγελματικούς τομείς που έχουν σχέση με την ανάπτυξη της υπαίθρου. Να δημιουργήσουν νέες επιχειρήσεις σε καινοτόμους κατά προτεραιότητα τομείς παραγωγής, τυποποίησης και μεταποίησης προϊόντων. Να προωθήσουν ακόμη περισσότερο τη συνεργασία και τη συλλογική τους δράση (ίδρυση νέων γυναικείων συνεταιρισμών).

Επισημαίνουμε σχετικά ότι ορισμένοι γυναικείοι συνεταιρισμοί έχουν να επιδείξουν μια ιδιαίτερα ικανοποιητική επιχειρηματική δραστηριότητα και έχουν πετύχει να βελτιώσουν την οικονομική και κοινωνική θέση των γυναικών μελών τους. Όμως οι περισσότεροι γυναικείοι συνεταιρισμοί αντιμετωπίζουν προβλήματα που συνδέονται κατά κύριο λόγο με τη μικρή και ανισοβαρή συμμετοχή των μελών στις εργασίες τους, τις ελλείψεις σε τεχνογνωσία, τις δυσκολίες στην προβολή και προώθηση στην αγορά των προϊόντων τους, τις ελλείψεις σε βασικό εξοπλισμό (και σε μεταφορικά μέσα) για τη διεξαγωγή των εργασιών τους, τη στενότητα κεφαλαίων για την πραγματοποίηση επενδύσεων (κάλυψη ίδιας συμμετοχής), κλπ. Όλα αυτά τα προβλήματα θα πρέπει να επιλυθούν.

Ποιες δράσεις και ενέργειες μπορούν να συμβάλουν θετικά στην τόνωση της απασχόλησης και της επιχειρηματικής δράσης των γυναικών της υπαίθρου μας; Πρώτα απ' όλα η κατάλληλη εκπαίδευση και επιμόρφωσή τους. Εκπαίδευση που να είναι προσαρμοσμένη στις πραγματικές ανάγκες τους και να μπορεί να οδηγήσει στην αξιοποίηση των νέων γνώσεων και δεξιοτήτων. Ακόμη η ενθάρρυνση και σωστή ενημέρωσή τους από τους αρμόδιους φορείς, αλλά κυρίως η συμβουλευτική και οργανωτική – τεχνική υποστήριξή τους. Τέλος η σωστή αξιοποίηση των σχετικών κινήτρων (επιχορηγήσεων) που υπάρχουν για την πραγματοποίηση επενδύσεων αλλά και η χρηματοδοτική ενίσχυση των γυναικών με ευνοϊκούς όρους. Εξυπακούεται ότι τα παραπάνω

πρέπει να εφαρμόζονται με συνέπεια και συνέχεια, από ανθρώπους με εμπειρία και γνώση για να υπάρξει αποτέλεσμα.

Τελειώνοντας πρέπει να τονίσουμε με έμφαση και πρέπει να γίνει απόλυτα κατανοητό από όλους μας (τόσο από τον αστικό όσο και από τον ανδρικό αγροτικό πληθυσμό) ότι οι γυναίκες της υπαίθρου αποτελούν ένα ισχυρό παράγοντα κοινωνικής συνοχής και ένα σημαντικό αλλά αναξιοποίητο δυναμικό και ότι «αν τους δοθεί η ευκαιρία» μπορούν να συμβάλουν με την εργασία τους πολύ θετικά την ανασυγκρότηση – ανάπτυξη της υπαίθρου, στην βελτίωση της οικονομικής θέσης των αγροτικών πληθυσμών και στην αναστροφή της τάσης εγκατάλειψης των πατρογονικών εστιών τους. Κάτω από αυτό το πρίσμα η εξασφάλιση εργασίας για την γυναίκα στην ύπαιθρο (παράλληλα με τη βελτίωση των κοινωνικών παροχών και των συνθηκών διαβίωσης) πρέπει να αποτελέσει στόχο απόλυτης προτεραιότητας.

Επιβάλλεται λοιπόν η Πολιτεία, οι Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης και οι υπόλοιποι Φορείς που εμπλέκονται στα θέματα της γυναικείας απασχόλησης και επιχειρηματικότητας, να επιδείξουν ουσιαστικό ενδιαφέρον και να παρέχουν συνεχή στήριξη προς τις γυναίκες της υπαίθρου μας. Μόνο έτσι θα μπορέσουν οι τελευταίες να ξεπεράσουν τα συναφή εμπόδια και προβλήματα και να επιδοθούν, με την ευρηματικότητα, την ευαισθησία και την αποτελεσματικότητα που τις διακρίνει, σε νέες δραστηριότητες και στο έργο τους γενικότερα. Και αυτό θα αποβεί προς όφελος της οικονομίας και της κοινωνίας μας συνολικά.

4.2 ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ

Η σημαντική απόκλιση του επιπέδου απασχόλησης στην Ελλάδα από τον Ευρωπαϊκό μέσο όρο οφείλεται κυρίως στο χαμηλό ποσοστό απασχόλησης των γυναικών. Τα ποσοστά απασχόλησης των γυναικών παρουσιάζουν αυξητική τάση τα τελευταία χρόνια και από 41,7% το 2001 διαμορφώνονται στο

45,2% το 2004, υπολειπόμενα όμως κατά πολύ του ευρωπαϊκού μέσου όρου 55,7% (ΕΕ- 25).

Κατά τα τελευταία χρόνια (1999-2004) παρατηρήθηκε αύξηση των θέσεων εργασίας, οι οποίες κυρίως καλύφθηκαν από γυναίκες. Από τη μελέτη των στοιχείων της διαχρονικής εξέλιξης των ποσοστών απασχόλησης του οικονομικά ενεργού πληθυσμού κατά φύλο για τα εν λόγω έτη προκύπτει ότι το εξεταζόμενο χρονικό διάστημα αυξήθηκε το σχετικό μέγεθος της απασχόλησης των δύο φύλων κατά 3,5 ποσοστιαίες μονάδες. Η αύξηση της απασχόλησης των γυναικών υπερτερεί έναντι των ανδρών (4,2 ποσοστιαίες μονάδες έναντι 2,6 μονάδες για τους άνδρες).

Εξετάζοντας δε τη διαχρονική εξέλιξη της διαφοράς των ποσοστών απασχόλησης ανάμεσα στους άνδρες και τις γυναίκες συνάγεται ότι στην Ελλάδα η διαφορά στα ποσοστά απασχόλησης ανάμεσα στους άνδρες και τις γυναίκες βαίνει διαχρονικά μειούμενη.

Η εξέλιξη αυτή οφείλεται στο γεγονός ότι κατά το εξεταζόμενο χρονικό διάστημα οι γυναίκες που καταλαμβάνουν θέσεις εργασίας είναι αναλογικά περισσότερες από τους άνδρες με αποτέλεσμα να αυξάνονται ταχύτερα τα ποσοστά απασχόλησής τους. Παρόλα αυτά, η διαφορά στα ποσοστά απασχόλησης ανάμεσα σε άνδρες και γυναίκες εξακολουθεί να είναι σημαντική και αυτό σημαίνει ότι η προσέλκυση περισσότερων γυναικών στην απασχόληση θα πρέπει να αποτελεί συνεχή στόχο των πολιτικών της αγοράς εργασίας (προκειμένου να επιτευχθεί η μείωση της διαφοράς των ποσοστών απασχόλησης ανάμεσα σε άνδρες και γυναίκες).

Πάντως, η μικρή και αργά αυξανόμενη συμμετοχή των γυναικών στην αγορά εργασίας και ειδικότερα στην απασχόληση αφενός σημαίνει μεγάλα περιθώρια ανάπτυξης της γυναικείας απασχόλησης στη χώρα μας αφετέρου υπονοεί ότι για να αυξηθεί η γυναικεία απασχόληση επιβάλλεται η λήψη ολοκληρωμένων ενεργητικών μέτρων για την άρση των εμποδίων, προκαταλήψεων, διακρίσεων και αλλαγής ατομικών συμπεριφορών έτσι ώστε οι

γυναίκες να μπορέσουν να προωθηθούν στην απασχόληση. Σε αυτό το σημείο θα πρέπει να επισημανθεί ότι τα ποσοστά απασχόλησης των ανδρών βρίσκονται σε υψηλά επίπεδα σε σχέση με τα άλλα κράτη μέλη και μάλιστα σε ορισμένες περιπτώσεις είναι υψηλότερα των αντιστοίχων ποσοστών απασχόλησης των ανδρών στην ΕΕ-25, με αποτέλεσμα τα περιθώρια αύξησής τους να είναι πολύ μικρά. Σε αυτό το πλαίσιο, η αύξηση των ποσοστών απασχόλησης των γυναικών είναι η δέουσα λύση για την αύξηση των ποσοστών απασχόλησης του οικονομικά ενεργού πληθυσμού της χώρας.

Για τα έτη 1999-2004 προκύπτει η διεύρυνση του χάσματος απασχόλησης των ηλικιωμένων γυναικών έναντι των ανδρών στη χώρα μας. Συγκεκριμένα, το ποσοστά απασχόλησης των ηλικιωμένων ανδρών είναι υψηλότερα από το αντίστοιχο των γυναικών, ενώ τα έτη 1999-2004 σημειώθηκε αύξηση των ποσοστών απασχόλησης των ανδρών κατά 0,7 ποσοστιαίες μονάδες, όταν το αντίστοιχο ποσοστό απασχόλησης των ηλικιωμένων γυναικών μειώθηκε κατά -0,4 ποσοστιαίες μονάδες. Ανεξαρτήτως των λόγων που οδηγούν τις ηλικιωμένες γυναίκες εκτός της απασχόλησης (π.χ. ανεργία, πρόωρη συνταξιοδότηση, διάσταση ανάμεσα στην οικογενειακή και επαγγελματική ζωή, κλπ.) το συμπέρασμα είναι ότι οι ηλικιωμένες γυναίκες στη χώρα μας δεν ωφελήθηκαν από την αύξηση της απασχόλησης ή αλλιώς οι δημιουργηθείσες νέες θέσεις εργασίας κατά το εξεταζόμενο χρονικό διάστημα δεν φαίνεται να προσέλκυσαν αυτή την κατηγορία των εργαζομένων.

Το Γ΄ Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης ήρθε να υποστηρίξει τη στρατηγική για την ισότητα –μέσω της ένταξης της διάστασης του φύλου στο σύνολο των πολιτικών σε συνδυασμό με την εφαρμογή των θετικών δράσεων υπέρ των γυναικών.

Η προώθηση των ίσων ευκαιριών μεταξύ ανδρών και γυναικών αποτελεί οριζόντια αρχή η οποία διαπνέει ολόκληρο το ΚΠΣ.

Για την επίτευξη του στόχου αυτού, διαμορφώθηκε μια στρατηγική ισότητας των δύο φύλων, στρατηγική η οποία δεν περιορίζεται σε εξειδικευμένα

μέτρα αρωγής των γυναικών, αλλά επιφέρει κινητοποίηση όλων των γενικών πολιτικών και μέτρων, λαμβάνοντας υπόψη τις επιπτώσεις τις οποίες πιθανόν να έχει η υλοποίησή τους ως προς τη σχετική θέση των γυναικών και των ανδρών.

Για τη βελτίωση της πρόσβασης και της συμμετοχής των γυναικών στην αγορά εργασίας προβλέπεται χρηματοδότηση ύψους 11,8% του συνόλου των κονδυλίων του ΕΚΤ και αναφέρεται ως στρατηγικός στόχος για την Ελλάδα η αύξηση του ποσοστού γυναικείας απασχόλησης στο τέλος της προγραμματικής περιόδου, ώστε να πλησιάσει τον ευρωπαϊκό μέσο όρο του 50%, καθώς και η αντίστοιχη μείωση της ανεργίας και μακροχρόνιας ανεργίας των γυναικών.

Υιοθετείται επίσης «η προσέγγιση της ενσωμάτωσης της διάστασης της ισότητας των φύλων σε όλα τα πεδία πολιτικής και σε όλα τα σχετικά μέτρα των Επιχειρησιακών Προγραμμάτων του ΚΠΣ, συμπεριλαμβανομένων και των ΠΕΠ».

Επιπλέον, προβλέφθηκε ότι μια συγκεκριμένη προτεραιότητα του ΕΠ «Επαγγελματική Κατάρτιση και Απασχόληση» θα αφορά τη βελτίωση της πρόσβασης και της συμμετοχής των γυναικών στην αγορά εργασίας, καθώς και τη βελτίωση των συνθηκών εργασίας και των προοπτικών επαγγελματικής τους ανέλιξης, με την εφαρμογή ειδικών μέτρων, που θα στοχεύουν στην ανάπτυξη ολοκληρωμένης προσέγγισης για την αντιμετώπιση των ειδικών δυσκολιών που αντιμετωπίζουν οι γυναίκες όσο αφορά την πρόσβασή τους στην αγορά εργασίας.

Στο πλαίσιο αυτού του πεδίου πολιτικής δόθηκε προτεραιότητα:

- Στην ανάπτυξη ειδικών υπηρεσιών παροχής συμβουλών και εξατομικευμένης υποστήριξης, ώστε να διευκολυνθεί η ένταξη ή επανένταξη των γυναικών στην αγορά εργασίας συμπεριλαμβανομένης και της πρόσβασης σε θέσεις εργασίας, της υποστήριξης εντός της εργασίας και της προαγωγής της γυναικείας επιχειρηματικότητας.
- Στη δημιουργία επιχειρήσεων από γυναίκες καθώς και στην αυτο-απασχόληση, τομείς οι οποίοι ενθαρρύνονται και υποστηρίζονται.

- Στη διεύρυνση της ικανότητας και στη βελτίωση της ποιότητας των υπηρεσιών πρόνοιας και διευκόλυνσης για τη φροντίδα των παιδιών, των ηλικιωμένων και των ατόμων με ειδικές ανάγκες, τόσο σε επίπεδο δήμων και κοινοτήτων όσο και σε επίπεδο επιχειρήσεων, προκειμένου να διευκολυνθούν οι γυναίκες στη συμφιλίωση του επαγγελματικού και του οικογενειακού βίου. Επιπλέον, χρηματοδοτείται η δημιουργία και λειτουργία ολόημερων παιδικών σταθμών και δημοτικών σχολείων μέσω του Ε. Π. «Εκπαίδευση και Αρχική Κατάρτιση».
- Σε συγκεκριμένες δράσεις με στόχο τη βελτίωση των συνθηκών εργασίας και των προοπτικών επαγγελματικής ανέλιξης των γυναικών. Υποστηρίζεται η αύξηση της συμμετοχής των γυναικών στη λήψη αποφάσεων και στον τομέα της επιστήμης.

Στα Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα προβλέπονται οι παρεμβάσεις που θα στοχεύουν στην πρόληψη και καταπολέμηση της ανεργίας και στην προώθηση ίσων ευκαιριών για όλους όσον αφορά την πρόσβαση στην περιφερειακή και τοπική αγορά εργασίας,

4.3 ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΣΤΗΝ ΤΟΠΙΚΗ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ²⁶

Έχουμε διανύσει σημαντικό δρόμο ώστε να πετύχουμε τη νομικά ισότιμη συμμετοχή της γυναίκας στην οικονομική, κοινωνική και πολιτική ζωή της χώρας. Αν συγκρίνουμε τη τωρινή κατάσταση με αυτή που επικρατούσε πριν από πενήντα χρόνια θα διαπιστώσουμε ότι οι γυναίκες έχουμε πετύχει πολλά.

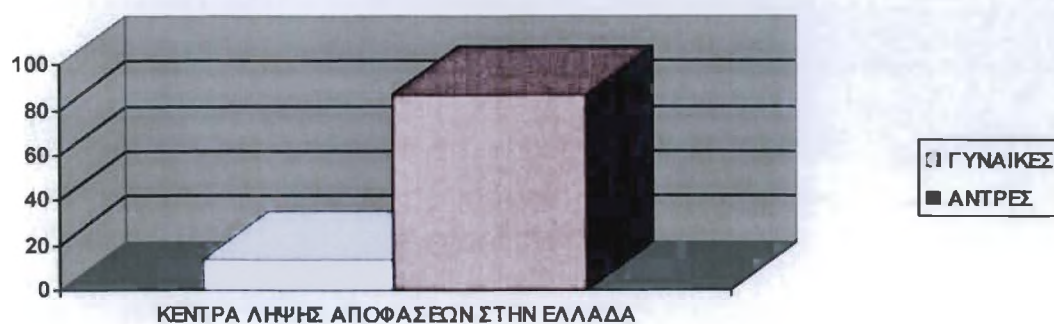
Όμως πρέπει να γίνουν ακόμη πολύ περισσότερα αν θέλουμε να μιλάμε για ουσιαστική (και όχι τυπική) ισότητα.

---

²⁶ <http://www.nah.gr/informing/speeches-2007/24-01-07.html>

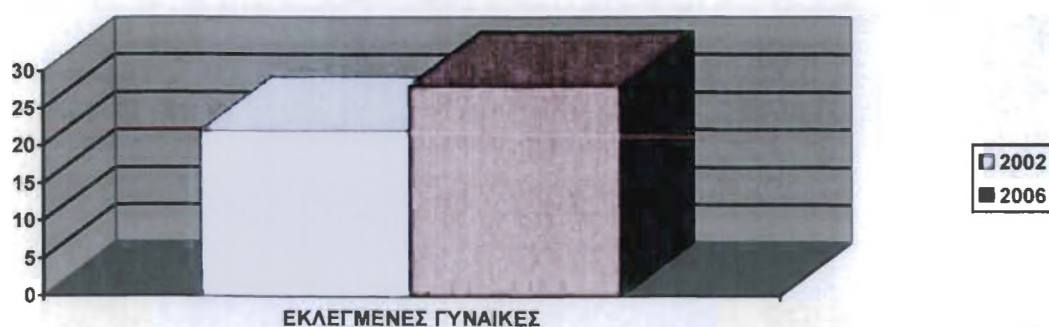
Η συμμετοχή της γυναίκας στα κέντρα λήψης αποφάσεων στην Ελλάδα είναι απογοητευτική. Το ποσοστό των γυναικών στο ελληνικό κοινοβούλιο είναι της τάξεως του 13%.

ΓΡΑΦΗΜΑ 1

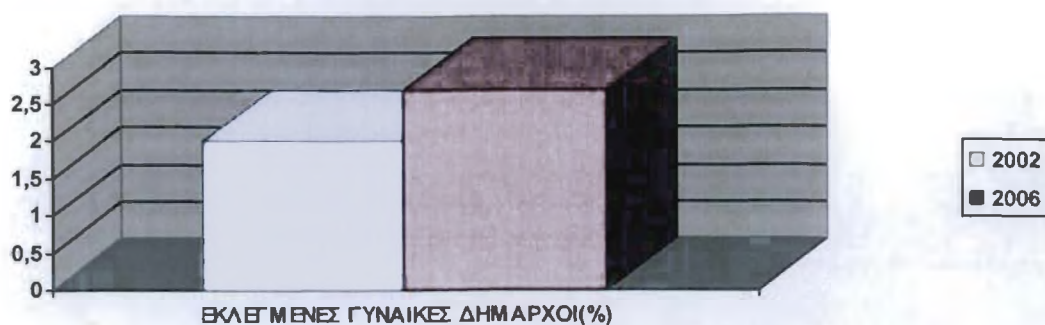
Στην πρωτοβάθμια αυτοδιοίκηση, παρότι εκλέχτηκαν το 2006 περισσότερες γυναίκες από το 2002 (28 έναντι 22),

ΓΡΑΦΗΜΑ 2

το ποσοστό των γυναικών δημάρχων στο σύνολο των 1033 ΟΤΑ απλά αυξήθηκε από 2% σε 2,7%.

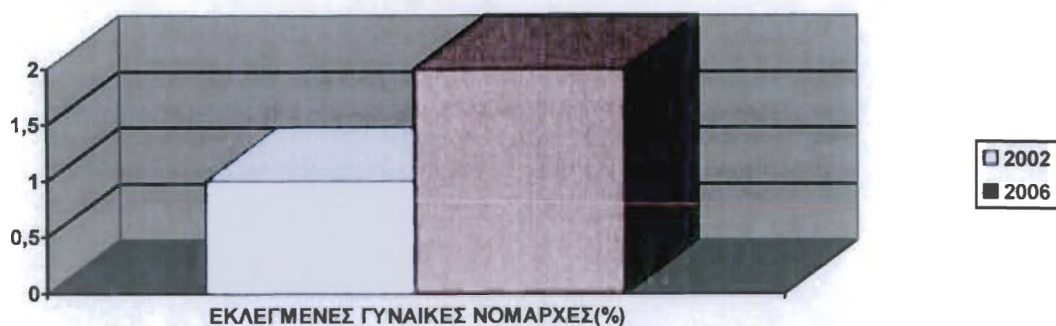
ΓΡΑΦΗΜΑ 3

Σε 29 νομούς δεν εξελέγη καμία γυναίκα στο αξίωμα της δημάρχου.

Στη δευτεροβάθμια αυτοδιοίκηση, η δική μου πρόσφατη εκλογή αύξησε τη μία θέση γυναίκας νομάρχου που είχαμε από τις εκλογές του 2002, συγκεκριμένα της υπερνομάρχου Αθηνών-Πειραιώς Φώφης Γεννηματά, σε δύο, από σύνολο 50 νομαρχιών, δηλαδή ποσοστό 4%.

ΓΡΑΦΗΜΑ 4

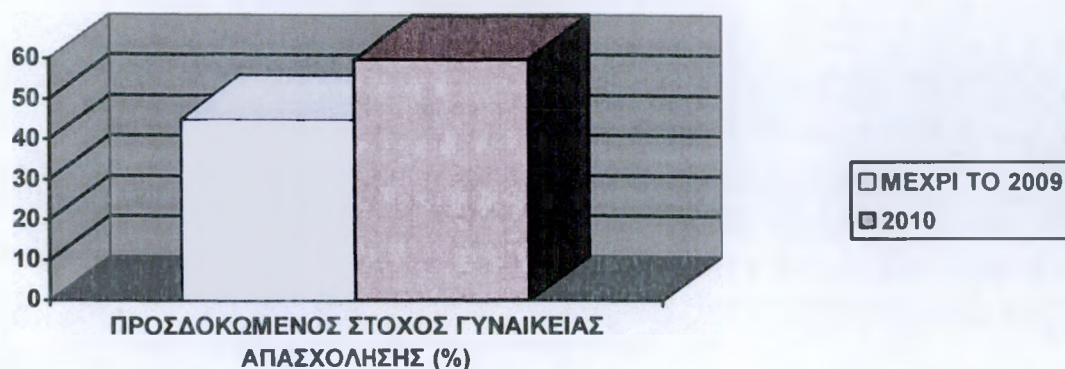

Είναι λοιπόν επιτακτική ανάγκη να βελτιωθούν δραστικά τα ποσοστά της γυναικείας συμμετοχής. Δεν είναι δυνατόν ο μισός πληθυσμός της χώρας να έχει αυτά τα ποσοστά συμμετοχής.

Το χαμηλό ποσοστό πολιτικής συμμετοχής σχετίζεται βεβαίως και με το ιδιαίτερο χαμηλό ποσοστό γυναικείας συμμετοχής στην απασχόληση σε σχέση με τα ευρωπαϊκά δεδομένα αλλά και με τους στόχους που έχει θέσει η Στρατηγική της Λισαβόνας. Κυμαίνεται στο 45%, όταν ο ευρωπαϊκός στόχος

για τη γυναικεία απασχόληση το 2010 είναι 60%, κι όταν ταυτόχρονα το ποσοστό της ανδρικής απασχόλησης στην Ελλάδα ξεπερνά το 72%.

ΓΡΑΦΗΜΑ 5

Μεγάλες διαφορές σε βάρος των γυναικών από τους ευρωπαϊκούς μέσους όρους και από τα αντίστοιχα ποσοστά των ανδρών παρατηρούνται και στα ποσοστά ανεργίας, μακροχρόνιας ανεργίας, φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού.

Μεγάλο πρόβλημα κινδύνου φτώχειας, κι όχι μόνο στην Ελλάδα, υπάρχει και με τις μονογονεϊκές οικογένειες, οι οποίες αφορούν ως επί το πλείστον ανύπαντρες μητέρες.

Στα λόγια όλοι συμφωνούμε για την ανάγκη αύξησης της γυναικείας συμμετοχής σε όλες τις κοινωνικές και πολιτικές διεργασίες. Αυτό όμως που χρειάζεται είναι η δράση και η άμεση εφαρμογή συγκεκριμένων πολιτικών που θα δώσουν ώθηση στην υπόθεση της γυναικείας συμμετοχής.

Επιτρέψτε μας να αναφέρουμε ένα συγκεκριμένο παράδειγμα δράσης προς τη σωστή κατεύθυνση στο χώρο της πολιτικής, που είναι η θεσμοθέτηση ,στα καταστατικά των κοινοβουλευτικών κομμάτων, της ποσόστωσης του 40% για την εκπροσώπηση των γυναικών στα όργανα των κομμάτων. Θυμίζω ακόμη ότι κάποιοι πολιτικοί αρχηγοί (Γιώργος Παπανδρέου) κάνανε πράξη το 50-50 στα ψηφοδέλτια του κόμματός τους για το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο.

Πέρα από τη συμβολή των κομμάτων και φορέων, και του γυναικείου κινήματος -ο καθένας βεβαίως έχει συμβάλλει με τον τρόπο του-, σημαντικές είναι και οι πολιτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης, οι οποίες συμβάλλουν με πολύ θετικό τρόπο στην ενίσχυση της θέσης των γυναικών στην κοινωνική και οικονομική ζωή των χωρών της Ευρώπης.

Υπάρχει ευρύ φάσμα πολιτικών αποφάσεων, δράσεων και πρωτοβουλιών της ΕΕ που υποστηρίζει ενεργά, αφού τις ενσωματώνει στις δράσεις της, τις αρχές των ίσων ευκαιριών, της ισότητας των φύλων, της εξάλειψης των διακρίσεων.

Ζωντανό παράδειγμα είναι εκδηλώσεις που πραγματοποιούνται στο πλαίσιο του κοινοτικού προγράμματος «Εστιάζοντας στην Ισότητα Διαμέσου της Τοπικής Ανάπτυξης», το οποίο συντονίζει το ΚΕΘΙ και στο οποίο συμμετέχουν εκτός από τους εθνικούς φορείς και το Ελληνικό Οικονομικό Επιμελητήριο, και οι διακρατικοί εταίροι που είναι από την Ιταλία το Υπουργείο Ίσων Ευκαιριών - Διεύθυνση για Ίσες Ευκαιρίες, από τη Γαλλία ο Εθνικός Σύλλογος για τις Γυναίκες και τα Οικογενειακά Δικαιώματα, και από την Ισπανία η Γενική Διεύθυνση για Ίσες Ευκαιρίες του Δήμου της Μαδρίτης.

Είναι πράγματι πολύ σημαντικά τα ευρωπαϊκά προγράμματα και οι ευρωπαϊκές διακρατικές συνεργασίες και τα δίκτυα που αναπτύσσονται, αφού ανταλλάσσονται απόψεις, εμπειρίες και καλές πρακτικές, βελτιώνεται η ποιότητα της γνώσης, αυξάνεται η πληροφόρηση και η ευαισθητοποίηση του κόσμου, προωθείται εν τέλει ο σκοπός για τον οποίο εφαρμόζεται το πρόγραμμα, στη συγκεκριμένη περίπτωση η ισότητα των φύλων διαμέσου της τοπικής ανάπτυξης.

Γι' αυτό και στόχος των πιο πολλών Νομαρχιακών Αυτοδιοικήσεων είναι η ενεργός συμμετοχή σε ευρωπαϊκά προγράμματα. Επιδιώκουμε την ανάμειξή μας σε όλες τις διεργασίες που υποστηρίζουν την τοπική ανάπτυξη, την ισότητα των φύλων, την καταπολέμηση των διακρίσεων και του κοινωνικού αποκλεισμού.

Ακολουθώντας τις ευρωπαϊκές πολιτικές κατευθύνσεις, θεωρώ ότι αυτό που πρέπει να κάνουμε όλοι εμείς, είναι **να εντάσσουμε τη διάσταση του φύλου σε όλες τις πολιτικές και τις δράσεις μας.**

Οι γυναίκες μπορεί να δίνουμε τώρα τον αγώνα από καλύτερες θέσεις, υπάρχει το κεκτημένο, αλλά έχουμε να πετύχουμε ακόμα πολλά. Οι ανισότητες είναι μεγάλες. Δεν είναι καθόλου εύκολο στις κοινωνίες μας να συνταιριάξουν αρμονικά και ταυτόχρονα οι ρόλοι της γυναίκας στην οικογένεια, στην μητρότητα, στην εργασία, στην πολιτική.

Πρέπει όλοι όσοι υποστηρίζουμε έμπρακτα την αναβάθμιση της γυναικείας συμμετοχής στην πολιτική και στην αυτοδιοίκηση να δρομολογήσουμε νέες δράσεις που να προωθούν ουσιαστικά το σκοπό μας. Οι αυτοδιοικητικοί φορείς πρέπει άμεσα να αναπτύξουν εκτεταμένο δίκτυο βρεφονηπιακών και παιδικών σταθμών και κέντρα δημιουργικής απασχόλησης παιδιών. Αυτός είναι ένας πολύ κρίσιμος παράγοντας για την ένταξη των γυναικών στην αγορά εργασίας. Οι αυτοδιοικητικοί φορείς πρέπει να υποστηρίξουν και να αναπτύξουν δράσεις, πρωτοβουλίες και προγράμματα:

- για την ένταξη των γυναικών στην αγορά εργασίας,
- για τη γυναικεία επιχειρηματικότητα,
- για τη δια βίου εκπαίδευση και κατάρτιση για τις γυναίκες.

Πρέπει να δημιουργήσουμε τις προϋποθέσεις και τις υποδομές για να μπορούν οι γυναίκες του τόπου μας να βρουν μια καλή δουλειά και να συμμετάσχουν ισότιμα με τους άντρες στην οικονομική και κοινωνική ζωή του τόπου.

Υπάρχουν οι δυνατότητες, υπάρχουν οι προοπτικές, υπάρχουν τα παραδείγματα χωρών, περιφερειών ή πόλεων που τα έχουν πάει πολύ καλά σε αυτόν τον τομέα. Αρκεί να έχουμε την πολιτική βούληση, την αποφασιστικότητα και την ικανότητα να δρομολογήσουμε και να αναπτύξουμε κατάλληλες και πετυχημένες δράσεις και πρωτοβουλίες.

Κάθε στιγμή είναι μια πρώτης τάξεως ευκαιρία να εστιάσουμε σε βάθος στη σχέση ισότητας και τοπικής ανάπτυξης, να ανταλλάξουμε γνώσεις, εμπειρίες και πρακτικές από διαφορετικές γωνιές της Ελλάδας και της Ευρώπης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο

Η ΘΕΣΗ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΣΤΟΥΣ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΥΣ

5.1 ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Πολλές έρευνες, διασκέψεις και προσπάθειες έχουν γίνει με σκοπό να προσδιοριστεί η θέση των γυναικών στο συνεταιριστικό κίνημα και να προωθηθεί η συμμετοχή τους στους συνεταιρισμούς.

Το 1976 στη Γενική Συνδιάσκεψη της <<Διεθνούς Ομοσπονδίας Αγροτών – Παραγωγών>> (F.I.P.A.) στην Ουάσιγκτον των Η.Π.Α., διαπιστώθηκε ότι η γυναίκα και ειδικότερα η αγρότισσα μπορεί να αναλάβει μεγάλες υπευθυνότητες στους συνεταιρισμούς και να παίζει αποφασιστικό ρόλο στη ζωή της υπαίθρου.

Μέσα από ερωτήσεις σε συνεταιριστικούς παράγοντες, διαπιστώθηκε ότι υπάρχει μια βαθιά ριζωμένη νοοτροπία για την παραδοσιακή θέση της γυναίκας που θέλει τον γυναικείο πληθυσμό να συμμετέχει με μικρά ποσοστά στο σύνολο του οικονομικά ενεργού πληθυσμού της χώρας και περιορισμένες δυνατότητες για συμμετοχή στα κοινά. Παρ' όλο που αποτελούν το μεγαλύτερο ποσοστό του αγροτικού δυναμικού στις περισσότερες χώρες και θα μπορούσαν να συμβάλλουν αποφασιστικά στην οικονομική ζωή σε παγκόσμια κλίμακα, συμμετέχοντας στην αγροτική ζωή και στα αναπτυξιακή προγράμματα, κρατούνται ακόμα στο περιθώριο.

Ωστόσο, τα τελευταία χρόνια ο ρόλος της γυναίκας έχει αλλάξει σημαντικά. Η γυναίκα ωθείται έξω από το σπίτι και συμμετέχει στα κοινά. Η διαμόρφωση αυτή της κοινωνικής θέσης της γυναίκας ενισχύει τη διαπίστωση των συνεταιριστικών παραγόντων, ότι η γυναίκα μπορεί να προσφέρει εξίσου με τον άνδρα και να συμμετέχει ενεργά στους συνεταιρισμούς.

5.2 ΚΥΡΙΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΕΜΠΟΔΙΖΟΥΝ ΤΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΣΤΟΥΣ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΥΣ

Οι κύριοι παράγοντες που εμπόδιζαν και ίσως ακόμα και σήμερα εμποδίζουν σε ορισμένες περιοχές τη συμμετοχή των γυναικών στους συνεταιρισμούς είναι οι ακόλουθοι :

1) Η έλλειψη χρόνου

Στις αναπτυσσόμενες χώρες οι γυναίκες που διαμένουν σε αγροτικές περιοχές, απασχολούνται περίπου 16 με 17 ώρες ημερησίως και αυτό γιατί, παράλληλα με τη φροντίδα του σπιτιού και των παιδιών, συμμετέχουν ενεργά και στις αγροτικές δουλειές (χωράφια, αμπέλια κτλ). Ο τριπλός αυτός ρόλος της γυναίκας (εργαζόμενη, μητέρα, νοικοκυρά) δεν αφήνει περιθώρια χρόνου για άλλου είδους απασχόληση.

2) Η ύπαρξη νομικών εμποδίων

Σε πολλές χώρες η θέσπιση της νομοθεσίας είναι τέτοια που δημιουργεί ανισότητες σε βάρος των γυναικών σε πολλά επίπεδα, όπως στο μισθολογικό, στο ιδιοκτησιακό και στα προσωπικά τους δικαιώματα, οι οποίες δρουν ανασταλτικά στη δυνατότητα συμμετοχής της γυναίκας σε συνεταιριστικές οργανώσεις. Για παράδειγμα η συνεταιριστική νομοθεσία σε διάφορες χώρες προϋποθέτει την ύπαρξη ίδιας περιουσίας για τη συμμετοχή ως μέλος σε συνεταιρισμούς, όρος ο οποίος δημιουργεί μια αντικειμενική δυσχέρεια συμμετοχής της γυναίκας, η οποία συχνά δεν έχει δική της περιουσία.

3) Η ύπαρξη παραδοσιακών εμποδίων

Οι παραδοσιακοί ρόλοι, τα ήθη και τα έθιμα και οι θρησκευτικές πεποιθήσεις, καθορίζουν σε μεγάλο βαθμό και την κοινωνική συμπεριφορά, σε ότι αφορά το ρόλο της γυναίκας.

4) Η έλλειψη εκπαίδευσης

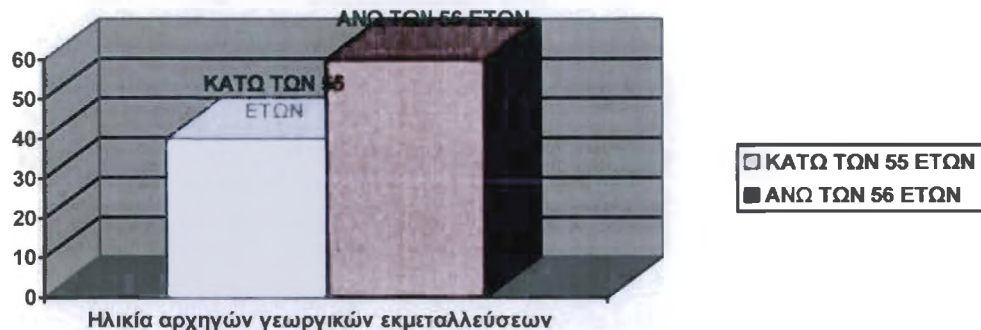
Στις αναπτυσσόμενες χώρες υπάρχει σημαντική διαφορά στο πολιτισμικό επίπεδο μεταξύ ανδρών και γυναικών. Οι γυναίκες έχουν τη δυνατότητα να ενημερωθούν γύρω από θέματα υγιεινής, διατροφής, φροντίδας

των παιδιών κλπ σπανίως όμως παρακολουθούν τα καινούργια εκπαιδευτικά προγράμματα επιχειρηματικότητας για τη σύγχρονη τεχνολογία, την οργάνωση και διοίκηση των συνεταιρισμών.

5.3 ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΠΟΥ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΖΟΥΝ ΟΙ ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΤΗΣ ΥΠΑΙΘΡΟΥ ΣΤΗΝ ΧΩΡΑ ΜΑΣ

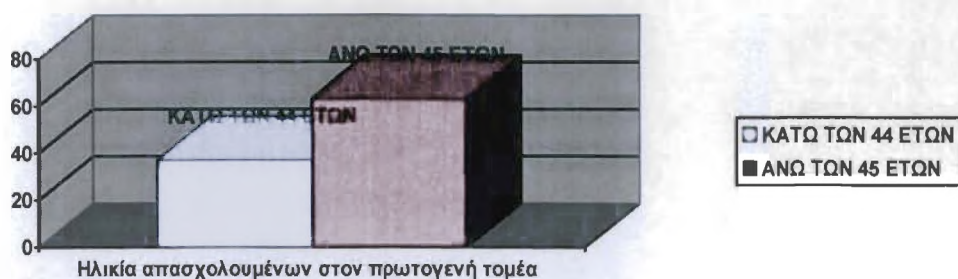
Σύμφωνα με τα στοιχεία του Υπουργείου Γεωργίας, το γεωργικό ανθρώπινο δυναμικό είναι μεγάλης ηλικίας, καθώς το 60% των αρχηγών γεωργικών εκμεταλλεύσεων είναι πάνω από 56 χρόνων (ΓΡΑΦΗΜΑ 6).

ΓΡΑΦΗΜΑ 6

Το δημογραφικό πρόβλημα αντανακλάται και στη διάθρωση κατά ομάδες ηλικίας των απασχολούμενων στον πρωτογενή τομέα, όπου το 63% είναι πάνω από 45 χρόνων, με συνέπεια να υπάρχουν δυσκολίες στον εκσυγχρονισμό του τομέα, ιδίως όταν πρόκειται να υιοθετηθούν νέες αντιλήψεις και δυνατότητες συνεργασίας με τους κοινωνικούς φορείς, νέα τεχνολογία, κλπ. (ΓΡΑΦΗΜΑ 7).

ΓΡΑΦΗΜΑ 7

Οι αγροτικές περιοχές της χώρας χαρακτηρίζονται από χαμηλούς ρυθμούς αύξησης του πληθυσμού, γεγονός που οφείλεται στις γενικότερες προβληματικές συνθήκες παραγωγής και διαβίωσης, στην απομάκρυνση των κατοίκων - κυρίως των νέων - από τις περιοχές αυτές, στα χαμηλά ποσοστά γεννητικότητας και στη γήρανση.

Οι πιέσεις που υφίσταται ο αγροτικός χώρος με την παγκοσμιοποίηση της αγοράς, δημιουργούν συνθήκες ανεργίας και υποαπασχόλησης, κυρίως στις γυναίκες. Οι Ελληνίδες αγρότισσες, οι οποίες αποτελούσαν παλιότερα το 50% του αγροτικού πληθυσμού, ενώ σήμερα αυτό το ποσοστό έχει μειωθεί σημαντικά γιατί τα νέα παιδιά και ειδικά τα κορίτσια απομακρύνονται από την ύπαιθρο και τις αγροτικές ασχολίες, αντιμετωπίζουν σημαντικά προβλήματα στη ζωή τους και την εργασία τους .

Τα κύρια προβλήματα που μπορούμε να αναφέρουμε είναι :

1) Η έλλειψη προσωπικού εισοδήματος της αγρότισσας, η οποία ωστόσο συμμετέχει πλήρως και εξίσου με τον άνδρα στη γεωργική παραγωγή

2) Οι διακρίσεις στον καταμερισμό εργασίας γιατί ενώ η επαγγελματική ασχολία του άντρα αγρότη περιστρέφεται στις καλλιέργειες και στη κτηνοτροφία, σε συνδυασμό με τη χρήση της τεχνολογίας, η αγρότισσα απασχολείται στην περιορισμένη κτηνοτροφική παραγωγή και βασικά με τις ανάγκες του αγροτικού σπιτιού

3) Η ανισότητα στην ευθύνη και στη διαχείριση της αγροτικής εκμετάλλευσης

4) Η μη συμμετοχή της αγρότισσας στην πολιτική ζωή, στους συνεταιρισμούς και στα συνδικαλιστικά όργανα

5) Το χαμηλό μορφωτικό επίπεδο. Από πρόσφατα στοιχεία της Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας της Ελλάδας (Ε.Σ.Υ.Ε.) φαίνεται ότι το 14,5% των γυναικών που ασχολούνται στη γεωργία δεν έχουν πάει καθόλου σχολείο. Λαμβάνοντας επίσης υπόψη ότι ένα ποσοστό της τάξης του 23,7% έχει

παρακολουθήσει μέχρι κάποιο επίπεδο του δημοτικού, προκύπτει ότι το 38,2% συνολικά των ελληνίδων που ασχολούνται στη γεωργία είναι αναλφάβητο.

6) Επί πλέον η γυναίκα της ελληνικής υπαίθρου στερείται στοιχειωδών διευκολύνσεων , οι οποίες δημιουργούν προϋποθέσεις για να ανεβάσει το πνευματικό της επίπεδο καθώς και το επίπεδο της επαγγελματικής της εξέλιξης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6^ο

ΓΥΝΑΙΚΕΙΟΙ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΙ

6.1 ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΕΙΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ

Μία σημαντικότερη προσπάθεια στα πλαίσια της ένταξης και της συμμετοχής της γυναίκας στους συνεταιρισμούς έγινε το 1985. Τότε δημιουργούνται οι προϋποθέσεις για τις γυναίκες οι οποίες είναι ενήλικες και ασχολούνται επαγγελματικά και αποκλειστικά σε οποιονδήποτε κλάδο της αγροτικής οικονομίας και ιδιαίτερα στην παραγωγή προϊόντων της γης, της κτηνοτροφίας, αλιείας και μελισσοκομίας, καθώς και στη παραγωγή προϊόντων αγροτικής βιοτεχνίας και οικοτεχνίας, να συμμετάσχουν ως ενεργά μέλη στους συνεταιρισμούς.

Κύριοι παράγοντες που συντέλεσαν στην ενθάρρυνση της δημιουργίας των γυναικείων συνεταιρισμών είναι :

- 1) Η προοπτική οικονομικής αυτοτέλειας της αγρότισσας.
- 2) Η ένταξη της αγρότισσας στη σύγχρονη παραγωγική διαδικασία.
- 3) Η δυνατότητα να εισπράττει με τη συμμετοχή της στο συνεταιρισμό απευθείας η ίδια την αμοιβή της και ανάλογα με την εισφορά της και την συνεταιριστική της μερίδα.
- 4) Η δυνατότητα πολιτικοποίησης της αγρότισσας και συμμετοχή της σε δημοκρατικές διαδικασίες.
- 5) Η ενίσχυση με τον τρόπο αυτό του αγροτικού συνεταιριστικού κινήματος, διότι μαθαίνουν οι αγρότισσες να συμμετέχουν σε κοινές συλλογικές προσπάθειες , να εξοικειώνονται με οικονομικές και επιστημονικές έννοιες και λειτουργίες.

6) Η ανάπτυξη της κοινωνικότητας των γυναικών με τη διεύρυνση των στενών τοπικών τους σχέσεων.

Ο πρώτος γυναικείος συνεταιρισμός που δημιουργήθηκε στην Ελλάδα, είναι αυτός της Πέτρας, ο οποίος δραστηριοποιείται μέχρι σήμερα, με σημαντική επιτυχία, άρα η ύπαρξη και η δράση του αποτελεί σημαντικό παράδειγμα.

6.2 ΑΝΑΠΤΥΞΗ/ΠΟΡΕΙΑ – ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ

Όπως ήδη αναφέρθηκε, μια ιδιαίτερη μορφή επιχειρηματικής δραστηριότητας, είναι αυτή των γυναικείων συνεταιρισμών, που τα τελευταία χρόνια γνωρίζουν σημαντική ανάπτυξη.

Οι γυναικείοι συνεταιρισμοί δημιουργούνται κυρίως στον αγροτικό χώρο (είναι σπάνιες οι περιπτώσεις συνεταιρισμών σε μεγάλα αστικά κέντρα), ενώ μια πιο προσεκτική ματιά μπορεί να μας δώσει μια σειρά από ενδιαφέρουσες παρατηρήσεις τόσο για τις κοινωνικές και οικονομικές προϋποθέσεις δημιουργίας τους, όσο και για τις προϋποθέσεις ανάπτυξής τους.

Η δημιουργία και πολύ περισσότερο η λειτουργία και ανάπτυξη των γυναικείων συνεταιρισμών έχει πολλαπλές θετικές επιπτώσεις στην τοπική κοινωνία και οικονομία :

- Από την μια μπορεί να αποτελέσει ένα σοβαρό ενισχυτικό μηχανισμό για την τοπική οικονομία, αφού μια τέτοια επιτυχημένη προσπάθεια έχει σαν άμεσο αποτέλεσμα την αύξηση του οικογενειακού εισοδήματος και την μείωση της ανεργίας.
- Με δεδομένο ακόμα ότι το σύνολο των συνεταιρισμών ασχολούνται με την παραπέρα αξιοποίηση τοπικών και παραδοσιακών προϊόντων, τα παράγωγα αποτελέσματα αυτής της προσπάθειας είναι επίσης εμφανή.
- Δεν πρέπει να παραλείψουμε και τις γενικότερα ευεργετικές κοινωνικές επιπτώσεις αυτής της προσπάθειας, μιας και ενισχύουν ακόμα περισσότερο

τη θέση της γυναίκας στην τοπική κοινωνία, δημιουργώντας έτσι τις βάσεις για γενικότερα κοινωνική ανάπτυξη και υγεία σε μια τοπική κοινωνία.

Οι γυναικείοι συνεταιρισμοί της χώρας μας σιγά σιγά και με την σταδιακή τους ανάπτυξη και άνοδο, άρχισαν να έχουν και αρκετά καλές προοπτικές και αυτό οφείλεται τόσο σε αντικειμενικούς – εξωτερικούς, όσο και σε υποκειμενικούς παράγοντες.

Από τους αντικειμενικούς παράγοντες σημειώνουμε :

- Την στροφή που σημειώνεται στις συνήθειες των καταναλωτών, που αρχίζουν να αναζητούν αγνά – ποιοτικά προϊόντα, όχι μόνο σε είδη διατροφής αλλά και όμορφα παραδοσιακά χειροτεχνήματα, υφαντά κ.α., κάτι που τα προϊόντα των συνεταιρισμών μπορούν να καλύπτουν.
- Η όλο και αυξανόμενη φήμη που αποκτά η χώρα μας σαν τόπος γαστρονομικής και εικαστικής απόλαυσης.
- Η όλο και αυξανόμενη τουριστική κίνηση και μάλιστα από επισκέπτες που αντικειμενικά αποτελούν ομάδα – στόχο για τους παραγωγούς.
- Ένας εξίσου σημαντικός παράγοντας είναι και η ίδια η ύπαρξη του γυναικείου συνεταιρισμού, που από μόνος του αποτελεί πόλο έλξης για τους καταναλωτές.

Ανάμεσα στους υποκειμενικούς παράγοντες μπορούμε να σημειώσουμε :

- Το μεράκι και την αφοσίωση των γυναικών, μελών των συνεταιρισμών στην επιτυχία των σκοπών του συνεταιρισμού τους.
- Την σημαντική εμπειρία και πλούτο γνώσεων που διαθέτουν στην παραγωγή των τοπικών παραδοσιακών προϊόντων.
- Στην διάθεση που έχουν να παράσχουν εργασία, τις περισσότερες φορές χωρίς πληρωμή προκειμένου να υλοποιηθούν οι κάθε φορά στόχοι του συνεταιρισμού τους.

Όπως φαίνεται αυτή η προσπάθεια, που για συγκεκριμένους κοινωνικούς, πολιτιστικούς, πολιτικούς και άλλους λόγους εξελίσσεται στην χώρα μας, μπορεί να αποτελέσει και σε μεγάλο βαθμό αποτελεί καλή πρακτική

επιχειρηματικότητάς και μάλιστα γυναικείας επιχειρηματικότητάς όχι μόνο για την Ελλάδα αλλά για το σύνολο των χωρών της Ε.Ε.

6.3 ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΕΙΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ

Ο συνεταιρισμός για την πραγματοποίηση του σκοπού του, αναπτύσσει οποιαδήποτε δραστηριότητα προβλέπεται από το καταστατικό του και κάθε άλλη, που θα αποφασίσει η Γενική του Συνέλευση, σύμφωνα με το καταστατικό και μέσα στα όρια του νόμου.

Ο συνεταιρισμός διεξάγει τις εργασίες του με δικές του υπηρεσίες μπορεί όμως να χρησιμοποιήσει και υπηρεσίες άλλων Αγροτικών Συνεταιριστικών Οργανώσεων ή και τρίτων. Το Διοικητικό Συμβούλιο του συνεταιρισμού στις περιπτώσεις αυτές ορίζει την αποζημίωση ή την αμοιβή για την χρησιμοποίησή τους στη διεξαγωγή των εργασιών του συνεταιρισμού.

Άλλες δραστηριότητες

- Η συγκέντρωση, συσκευασία, τυποποίηση, αποθήκευση, συντήρηση, μεταφορά και πώληση στο εσωτερικό της χώρας ή στο εξωτερικό, των προϊόντων της οικιακής οικονομίας και οικοτεχνίας των μελών.
- Η ίδρυση και διαχείριση βιοτεχνίας των προϊόντων της οικιακής οικονομίας και οικοτεχνίας των μελών.
- Η απόκτηση κάθε είδους μηχανικού ή τεχνικού εξοπλισμού και μέσων μεταφοράς για την εξυπηρέτηση των σκοπών του συνεταιρισμού.
- Η απόκτηση κατά κυριότητα ή μίσθωση αστικών και αγροτικών ακινήτων για την δημιουργία κάθε είδους εγκαταστάσεων.
- Η οργάνωση πρότυπης ή πειραματικής εκμετάλλευσης της οικιακής τέχνης.
- Η οργάνωση marketing προώθησης των προϊόντων του συνεταιρισμού.
- Η συνεργασία με ομοειδείς φορείς και επαγγελματικές κάθε είδους οργανώσεις και ιδιώτες για την προώθηση και πώληση των ιδίων προϊόντων και άλλων που προέρχονται από τρίτους.

- Η ίδρυση και συμμετοχή με άλλες επαγγελματικές επιχειρήσεις σε ενέργειες προώθησης της οικονομίας της περιοχής και των σκοπών του συνεταιρισμού.
- Η συμμετοχή σε εθνικά και ευρωπαϊκά προγράμματα και πρωτοβουλίες.
- Η διοργάνωση ημερίδων συνεδρίων προώθησης των Πολιτιστικών-Οικονομικών και Αγροτουριστικών παραγόντων ανάπτυξης.
- Η αξιοποίηση και ανάδειξη των παραδοσιακών επαγγελμάτων.
- Η οργάνωση βιολογικών καλλιεργειών για την παραγωγή οικολογικών προϊόντων και την μεταποίηση αυτών (φαρμακευτικά φυτά κ.α.).
- Η δημιουργία και ανάπτυξη μελισσοκομίας, σηροτροφίας, δενδροκομίας με σκοπό την πώληση προϊόντων, την μετάλλαξη παραγόντων κ.α. Η μεταποίηση, τυποποίηση, παραγωγή και εκμετάλλευση αλιευτικών προϊόντων.
- Η προώθηση εναλλακτικών μορφών τουρισμού, ορεινού και θαλάσσιου.
- Η κοινή χρήση και εκμετάλλευση των περιουσιακών στοιχείων των μελών. Ειδικότερα κάθε μέλος έχει παραχωρήσει την χρήση ενός ή περισσότερων δωματίων στον συνεταιρισμό για κοινή χρήση και τουριστική εκμετάλλευση από τον ημεδαπό ή αλλοδαπό τουρισμό.

Από τους συνεταιρισμούς που δραστηριοποιούνται στην Ελλάδα, 10 έχουν κύριο τομέα δραστηριότητας τον τουρισμό (καταλύματα). Οι υπόλοιποι είναι παραγωγικοί, δηλαδή παράγουν είδη διατροφής (γλυκά, μαρμελάδες, παραδοσιακά ζυμαρικά, τουρσιά κλπ.) και είδη παραδοσιακής χειροτεχνίας και λαϊκής τέχνης (υφαντά, παραδοσιακές στολές, κεντήματα κλπ). Αρκετοί συνεταιρισμοί - περίπου 23 - διαθέτουν και πωλητήριο των προϊόντων τους, ενώ, σε μικρό βαθμό και σε περιοχές με περιορισμένη τουριστική κίνηση, τα πωλητήρια αποτελούν και εργαστήρια.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7^ο

ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΙ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΤΡΙΚΑΛΩΝ

7.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στη Θεσσαλία δεν έχουμε μια διαφορετική εικόνα και από τα μέσα της δεκαετίας του '90 πολλαπλασιάζονται οι ιδρύσεις οργανώσεων και σήμερα η καταγραφή από την ομάδα έργου δίνει τον αριθμό 19 για όλη την περιφέρεια.

Ο αριθμός είναι μεγάλος και δίνει στην περιφέρεια Θεσσαλίας την πρώτη θέση σε πλήθος συνεταιρισμών (η επόμενη περιφέρεια με πολλούς συνεταιρισμούς είναι η Αν. Μακεδονία – Θράκη με 12 συνεταιρισμούς).

Έχουμε ιδιαίτερη συγκέντρωση στο νομό Μαγνησίας, όπου δραστηριοποιούνται 11 συνεταιρισμοί. Η συγκέντρωση αυτή ίσως μπορεί να εξηγηθεί από δύο λόγους : την επιτυχή πορεία του πρώτου γυναικείου συνεταιρισμού που ιδρύθηκε στη Μαγνησία (Συνεταιρισμός Ζαγοράς) και την ευρέως προβεβλημένη τουριστική εικόνα του νομού κυρίως λόγω Πηλίου και Σποράδων. Εξάλλου δεν είναι τυχαίο ότι από τους 11 συνεταιρισμούς της Μαγνησίας οι 6 βρίσκονται στο Πήλιο και οι 2 στις Σποράδες. Για τους υπόλοιπους συνεταιρισμούς η καταγραφή έχει ως εξής : 2 συνεταιρισμοί στο νομό Λάρισας (ο συνεταιρισμός στο Λιβάδι Ελασσόνας είναι νεοσύστατος και είναι ελπιδοφόρα προσπάθεια για ένα δύσκολο ορεινό τόπο), 3 συνεταιρισμοί στο νομό Καρδίτσας και **3 στο νομό Τρικάλων.**

Εδώ θα πρέπει να κάνουμε την επισήμανση ότι η καταγραφή αφορά οργανώσεις που είναι συνεταιρισμοί (αγροτικοί ή αστικοί) και όχι συλλόγους γυναικών που σε πολλές περιπτώσεις δραστηριοποιούνται σε ίδιους τομείς και για τους οποίους θα πρέπει επίσης να γίνει καταγραφή και να συμπεριληφθούν στους όποιους σχεδιασμούς.

Οι δραστηριότητες είναι σε γενικές γραμμές παρόμοιες και επικεντρώνονται κυρίως σε δραστηριότητες εστίασης, ενώ τρεις συνεταιρισμοί δραστηριοποιούνται και στον τομέα των καταλυμάτων, ένας ασχολείται με παραδοσιακές φορεσιές (Σοφάδες Καρδίτσας), ένας με κεραμική – ζωγραφική (Κερασιά Μαγνησίας) και ένας με ανθοκομία (Μακρυρράχη Πηλίου). Δεν υπάρχει συνεταιρισμός στη Θεσσαλία που να δραστηριοποιείται στον τομέα της υφαντικής και αυτό προκαλεί εντύπωση.

7.2 ΠΑΡΟΥΣΑ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ

Οι καταγεγραμμένοι Γυναικείοι Συνεταιρισμοί που δραστηριοποιούνται σήμερα στη Θεσσαλική ύπαιθρο είναι οι εξής :

Α/Α	ΕΠΩΝΥΜΙΑ	ΝΟΜΟΣ	ΠΡΟΪΟΝΤΑ	ΜΕΛΗ
1.	ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΣ ΓΥΝΑΙΚΕΙΟΣ ΣΥΝ/ΣΜΟΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΣΟΦΑΔΩΝ	ΚΑΡΔΙΤΣΑΣ	ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΕΣ ΦΟΡΕΣΙΕΣ	14
2.	ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΣ ΣΥΝ/ΣΜΟΣ ΛΙΜΝΗΣ ΠΛΑΣΤΗΡΑ	ΚΑΡΔΙΤΣΑΣ	ΓΛΥΚΑ ΚΟΥΤΑΛΙΟΥ, ΖΥΜΑΡΙΚΑ	25
3.	ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΙΤΑΜΟΥ	ΚΑΡΔΙΤΣΑΣ		
4.	ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΣ ΣΥΝ/ΣΜΟΣ ΑΜΠΕΛΑΚΙΩΝ	ΛΑΡΙΣΑΣ	ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΑ	17
5.	ΓΥΝΑΙΚΕΙΟΣ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΣ ΣΥΝ/ΣΜΟΣ ΛΙΒΑΔΙΟΥ ΕΛΑΣΣΟΝΑΣ «Ο ΣΟΦΡΑΣ»	ΛΑΡΙΣΑΣ	ΕΣΤΙΑΤΟΡΙΟ, ΖΥΜΑΡΙΚΑ, ΓΛΥΚΑ	8
6.	ΓΥΝΑΙΚΕΙΟΣ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΣ ΣΥΝ/ΣΜΟΣ ΠΟΡΤΑΡΙΑΣ «Η ΠΟΡΤΑΡΙΑ»	ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ	ΓΛΥΚΑ ΚΟΥΤΑΛΙΟΥ, ΜΑΡΜΕΛΑΔΕΣ, ΖΥΜΑΡΙΚΑ	35
7.	ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΣ ΣΥΝ/ΣΜΟΣ ΕΝΟΙΚΙΑΖΟΜΕΝΩΝ ΔΩΜΑΤΙΩΝ ΠΗΛΙΟΥ, ΠΕΡΙΧΩΡΩΝ & ΝΗΣΩΝ «Η ΜΕΛΙΣΣΑ»	ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ	ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΑ	20
8.	ΑΓΡΟΤΙΚΟΣ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΓΛΩΣΣΑΣ ΣΚΟΠΕΛΟΥ	ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ	ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΑ ΓΛΥΚΑ, ΜΑΡΜΕΛΑΔΕΣ	24
9.	ΓΥΝΑΙΚΕΙΟΣ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΣ ΣΥΝ/ΣΜΟΣ ΑΦΕΤΩΝ «Η ΘΕΤΙΣ»	ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ	ΓΛΥΚΑ, ΜΑΡΜΕΛΑΔΕΣ, ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ	50
10.	ΓΥΝΑΙΚΕΙΟΣ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΣ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΖΑΓΟΡΑΣ	ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ	ΓΛΥΚΑ ΚΟΥΤΑΛΙΟΥ, ΜΑΡΜΕΛΑΔΕΣ, ΑΡΩΜ. ΦΥΤΑ, ΞΕ- ΝΩΝΑΣ, CATERING, ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ	100
11.	ΑΓΡΟΤΙΚΟΣ ΑΝΘΟΚΟΜΙ- ΚΟΣ ΣΥΝ/ΣΜΟΣ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΜΑΚΡΥΡΑΧΗΣ ΠΗΛΙΟΥ	ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ	ΑΝΘΟΚΟΜΙΚΑ	22

Α/Α	ΕΠΩΝΥΜΙΑ	ΝΟΜΟΣ	ΠΡΟΪΟΝΤΑ	ΜΕΛΗ
12.	ΑΓΡΟΤΙΚΟΣ ΣΥΝ/ΣΜΟΣ ΑΝΗΛΙΟΥ ΟΜΑΔΑ ΓΥΝΑΙΚΩΝ	ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ	ΓΛΥΚΑ ΚΟΥΤΑΛΙΟΥ, ΤΟΥΡΣΙΑ, CATERING	14
13.	ΓΥΝΑΙΚΕΙΟΣ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΣ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ Ν.ΑΓΧΙΑΛΟΥ «ΑΧΕΛΩ»	ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ	ΓΛΥΚΑ ΚΟΥΤΑΛΙΟΥ, ΓΛΥΚΑ ΤΑΨΙΟΥ, CATERING	13
14.	ΓΥΝΑΙΚΕΙΟΣ ΑΓΡΟΤΙΚΟΣ ΣΥΝ/ΣΜΟΣ Δ.ΠΤΕΛΕΟΥ «Η ΦΤΕΛΙΑ»	ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ	ΠΑΡΑΔ.ΕΔΕΣΜΑΤΑ, ΜΕΤΑΠΟΙΗΣΗ ΕΛΙΑΣ CATE RING	17
15.	ΓΥΝΑΙΚΕΙΟΣ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΣ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΔΗΜΟΥ ΑΛΛΟΝΗΣΟΥ «ΙΚΟΣ»	ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ		
16.	ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΣ ΣΥΝ/ΣΜΟΣ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΚΕΡΑΣΙΑΣ «ΔΡΥΑΔΕΣ»	ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ	ΟΙΚΟΤΕΧΝΙΑ, ΧΕΙΡΟΤΕΧΝΙΑ	8
17.	ΓΥΝΑΙΚΕΙΟΣ ΣΥΝ/ΣΜΟΣ ΑΣΠΡΟΚΚΛΗΣΙΑΣ	ΤΡΙΚΑΛΩΝ	ΓΛΥΚΑ ΚΟΥΤΑΛΙΟΥ, ΜΑΡΜΕΛΑΔΕΣ, ΤΡΑΧΑΝΑΣ	10
18.	ΑΣΤΙΚΟΣ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΠΕΡΤΟΥΛΙΟΥ	ΤΡΙΚΑΛΩΝ	ΓΛΥΚΑ, ΜΑΡΜΕΛΑΔΕΣ, ΠΙΤΕΣ	16
19.	ΓΥΝΑΙΚΕΙΟΣ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΕΣΤΙΑΙΩΤΙΔΑΣ ΔΗΜΟΥ	ΤΡΙΚΑΛΩΝ	ΠΙΤΕΣ, ΤΡΑΧΑΝΑΣ, ΓΛΥΚΑ ΚΟΥΤΑΛΙΟΥ	23

Η εικόνα της γεωγραφικής κατανομής είναι η εξής :

ΓΡΑΦΗΜΑ 8

Ο πρώτος γυναικείος συνεταιρισμός που δημιουργήθηκε στη Θεσσαλία είναι ο Συνεταιρισμός Αμπελακίων, το 1985. Στη συνέχεια παρατηρούμε μια στασιμότητα και η επόμενη ίδρυση είναι στη Ζαγορά το 1993. Η συντριπτική πλειοψηφία των συνεταιρισμών έχει ιδρυθεί την πενταετία 1995 – 1999, ενώ έχουμε και δύο νεοσύστατους (από τα μέσα έως τα τέλη του 2002) στην Κερασιά Μαγνησίας και στο Λιβάδι Ελασσόνας.

ΓΡΑΦΗΜΑ 9

Σ' ότι αφορά τη νομική μορφή υπάρχουν δύο είδη συνεταιρισμών : οι αστικοί (δύο στον νομό Τρικάλων, ένας στον νομό Καρδίτσας) και οι αγροτικοί. Η διαφορετική επιλογή στην νομική μορφή εξηγείται κυρίως από την καθοδήγηση που έλαβαν οι γυναίκες κατά την ίδρυση της οργάνωσης. Το γενικό συμπέρασμα είναι ότι είναι προτιμότερη η μορφή του αγροτικού συνεταιρισμού γιατί δίνει περισσότερες δυνατότητες επιχειρηματικής ανάπτυξης και το νέο νομικό πλαίσιο (ν. 2810/2000) καθιστά τις συνεταιριστικές οργανώσεις πιο ευέλικτες, καταργώντας δεσμεύσεις και αγκυλώσεις του παρελθόντος (π.χ. στην εισροή κεφαλαίων, την θέση και τις δυνατότητες των μελών, τη δυνατότητα συνεργασιών κλπ.).

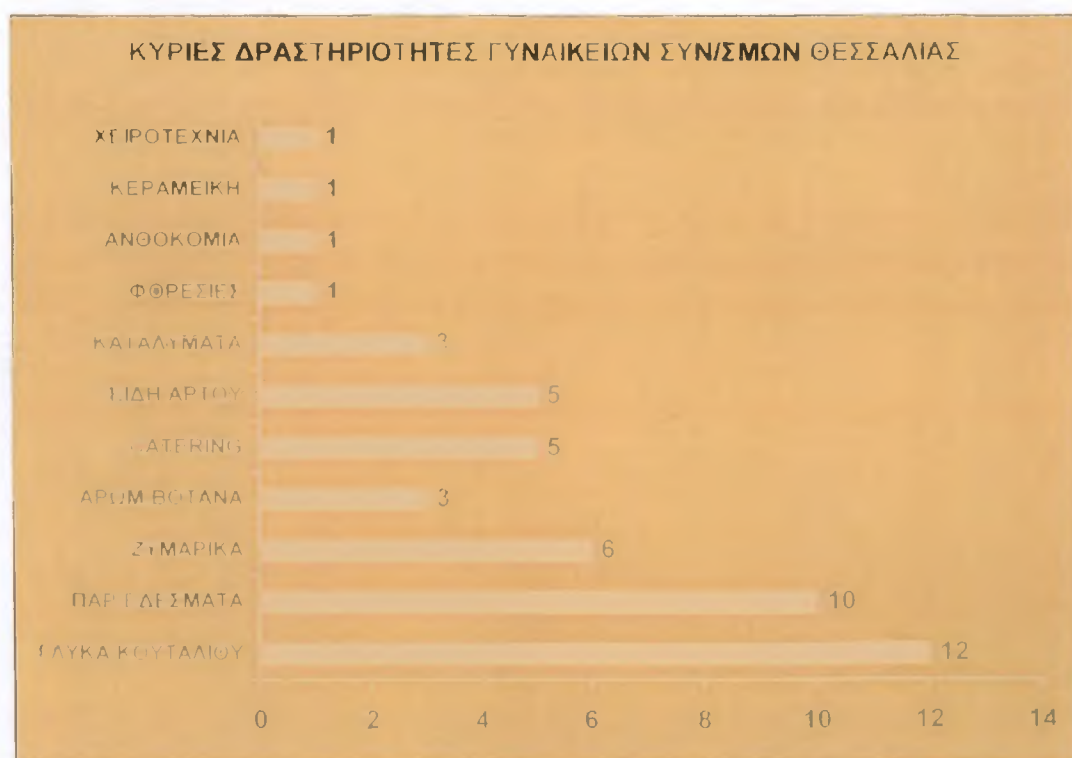
Σ' ότι αφορά τις δραστηριότητες παρατηρούμε ότι η πλειοψηφία των οργανώσεων έχει ίδιες ή παρόμοιες δραστηριότητες, πράγμα που οδηγεί σε σκέψεις ότι σε κάποιες περιπτώσεις η επιλογή δραστηριοτήτων δεν έγινε με κυρίαρχο γνώμονα την παράδοση της περιοχής και την προσπάθεια ανάδειξης των τοπικών ιδιαιτεροτήτων αλλά με τάσεις μιμητισμού. Έτσι τα γλυκά κουταλιού, οι μαρμελάδες, οι πίτες, τα ζυμαρικά κλπ. είναι η καθιερωμένη δραστηριότητα, ενώ ένας μόνο Συνεταιρισμός ασχολείται με την ανθοκομία (Μακρυράχη Πηλίου), ένας με παραδοσιακές φορεσιές (Σοφάδες Καρδίτσας) και ένας με κεραμικά και χειροτεχνία (Κερασιά Μαγνησίας). Υπάρχουν κάποιοι

συνεταιρισμοί που ασχολούνται με τη συλλογή και αποξήρανση αρωματικών βοτάνων. Η υφαντική, παρ' όλο που έχει παράδοση στη Θεσσαλία δεν απαντάται, όπως δεν έχουμε δραστηριότητες κτηνοτροφίας ή παρασκευής γαλακτοκομικών προϊόντων. Στον τομέα των καταλυμάτων έχουμε τρεις Συνεταιρισμούς : τα Αμπελάκια Λάρισας (που στην ουσία δεν λειτουργούν), τη «Μέλισσα» στη Μαγνησία, που πρόκειται για συνεταιρισμό ατόμων που είχαν προβεί σε σχέδια βελτίωσης με τον τότε κανονισμό 797, οι οποίοι πρώτα είχαν δημιουργήσει σύλλογο και τη Ζαγορά Μαγνησίας που έχει ξενώνα.

Μια δραστηριότητα που είναι σχετικά νέα και την οποία επιλέγουν όλο και περισσότεροι Συνεταιρισμοί, είναι η τροφοδοσία και ετοιμασία γευμάτων (στα νέα ελληνικά... catering).

ΓΡΑΦΗΜΑ 10

Η δυναμικότητα σε μέλη παρουσιάζει διακυμάνσεις, με πιο μαζικό τον Συνεταιρισμό Ζαγοράς με 100 μέλη και μικρότερους τους νεοσύστατους στην Κερασιά και την Ελασσόνα (8 μέλη ο καθένας, αριθμός που είναι στα όρια του ν.2810/2000). Ο μέσος όρος μελών είναι 23 μέλη ανά συνεταιρισμό.

Λειτουργία θεσμών και φορέων σε περιφερειακό και εθνικό επίπεδο.

Σε περιφερειακό επίπεδο δεν υπάρχει θεσμός ή φορέας που να ασχολείται ειδικά με το αντικείμενο των τοπικών προϊόντων και του αγροτουρισμού. Αυτό αντανακλά και την έλλειψη θεσμών και φορέων και σε εθνικό επίπεδο. Παρ' όλη την αθρόα ίδρυση γυναικείων συνεταιρισμών τα τελευταία χρόνια, την διάχυση των εννοιών «τοπικό προϊόν», «παραδοσιακό προϊόν», «αγροτουρισμός» κ.λ.π. δεν υπάρχει κάποιος φορέας που να συντονίζει τις δράσεις του τομέα. Είναι ενδεικτικό ότι ακόμα δεν υπάρχει καν θεσμική συμφωνία για τις έννοιες αυτές. Έτσι παρατηρούμε π.χ. ότι διαφορετική έννοια δίνει στον αγροτουρισμό το Υπουργείο Γεωργίας και διαφορετική ο ΕΟΤ. Η παρούσα έκθεση πλησιάζει πιο πολύ στην άποψη του Υπουργείου Γεωργίας σύμφωνα με την οποία ο αγροτουρισμός περιλαμβάνει μια σειρά δραστηριοτήτων (φιλοξενία, εστίαση, αναψυχή, παραγωγή, πολιτιστικές εκδηλώσεις κ.λ.π.) ήπιας μορφής, που ασκούνται από επιχειρήσεις οικογενειακής ή συνεταιριστικής μορφής που γίνονται στον αγροτικό χώρο, από μόνιμους κατοίκους που ασχολούνται με τη γεωργία. Ο ΕΟΤ παραμένει στο σχήμα «κρεβάτι και πρωινό».

Κατά καιρούς γίνονται διάφορες αποσπασματικές προσπάθειες παρέμβασης ή συντονισμού, που όμως δεν έχουν – τουλάχιστον ακόμα – αποδώσει.

Το 1999 ιδρύθηκε η Ένωση Αγροτουριστικών και Οικοτεχνικών Συνεταιρισμών Ελλάδας, που είναι δευτεροβάθμια συνεταιριστική οργάνωση με πανελλήνια εμβέλεια. Δυστυχώς μέχρι σήμερα η διοίκηση δεν έχει συμφωνήσει στο χαρακτήρα της Ένωσης και έτσι δεν μπορούμε να πούμε πως έχουμε αξιόλογη παρέμβαση από πλευράς της. Στην Ένωση μετέχουν 3 Συνεταιρισμοί της Θεσσαλίας και ένας από αυτούς έχει και μέλος στη Διοίκηση.

Η Αγροτουριστική Α.Ε. που ξεκίνησε σαν θυγατρική της ΑΤΕ ακόμα δεν έχει δώσει δείγματα γραφής και οπωσδήποτε δεν έχει έρθει σε επαφή με τις παραγωγικές οργανώσεις.

Το Ελληνικό Κέντρο Αγροτουρισμού, μία μη κερδοσκοπική οργάνωση, ομοίως δεν έχει έρθει σε επαφή με τις παραγωγικές οργανώσεις και μέχρι σήμερα η δραστηριότητα του μοιάζει να εξαντλείται στις γιορτές και στις εκδηλώσεις της Επιδαύρου.

Με τα παραπάνω δεν εννοείται πως οι φορείς που αναφέρθησαν δεν έχουν προοπτική ή δεν μπορούν να παράγουν έργο. Στελεχώνονται από ανθρώπους με όραμα πολλές φορές, με γνήσια ανησυχία για τα τεκταινόμενα στο χώρο αλλά ακόμα δεν έχει επιτευχθεί το κατάλληλο κλίμα συνεργασίας, δεν έχουν δημιουργηθεί οι δομές αλληλοτροφοδότησης ώστε να αρχίσει να κινείται κάτι συγκροτημένα στον τομέα.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Από όσα προαναφέρθηκαν, προκύπτει ότι η γυναίκα διαδραματίζει μεγάλο ρόλο όχι μόνο στην οικογένεια ως μητέρα, σύζυγος, νοικοκυρά αλλά και στην οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική ανάπτυξη και ιδιαίτερα στην κοινωνία όπου συμβάλλει στην οικονομική ανάπτυξη.

Η σύγχρονη γυναίκα αναζητά την επαγγελματική αποκατάσταση. Οι λόγοι που ωθούν τη γυναίκα στην εργασία είναι κυρίως οικονομικοί αφού τα σύγχρονα μοντέλα κατανάλωσης επιβάλλουν την ύπαρξη δύο μισθών σε κάθε νοικοκυριό.

Υπάρχουν όμως κι άλλοι λόγοι, όπως το ότι θέλει να ανεξαρτητοποιηθεί, να στηριχτεί στις δικές της δυνάμεις και να έχει το δικό της εισόδημα.

Η βιομηχανική επανάσταση και το φεμινιστικό κίνημα της δεκαετίας του '70 συντέλεσαν στην έξοδο της γυναίκας στον εργασιακό χώρο. Από τη δεκαετία του '70 η γυναίκα άρχισε να διεκδικεί ενεργά ισότητα με τον άνδρα θέση μέσα στο εργασιακό περιβάλλον και γενικά στην κοινωνία. Ίσες ευκαιρίες, ισότητα και συμμετοχή στην πολιτιστική ζωή. Η γυναίκα σήμερα βγαίνει έξω από το σπίτι και προσφέρει εξίσου με τον άνδρα. Νιώθει πιο σίγουρη για τον εαυτό της αφού προσφέρει οικονομικά στην οικογένειά της. Μπορεί πλέον να διεκδικεί το δικαίωμα στην εκπαίδευση, στην εργασία και στην εξουσία. Σήμερα η γυναίκα έχει απελευθερωθεί, έκανε προσπάθειες να καταργηθεί η «υποτίμησή της», με αποτέλεσμα να αμείβεται το ίδιο με τον άνδρα.

Με άλλα λόγια η «εικόνα» της γυναίκας στην εργασία άλλαξε σημαντικά. Έπαυσε να είναι κάτι το δευτερεύον.

Η σημερινή κοπέλα, σε αντίθεση με την παραδοσιακή γυναίκα, ψάχνει απεγνωσμένα να βρει διέξοδο. Μιλάει για ανεξαρτησία, ελευθερία, αυτονομία, ουσιαστικές σχέσεις. Νιώθει την ανάγκη να αγωνιστεί για την κατάργηση των διακρίσεων εις βάρος της, να διεκδικήσει τις ίδιες ευκαιρίες με τον άνδρα, για

περαιτέρω εξέλιξή της στην επαγγελματική σταδιοδρομία. Η γυναίκα με τη δράση της και τη δύναμή της, κάνει τους άλλους να αλλάξουν γνώμη και στάση απέναντί της. Ο άνδρας δεν είναι πλέον ο αρχηγός του σπιτιού, αφού η σημερινή γυναίκα εργάζεται, βγάζει τα δικά της χρήματα και συμβάλει στο οικογενειακό εισόδημα.

Σε ένα μεγάλο βαθμό έχει αποκατασταθεί νομικά η ισοτιμία ανάμεσα στο δύο φύλα. Παρόλα αυτά, παρατηρούμε ανισότητα στα δύο φύλα και προβλήματα ανάμεσα στα ζευγάρια και στις οικογενειακές σχέσεις. Το μεγαλύτερο ποσοστό των γυναικών αντιμετωπίζει προβλήματα όπως κατώτερη αμοιβή από τον άνδρα, υποτίμηση, διακρίσεις στους κλάδους που απασχολούνται και στις εργασίες που κάνουν, άνιση μεταχείριση στις προαγωγές και στην εξέλιξη στο επάγγελμα, άνισες ευκαιρίες εκπαίδευσης και επαγγελματικής κατάρτισης, άνιση συμμετοχή στη δημόσια ζωή και στην πολιτική, ανακατανομή ρόλων κ.λπ.

Η ελληνική κοινωνία δύσκολα αναγνωρίζει την επαγγελματική επιτυχία των γυναικών. Εξακολουθούν να υπάρχουν πολλές αμφισβητήσεις ως προς τις ικανότητές της, την αξία της και τη συμμετοχή της στην παραγωγή. Οι κοινωνικές διακρίσεις, η άνιση μεταχείριση στη δουλειά και στη μόρφωση, δε θα πάνε για πολύ καιρό, να αποτελούν μια θλιβερή πραγματικότητα. Υπάρχει, επομένως, ανάγκη περαιτέρω βελτίωσης και ενδυνάμωσης της θέσης και του ρόλου της γυναίκας στην παραγωγική διαδικασία και στην κοινωνία. Θα πρέπει η ίδια η πολιτεία να μεριμνήσει για μια ηθική και νομική δικαίωση των γυναικών. Θα πρέπει όλοι οι πολίτες να συνειδητοποιήσουν ότι η γυναίκα είναι άνθρωπος και όχι κτήμα των ανδρών, όπως πολλοί πιστεύουν ή θέλουν να πιστεύουν.

Όσον αφορά την εκπαίδευση των γυναικών, όσο υψηλότερο είναι το εκπαιδευτικό τους επίπεδο τόσο πιο αυξημένες οι πιθανότητες επαγγελματικής απασχόλησής τους και τόσο υψηλότερο το εισόδημά τους. Οι δυσκολίες της γυναίκας να βρει δουλειά και να προαχθεί, αρχίζουν από την εκπαίδευση. Η

γυναίκα η οποία έχει υψηλή εκπαιδευτική κατάρτιση, αποκτά μεγαλύτερες πιθανότητες, όχι μόνο για συμμετοχή της στην παραγωγή αλλά και στην κατάκτηση υπεύθυνων και διευθυντικών θέσεων. Παρατηρούμε ότι υπάρχουν ακόμη και σήμερα εκπαιδευτικές ανισότητες ανάμεσα στα δύο φύλα. Ανισότητες που συνδέονται με την απασχόληση και τις προοπτικές του επαγγέλματος. Παρόλο ότι υπάρχει μια σημαντική προόδος, οι διακρίσεις εξακολουθούν να υπάρχουν, και αυτό που χρειάζεται είναι προσπάθεια για περισσότερη κατάρτιση των γυναικών αφού η εκπαίδευση παίζει ζωτικό ρόλο στην επαγγελματική επιτυχία.

Η εργασία της γυναίκας έξω από το σπίτι φέρνει αλλαγές στη στάση του άνδρα και στη θέση της γυναίκας. Σήμερα ο ρόλος του ζευγαριού άλλαξε, έγινε συμπληρωματικός.

Στην εποχή μας, η σύζυγος όλο και περισσότερο συμπληρώνει το εισόδημα του σπιτιού με εξωοικιακή εργασία και από την άλλη οι δουλειές του νοικοκυριού έχουν πάψει να θεωρούνται αταίριαστες με το ρόλο του άνδρα, αφού ο άνδρας σήμερα, μπορεί να βοηθήσει τη σύζυγο με τις οικιακές εργασίες, ώστε να έχει και αυτή περισσότερο χρόνο να ασχοληθεί με τον εαυτό της. Η ένταξη της γυναίκας στην αγορά εργασίας, έχει θετικές επιπτώσεις στο ζευγάρι, αφού το διπλό εισόδημα ανεβάζει το βιοτικό τους επίπεδο, καθώς επίσης, μένει χρόνος και για τους δυο συντρόφους για ξεκούραση και ψυχαγωγία.

Στις περισσότερες περιπτώσεις όμως, παρατηρούμε ανισότητα στην κατανομή των οικογενειακών βαρών όσον αφορά τη φροντίδα των παιδιών ανάμεσα στους δύο συζύγους. Στην Ελλάδα, η συμμετοχή του άνδρα στις οικιακές εργασίες είναι πολύ χαμηλή σε σύγκριση με άλλες χώρες της Ε.Ε. Η Ελληνίδα είναι η κύρια υπεύθυνη για τις οικιακές εργασίες. Οι πατέρες συμμετέχουν συνήθως στις «ευχάριστες ενασχολήσεις» (π.χ. περίπατος, παιχνίδι), ενώ οι «πραγματικές εργασίες» (όπως αποτέλεσμα, οι γυναίκες είτε να εργάζονται με διακοπές για να μπορέσουν να ανταπεξέλθουν στο διπλό ρόλο

της εργαζόμενης και της μητέρας-συζύγου, είτε να διακόπτουν οριστικά την εργασία τους.

Οι άνδρες οφείλουν να βοηθούν τις συζύγους και πολύ περισσότερο όταν αυτές εργάζονται. Πρέπει να υπάρχει ισορροπία ανάμεσα στα μέλη της οικογένειας, διαφορετικά δεν θα μπορέσουν να ζήσουν ειρηνικά.

Η γυναίκα αντιμετωπίζει τεράστιες δυσκολίες στο να συνδυάσει την εξωτερική εργασία με την οικογένεια. Ο αριθμός των παιδιών αλλά και η ηλικία τους, αποτελούν τροχοπέδη για την επαγγελματική απασχόληση των γυναικών. Η γυναίκα προσπαθεί να συμβιβάσει το ρόλο της μητέρας, συζύγου και νοικοκυράς με το ρόλο της εργαζόμενης. Πολλές φορές νιώθει ενοχές όταν προσπαθεί να συνδυάσει την εργασία και τη μητρότητα. Υπάρχει, επομένως, αρνητική σχέση ανάμεσα στην επαγγελματική δραστηριότητα της γυναίκας και τη μητρότητα, αφού η μητρότητα συνδέεται με τις μειωμένες επαγγελματικές προοπτικές της γυναίκας.

Η κοινωνία έχει χρέος να βοηθήσει τις εργαζόμενες γυναίκες με αύξηση παιδικών και βρεφονηπιακών σταθμών, ώστε η μητρότητα να μην γίνεται εμπόδιο στην επαγγελματική σταδιοδρομία της γυναίκας.

Σχετικά με τη μονογονεϊκή οικογένεια, συνήθως η γυναίκα είναι υπεύθυνη για την ανατροφή των παιδιών. Στην προσπάθειά της να μεγαλώσει μόνη της το παιδί της, αντιμετωπίζει οικονομικά και κοινωνικά προβλήματα αφού έχει τη συνολική ευθύνη συντήρησης του νοικοκυριού. Επίσης αντιμετωπίζει προβλήματα στο συνδυασμό επαγγελματικής δραστηριότητας και ανατροφής των παιδιών αφού δεν υπάρχει κατανομή ρόλων στους συζύγους. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα ο ελεύθερος της χρόνος να σπανίζει.

Πέρα των διαφορών που υπάρχουν ανάμεσα στα δύο φύλα, θα πρέπει να αγωνιστούν ενωμένοι για να καλυτερέψουν τη ζωή τους. Μόνο με τη συνεργασία, τη συνύπαρξη, τη συμπόρευση και την κοινή προσπάθεια θα μπορέσουν να δημιουργήσουν ένα καλύτερο αύριο. Μόνο με τον κοινό αγώνα θα μπορέσει να έρθει η ισότητα στα δύο φύλα. Οι γυναίκες θα πρέπει να

αγωνιστούν για να κατορθώσουν και να επιτύχουν μελλοντικά, την πραγματική βελτίωση της θέσεώς τους στο κοινωνικό σύνολο. Θα πρέπει δηλαδή να αντιστέκονται, γιατί όσο καταπιέζονται, το γυναικείο πρόβλημα δε θα μπορέσει να λυθεί. Με προσπάθεια και αγώνα και συνειδητοποιώντας η ίδια τις ικανότητες και δυνατότητές της, θα πετύχει τον στόχο της, θα υπάρξει αλληλοαναγνώριση ανάμεσα στα δύο φύλα και θα πάψει να υπάρχει η κατώτερότητα του γυναικείου φύλου.

ΑΡΤΙΚΟΛΕΞΑ

- ΑΔΕΔΥ: Ανώτατη Διοίκηση Ενώσεων Δημοσίων Υπαλλήλων
- ΑΕΠ Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν
- ΝΠΙΔΔ: Νομικό Πρόσωπο Δημοσίου Δικαίου
- ΝΠΙΔ: Νομικό Πρόσωπο Ιδιωτικού Δικαίου
- ΦΠΑ: Φόρος Προστιθέμενης Αξίας
- ΑΦΜ: Αριθμός Φορολογικού Μητρώου
- ΚΠΣ: Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης
- ΥΠΕΧΩΔΕ: Υπουργείο Περιβάλλοντος Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων
- ΕΛΕΤΟ: Ελληνική Εταιρεία Ορολογίας
- ΥΠΕΘΟ: Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας
- ΓΣΕΕ: Γενική Συνομοσπονδία Εργατών Ελλάδας
- ΓΓΕΤ: Γενική Γραμματεία Έρευνας και Τεχνολογίας
- ΕΟΚ: Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα
- ΕΟΤ : Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού
- ΕΛΟΤ: Ελληνικός Οργανισμός Τυποποίησης
- ΕΣΥΕ : Εθνική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδος
- ΟΟΣΑ : Οργανισμού για την Οικονομική Συνεργασία και Ανάπτυξη
- ΚΕΘΙ : Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας
- ΟΗΕ : Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών
- ΕΛ.ΚΕ.ΠΑ : Ελληνικό Κέντρο Παραγωγικότητας
- Ο.Α.Ε.Δ. : Οργανισμός Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού
- Τ.Ε.Δ.Κ. : Τοπικές Ενώσεις Δήμων και Κοινοτήτων
- Ν.Ε.Λ.Ε : Νομαρχιακές Επιτροπές Λαϊκής Επιμόρφωσης
- Ε.Σ.Δ.Α.: Εθνικού Σχεδίου Δράσης για την Απασχόληση
- Ε.Π.Ε: Εταιρίες Περιορισμένης Ευθύνης

- Ο.Ε.: Ομόρρυθμες Εταιρίες
- Ε.Ε: Ετερόρρυθμες Εταιρίες
- Α.Ε :Ανώνυμες Εταιρίες
- ΕΤΠΑ: Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης
- ΕΟΧ : Ευρωπαϊκού Οικονομικού Χώρου
- NOW: New Opportunities for Women
- ΚΠΣ : Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης
- Ν.Ε.Ι: Νομαρχιακές Επιτροπές Ισότητας
- Ν.Γ.Ι : Νομαρχιακά Γραφεία Ισότητας
- Γ.Γ.Ι: Γενικής Γραμματείας Ισότητας
- Ε.Σ.Δ.Α : Εθνικά Σχέδια Δράσης για την Απασχόληση
- ΚΠΑ: Κέντρων Προώθησης Απασχόλησης
- ΜΚΟ : Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων
- Κ.Γ.Ε.ΜΕ : Κέντρο Γυναικείων Ερευνών και Μελετών
- Σ.Ε.Γ.Ε.: Σύνδεσμος Επιχειρηματιών Γυναικών Ελλάδος
- FAEME : Συνδέσμου Γυναικών Επιχειρηματιών της Μεσογείου
- ΚΔΑΠ: Δίκτυο Προστασίας και Φροντίδας Πολιτών

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1 ΒΙΒΛΙΑ

- Θεοδωροπούλου Ε., «Ο φιλοσοφικός λόγος και η γυναίκα «βαθιά στα σπλάγχνα του» », Επαναπροσδιορίζοντας τη γυναικεία ταυτότητα, Αθήνα, Ατραπός, 2004, σελ. 37-48 .
- Εγκυκλοπαίδεια: Ιατρικός Σύμβουλος της Γυναίκας, Δουλκέρη 1986.
- Μουσούρου Λ: 'Γυναικεία απασχόληση και Οικογένεια στην Ελλάδα και αλλού' , Αθήνα: Βιβλιοπωλείο της εστίας(1985) , σελ. 93-98.
- Καραντινός Δ., Κετσετζοπούλου Μ., Μουρίκη Α. (1997), 'Ευέλικτη απασχόληση κι ελαστικοποίηση του χρόνου εργασίας: Τάσεις, εξελίξεις, προοπτικές. Αθήνα: Εθνικό Ινστιτούτο Εργασίας, σελ. 129-135.
- Κορωναίου Α. (1986) «Κοινωνιολογία του ελεύθερου χρόνου» Αθήνα: Τυπωθήτω, σελ. 35.

2 ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ-ΜΕΛΕΤΕΣ

- **Μελέτη:** του Αντώνιου Χουρδάκη, Αναπληρωτή Καθηγητή Πανεπιστημίου Κρήτης.
- **Άρθρο:** του Τάκαρη, Ν., Η κοινωνική και επαγγελματική θέση της γυναίκας.
- **Άρθρο:** του Κάτσικα, 'Η εξέλιξη στο χώρο των ιδεών και των πεποιθήσεων για την ισότητα στην εκπαίδευση και το ρόλο του σχολείου και η στατιστικά πιστή αναπαραγωγή της κοινωνικής ανισότητας μέσα από το σχολείο'.
- **Μελέτη:** Κ.Ε.Θ.Ι. (2005), 'Οδηγός Καλών Πρακτικών για την Συμφιλίωση Οικογενειακής και Επαγγελματικής Ζωής', σελ. 20-24.
- **Μελέτη:** Κ.Ε.Θ.Ι. (2001), 'Οι συνθήκες της γυναικείας απασχόλησης στην Ελλάδα: 1980-2000', σελ. 30-37.

- **Μελέτη:** ‘Στοιχεία Εργατικού Δυναμικού 2009’, του Κ. Χειμαριώτη, μέλους του Team Europe

3 ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΕΣ

- <http://paroutsas.jmc.gr>
- www.gsrt.gr
- www.istomediahost.gr/egcrf/alipranti_bibliography.xls
- <http://ek.based.gr/?p=17>
- <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/home/>
- www.isotita.gr
- www.iospress.gr
- www.kethi.gr
- <http://www.nah.gr/informing/speeches-2007/24-01-07.html>